

บทที่ 2

ปัญหาของการข่มเหงรังแกเด็ก แนวคิด และทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการข่มเหงรังแก

ปัญหาของการข่มเหงรังแกเด็กเป็นปัญหาสำคัญที่ประเทศไทยกำลังเผชิญเช่นเดียวกับหลาย ๆ ประเทศทั่วโลก โดยเฉพาะปัญหาการข่มเหงรังแกในโรงเรียน หรือที่เกี่ยวข้องกับการปฏิสัมพันธ์ในโรงเรียน โดยปรากฏแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการข่มเหงรังแก ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการรังแกทางไซเบอร์ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายสังคมออนไลน์ และการใช้สื่อออนไลน์ของเด็ก และเยาวชน ทฤษฎีปฏิภยาของสังคม และทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู ซึ่งสามารถเป็นพื้นฐานของการแสวงหามาตรการของสถานศึกษาในการคุ้มครองเด็กจากการข่มเหงรังแก

2.1 ปัญหาของการข่มเหงรังแกในเด็ก

การศึกษาเชิงประจักษ์ต่าง ๆ ระบุว่า การข่มเหงรังแกส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนและส่งผลต่ออาชีพในอนาคตของพวกเขาไปสู่ผู้ใหญ่มาก²¹ การแก้ไขปัญหามข่มเหงรังแกเด็กมีบริบทในการพิจารณา ได้แก่ สถานการณ์การข่มเหงรังแก ความหมายของการข่มเหงรังแก สาเหตุของการข่มเหงรังแก รูปแบบการข่มเหงรังแก ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการข่มเหงรังแก และผลกระทบของการข่มเหงรังแกอันนำไปสู่การพิจารณาแนวทางการแก้ไขปัญหามข่มเหงรังแกที่หลากหลาย ซึ่งหนึ่งในแนวทางการแก้ไขปัญหาคือ การสร้างมาตรการของสถานศึกษา โดยภาพรวมของปัญหาการข่มเหงรังแกเด็กมีสาระสำคัญ ดังนี้

2.1.1 สถานการณ์การข่มเหงรังแก

ใน ค.ศ. 1996 องค์การอนามัยโลกได้ประกาศรับรองปัญหาความรุนแรงในเยาวชนว่าเป็นปัญหาสาธารณสุขในระดับต้น ๆ ที่ทุกประเทศทั่วโลกจะต้องป้องกันและแก้ไขอย่าง

---

²¹ Byongook Moon and Leanne Fiftal Alarid, "School Bullying, Low Self-Control, and Opportunity," *Journal of Interpersonal Violence* 30, 5 (2015): 840.

เร่งด่วน²² จากผลการศึกษาใน ค.ศ. 2019 ขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม แห่งสหประชาชาติ พบว่า การข่มเหงรังแกในโรงเรียนเป็นที่แพร่หลายเกิดขึ้นในหลายประเทศ ในแต่ละภูมิภาคทั่วโลกส่งผลกระทบต่อเด็ก และวัยรุ่นจำนวนมาก โดยแบ่งความรุนแรงเป็นการ ข่มเหงรังแกทางร่างกาย การข่มเหงการรังแกทางจิตใจ และการข่มเหงรังแกทางเพศ²³ สถานการณ์ของการข่มเหงรังแกมีสาระสำคัญ ดังนี้

2.1.1.1 สถานการณ์ทั่วไปของการข่มเหงรังแก

พฤติกรรมการรังแก (Bullying) เป็นปัญหาที่เพิ่มขึ้นทั้งในศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน และโรงเรียนทั่วไปและยังเป็นประเด็นที่ในทางระหว่างประเทศ และประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกให้ความสนใจ ข้อมูลจากการสำรวจ 40 กว่าประเทศทั่วโลกในค.ศ. 2008 พบว่า มีความชุก เรื่องการรังแกกันโดยเฉลี่ยที่ร้อยละ 8.6 – 45.2 ในเด็กผู้ชาย และร้อยละ 4.8 – 35.8 ในเด็กผู้หญิง โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กนักเรียนอายุระหว่าง 11 – 15 ปี เป็นกลุ่มอายุของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาเป็นวัยที่พบการรังแกกันมากที่สุด²⁴ นอกจากนี้มีการศึกษาในปี ค.ศ. 2009 ที่พบว่า มีพฤติกรรมรังแกกันร้อยละ 8.6-45.2 ในเด็กชาย และร้อยละ 4.8-35.8 ในเด็กหญิง โดยในกลุ่มเด็กนักเรียนอายุระหว่าง 11-15 ปี เป็นช่วงวัยที่พบพฤติกรรมรังแกกันมากที่สุด²⁵ สอดคล้องกับผลการวิจัยของการข่มเหงรังแกที่แสดงให้เห็นว่าการข่มเหงรังแกส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนที่อยู่ในช่วงเกรด 6 ถึงเกรด 10 หรือระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 ถึงมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4 และสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งนักเรียนหญิง และนักเรียนชาย²⁶

การศึกษาขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ยังพบความสัมพันธ์ระหว่างการข่มเหงรังแกกับเพศว่า เด็กหญิง และเด็กชายทั่วโลกมีแนวโน้มที่ได้รับประสบการณ์การข่มเหงรังแก เมื่อพิจารณาถึงสัดส่วนมีแนวโน้มการข่มเหงรังแกระหว่างเด็กหญิงกับเด็กชายใกล้เคียงกัน โดยมีรูปแบบการถูกข่มเหงรังแกเด็กชายมักจะถูกข่มเหงรังแกทางร่างกายมากกว่าเด็กผู้หญิง สำหรับเด็กผู้หญิงมักถูกข่มเหงรังแกทางจิตใจ การถูกเพิกเฉย

²² S. Tapanya, **Evaluation of the Pilot Project “School Non-Violence”** (Nonthaburi: Health Systems Research Institute (HSRI), 2009).

²³ The United Nations Educational, **Scientific and Cultural Organization, Behind the Numbers: Ending School Violence and Bullying** (Paris: The United Nations Educational, 2019), p. 11.

²⁴ รววิพรรณ รักถิ่นกำเนิด, **นักเรียน LGBT ถูกรังแกแรงถึงแกล้งข่มขืน บางคนคิดฆ่าตัวตาย-ครูมองแค่ เด็กเล่นกัน**, คำนวันที่ 23 ธันวาคม 2563 จาก <http://www.tcijthai.com/news/2015/03/scoop/ 5710>

²⁵ W. Craig and others, “A Cross-National Profile of Bullying and Victimization Among Adolescents in 40 Countries,” **International Journal of Public Health** 54 (2009): 216- 224.

²⁶ Langan Pual, *op. cit.*

หรือละทิ้ง การถูกขู่ขู่ที่ไม่เหมาะสม และเด็กผู้หญิงมีแนวโน้มการข่มเหงรังแกเกี่ยวกับรูปร่างหน้าตามากกว่าเด็กผู้ชาย²⁷

การข่มเหงรังแกของเด็ก และวัยรุ่นในโรงเรียนกลายเป็นปัญหาที่สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อนักเรียนโดยตรง และได้รับความสนใจในการศึกษาวิจัยมากขึ้นในหลายประเทศ อาทิ ประเทศอังกฤษ นอร์เวย์ อิตาลี อเมริกา ญี่ปุ่น²⁸ ซึ่งจากการศึกษาวิจัยฉบับดังกล่าวพบว่า การข่มเหงรังแกกลายเป็นปัญหาทางสังคมที่สำคัญสำหรับโรงเรียนทั้งในระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาดังเช่นตัวอย่างในประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีนักเรียนยิงเพื่อนในโรงเรียนมัธยมศึกษา เป็นต้น โดยการข่มเหงรังแกในโรงเรียนนี้ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่รุนแรง และพฤติกรรมรุนแรงสัมพันธ์กับการประกอบอาชญากรรมในช่วงวัยผู้ใหญ่ด้วย อีกทั้งยังมีการเชื่อมโยงระหว่างการข่มเหงรังแกกับการลวนลามทางเพศ และความรุนแรงอื่น ๆ²⁹

ประเทศออสเตรเลียมีการสำรวจนักเรียนระดับประถมศึกษาประมาณ 1,400 คนในโรงเรียนประถมศึกษาของออสเตรเลีย พบว่า นักเรียนหนึ่งในสามถูกข่มเหงรังแก และมีข้อมูลว่าปัญหาการข่มเหงรังแกเป็นปัญหาร้ายแรงที่ส่งผลให้เกิดความกลัวมีผลต่อสมาธิ และความสนใจในการเรียน³⁰

ประเทศแคนาดาปรากฏผลการศึกษาจากการสำรวจเด็กอายุ 15 ปี จำนวน 28,000 คน ที่เข้าร่วมโครงการที่จัดทำโดยองค์การเพื่อความร่วมมือ และการพัฒนาเศรษฐกิจในปี 2006 ผลการวิเคราะห์พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการข่มเหงรังแก และมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความเชื่อมโยงระหว่างครูกับนักเรียน กล่าวอีกนัยหนึ่ง นักเรียนที่ถูก ข่มเหงรังแก หรือได้รับความทุกข์ทรมานจากการกระทำทารุณในรูปแบบอื่น ๆ แสดงให้เห็นถึงผลความสำเร็จทางวิชาการต่ำกว่าเพื่อนที่ไม่ถูกรังแก และนักเรียนที่มีความสัมพันธ์อันดีกับครูจะมีผลการเรียนที่ดีเมื่อเทียบกับนักเรียนที่ไม่มีความเชื่อมโยงกับครู³¹

²⁷ United Nations Educational Scientific and Cultural Organization, **School Violence and Bullying: Global Status and Trends, Drivers and Consequences** (Paris, UNESCO, 2018), p. 9

²⁸ Yun-yin Huang and Chien Chou, "Revisiting cyberbullying: Perspectives from Taiwanese teachers," **Computer & Education** 63 (April 2013): 227.

²⁹ D. Olweus, **Bullying at School: What We Know and What We Do** (Cambridge, MA: Blachwell, 2006).

³⁰ Afroz Jan and Shafqat Husain, "Bullying in Elementary Schools: Its Causes and Effects on Students," **Journal of Education and Practice** 6, 19 (2015): 43.

³¹ K. Rigby and D. Bagshaw, "Prospects of Adolescent Students Collaborating with Teachers in Addressing Issues of Bullying and Conflict in School," **Educational Psychology** 23 (2003) :535-546.

สำหรับประเทศไทย จากข้อมูลของกองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติให้ ข้อมูลว่า แต่ละปีมีนักเรียนมากกว่า 3.2 ล้านคน ตกเป็นเหยื่อของการถูกข่มเหงรังแกเด็กและ วัยรุ่นประมาณ 160,000 คน ต้องขาดเรียนเพราะกลัวการถูกข่มเหงรังแกจากกลุ่มเพื่อนใน โรงเรียน³² นอกจากนี้ ข้อมูลในค.ศ. 2020 พบว่า เด็กนักเรียนในประเทศไทยจำนวนมากถึงร้อยละ 92 ถูกเพื่อร่วมชั้นทำร้ายร่างกายหรือจิตใจ ในขณะที่ร้อยละ 13 รู้สึกหดหู่จากการข่มเหงรังแก³³ โดยพฤติกรรมกรรมการข่มเหงรังแกของเด็กไทยเป็นลำดับที่สองของโลกรองจากประเทศ ญี่ปุ่น ผลสำรวจยังพบว่าเด็กกว่าร้อยละ 91 เคยถูกข่มเหงรังแก ตบหัว ล้อพ่อแม่ พุดจาเหยียดหยาม และพบว่าร้อยละ 42.86 คิดจะตอบโต้เอาคืน ร้อยละ 18.2 ไม่มีสมาธิในการเรียน ร้อยละ 15.73 ไม่อยากไปโรงเรียน ร้อยละ 15.6 เกือบตัว และร้อยละ 13.4 ซึมเศร้า³⁴

ปัญหาการรังแกในหมู่เด็กสามารถพบได้บ่อยในโรงเรียน ทั้งรูปแบบไม่รุนแรง และรุนแรงจนถึงขั้นเสียชีวิต³⁵ จากการศึกษาพบข้อมูลว่า เด็กในระบบการศึกษาไทยกว่า 3.5 ล้านคนจากประมาณ 12.5 ล้านคนตกอยู่ในวังวนของความรุนแรงในสถานศึกษา³⁶ การข่มเหงรังแกกลายเป็นปัญหาทางสังคมที่สำคัญสำหรับโรงเรียนทั้งในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา โดยการข่มเหงรังแกในโรงเรียนนี้ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่รุนแรง และพฤติกรรมรุนแรงสัมพันธ์กับการประกอบอาชญากรรมในช่วงวัยผู้ใหญ่ได้อีกด้วย³⁷

จากการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมรังแกกัน (Bullying) ในระดับพื้นที่ของประเทศ ไทย พบพฤติกรรมกรรมการรังแกกันในนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 ร้อย

³² กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ, ตัวเลขน่ารู้เกี่ยวกับการข่มเหงรังแกของเด็ก, ค้น วันที่ 11 ธันวาคม 2563 จาก <http://3c4teen.org/post/1501>

³³ เครือข่ายนักกฎหมายเพื่อเด็กและเยาวชน, **School Bullying Problem Worsening**, ค้นวันที่ 3 ธันวาคม 2563 จาก <https://www.bangkokpost.com/thailand/general/1832394/school-bullying-problem-worsening>

³⁴ การเสวนาในหัวข้อ “BULLYING ข่มเหงรังแก ความรุนแรงที่รอวันประทุ” โดยเครือข่ายปกป้อง เด็กและเยาวชนลดปัจจัยเสี่ยงทางสังคม ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน(ชาย) บ้านกาญจนาภิเษก มูลนิธิ เครือข่ายครอบครัว และเครือข่ายนักกฎหมายเพื่อเด็กและเยาวชน สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุน การสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2563 ณ เดอะฮอลล์ บางกอก กรุงเทพฯ

³⁵ มูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก, **คู่มือครู การจัดระบบความปลอดภัยในโรงเรียน** (กรุงเทพฯ: ส. เสริมมิตร การพิมพ์, 2550), หน้า 14.

³⁶ สรรชัย หนองตาด และเก็นศักดิ์ ศรีสวย, *เรื่องเดิม*, หน้า 51-52.

³⁷ D. Olweus, **Bullying at School: What We Know and What We Do.**

การศึกษาการข่มเหงรังแกทางไซเบอร์ขององค์กร ETCB Organization ได้มีการรวบรวมสถิติการข่มเหงรังแกบนโลกไซเบอร์ของวัยรุ่นในประเทศต่างๆ ไว้ เช่น ประเทศเบลเยียมพบร้อยละ 34.3 ของวัยรุ่นถูกข่มเหงรังแกผ่านทางอินเทอร์เน็ต หรือโทรศัพท์มือถือ ประเทศโปแลนด์พบร้อยละ 52 ของวัยรุ่นอายุ 12-17 ปี เคยถูกล่วงละเมิดผ่านทางเว็บ หรือโทรศัพท์มือถือ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีพบร้อยละ 14.1 ของนักเรียนที่เผชิญเหตุการณ์ที่ไม่ดีในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การล่วงละเมิด การหมิ่นประมาท การหนีออกจากบ้าน รวมทั้งการถูกล่อลวงจากการถูกข่มเหงรังแกบนโลกไซเบอร์ ประเทศญี่ปุ่นพบร้อยละ 10 ของนักเรียนมัธยม เคยถูกล่วงละเมิดผ่านทางอีเมล เว็บไซต์หรือบล็อก ประเทศสเปนพบร้อยละ 25 – 29 ของวัยรุ่นถูกข่มเหงรังแกผ่านทางโทรศัพท์มือถือ หรืออินเทอร์เน็ต เป็นต้น⁴⁴ ในส่วนของสหรัฐอเมริกาพบว่า 7 ใน 10 ของเด็กและเยาวชนถูกรังแกผ่านโลกไซเบอร์⁴⁵ ประเทศไทยเองก็พบว่า นักเรียนนักศึกษาในสถาบันทั่วประเทศ ร้อยละ 33.6 เคยรังแกผู้อื่นทางออนไลน์และร้อยละ 43.1 เคยถูกผู้อื่นรังแก⁴⁶ และวัยรุ่นที่เป็นเหยื่อจำนวนมากก็เป็นผู้กระทำต่อผู้อื่นด้วยในเวลาเดียวกัน⁴⁷

แสดงให้เห็นได้ว่า การคุ้มครองเด็กจากการข่มเหงรังแกจำเป็นต้องมีความครอบคลุมทั้งการข่มเหงรังแกรูปแบบดั้งเดิม และการข่มเหงรังแกทางไซเบอร์ไปด้วยในขณะเดียวกัน โดยเฉพาะการข่มเหงรังแกในโรงเรียนที่มีอัตราส่วนจำนวนมาก การลดปัญหาของการข่มเหงรังแกจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ควรมีการพัฒนามาตรการอย่างเร่งด่วน

2.1.2 ความหมายของการข่มเหงรังแก

ความเป็นมาของการข่มเหงรังแกเริ่มต้นจากคำว่า "คนพาล"⁴⁸ ในความหมายพื้นฐานที่สุดในการข่มเหงรังแกมีบุคคลที่เกี่ยวข้อง 2 คน ได้แก่ คนพาลหรือผู้ข่มขู่ และเหยื่อ เช่น คนพาลด่าทอเหยื่อด้วยวิธีทางกาย วาจา หรือวิธีอื่น เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้สึกเหนือกว่าและมี

⁴⁴ **End to Cyber Bullying**, Retrieved December 3, 2020 from <https://www.endcyberbullying.org/>

⁴⁵ **National Crime Prevention Council**, Retrieved December 13, 2020 from <http://obullying.com/cyberbullying-bullying-statistics-2014-finally>

⁴⁶ **สถาบันวิจัยแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว**, ค้นวันที่ 22 ธันวาคม 2563 จาก <http://www.momypedia.com/webboard/-625177/“อาชญากรตัวจ้อย”-ตัวป่วนโลกไซเบอร์>

⁴⁷ E. K. Englander, **MARC Freshman Study 2011: Bullying, Cyberbullying, Risk Factors and Reporting, MARC Research Reports Paper 1**, Retrieved December 5, 2020 from http://vc.bridgew.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=marc_reports

⁴⁸ D. Harper, **Online Etymology Dictionary**, Retrieved December 9, 2020 from http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=bully&searchmode=none

อำนาจ การกระทำเหล่านี้ อาจเป็นการกระทำโดยตรง เช่น การตี การทำร้ายด้วยวาจาแบบตัวต่อตัว ฯลฯ เป็นต้น หรือทางอ้อม เช่น การให้ข่าวลือ การซุบซิบ ฯลฯ เป็นต้น⁴⁹

คำว่า “การข่มเหงรังแก” ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Bully” ได้รับการบัญญัติเป็นภาษาอังกฤษครั้งแรกในนวนิยายที่มีชื่อว่า “Oliver Twist” โดยผู้เขียนชื่อ ชาร์ลส์ ดิกเกนส์ (Charles Dickens) ใน ค.ศ. 1838 และต่อมาจนกระทั่งใน ค.ศ. 1973 ศาสตราจารย์ ดร.แดน โอลวีอัส (Professor Dr.Dan Olweus) ศาสตราจารย์ทางด้านจิตวิทยา มหาวิทยาลัยเบอร์เก้น (University of Bergen) ประเทศนอร์เวย์ ชาวสแกนดิเนเวียเป็นคนแรกที่ศึกษาเชิงวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับการข่มเหงรังแก โดยมีการสร้างแบบวัดเกี่ยวกับพฤติกรรมข่มเหงรังแกของเด็กในโรงเรียน และต่อมาผลงานของเขาได้ถูกเผยแพร่ และตีพิมพ์ในประเทศสหรัฐอเมริกาภายใต้ชื่อว่า Aggression in the schools: Bullies and Whipping boys ในปี ค.ศ.1978 อีกทั้งเป็นบุคคลแรกที่มีการนำวิธีการช่วยเหลืออย่างเป็นระบบสำหรับการป้องกันและต่อต้านปัญหาการข่มเหงรังแกที่เกิดขึ้น

โดยพฤติกรรมการรังแกมีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลาย เช่น

พฤติกรรมการรังแก หมายถึง การแสดงพฤติกรรมของเด็กที่รังแกที่ทำให้ผู้อื่นไม่พอใจ หรือเจ็บปวดทางกาย อารมณ์ และจิตใจ อาจแสดงออกทางวาจาหรือทางกายอาจทำไปโดยเจตนาหรือไม่เจตนา ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ถือเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม⁵⁰

การรังแก หมายถึง เป็นการกระทำที่ต้องการให้ผู้อื่นอับอายหรือเดือดร้อน ได้แก่ การแย่งของเพื่อน ทำลายของเพื่อน ตี เตะ ผลักไส แย่เหย่ ล้อเลียน ข่มขู่ แย่งของ การบังคับเพื่อความสนุก รวมถึงการพูดถึงจุดอ่อนหรือปมด้อยของเพื่อน⁵¹

การข่มเหงรังแก หมายความว่า การกระทำใดๆในทางลบซ้ำๆ ทั้งที่เป็นการตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม และกระทำติดต่อกันเป็นเวลานาน ซึ่งเป็นการล่วงละเมิดสิทธิส่วนบุคคลทั้งทางร่างกาย วาจา โดยทางตรงและ/หรือโดยทางอ้อมจากนักเรียนอื่นหนึ่งคนหรือมากกว่าเป็นผลหรืออาจเป็นผลให้เกิดความทุกข์ทรมาน เจ็บปวดทั้งร่างกายและจิตใจแก่ผู้กระทำ⁵²

⁴⁹ Richard Donegan, “Bullying and Cyberbullying: History, Statistics, Law, Prevention and Analysis,” *The Elon Journal of Undergraduate Research in Communications* 3, 1 (2012): 33-34.

⁵⁰ เกษตรชัย และหิม, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการรังแกของนักเรียนโรงเรียนเอกชน สอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลา,” *วารสารศรีนครินทร์วิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)* 6, 12 (2554): 14-30.

⁵¹ รัชยากร ตุดแก้ว, *การพัฒนาตัวบ่งชี้พฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์ของเยาวชนในจังหวัดสงขลา (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2557)*, หน้า 12.

⁵² D. Olweus, *Bullying at School: What We Know and What We Do*, p. 9.

การข่มเหงรังแก หมายความว่า การทำให้เกิดความรุนแรงต่อจิตใจ หรือร่างกายในระยะยาว ซึ่งกระทำต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ไม่สามารถปกป้องตนเองได้ในสถานการณ์จริงขณะนั้น⁵³

การข่มเหงรังแก เกิดขึ้นเมื่อบุคคลหนึ่ง หรือกลุ่มบุคคลทำร้ายฝ่ายหนึ่งเป็นประจำ โดยใช้ความก้าวร้าวทางร่างกาย วาจา หรือจิตใจ เพื่ออยู่เหนือ (Dominate) เหยื่อ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ ก่อให้เกิดอำนาจที่ไม่สมดุลกันระหว่างผู้ข่มเหงรังแกกับเหยื่อ ดังนั้น การข่มเหงรังแกจึงมีความแตกต่างกันในเรื่องของระยะเวลา (เป็นประจำซ้ำ ๆ) อำนาจ และความตั้งใจที่จะทำอันตราย⁵⁴

การข่มเหงรังแกเป็นรูปแบบความก้าวร้าวเฉพาะมีลักษณะ คือ

ประการที่หนึ่ง พฤติกรรมนี้ได้ตั้งใจทำอันตรายหรือข่มเหงรังแก

ประการที่สอง พฤติกรรมนี้เกิดขึ้นซ้ำ ๆ เป็นประจำ

ประการที่สาม มีความไม่สมดุลของอำนาจโดยบุคคลหรือกลุ่มที่มีอำนาจมากกว่าทำร้ายผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่า ความไม่เท่าเทียมกันของอำนาจนี้อาจเป็นอำนาจทางร่างกายหรือทางจิตใจ และพฤติกรรมก้าวร้าวอาจเป็นทางวาจา เช่น การล้อเลียน การข่มขู่คุกคามทางร่างกาย เช่น การตี การต่อย และทางจิตใจ เช่น ขว้างของ การกีดกันจากกลุ่ม เป็นต้น⁵⁵

การข่มเหงรังแกเป็นกิจกรรมอันมุ่งที่จะทำให้อันตรายอย่างรู้ตัว จงใจ และไม่เป็นที่ปรารถนา โดยตั้งใจที่จะทำให้เกิดความกลัวโดยการคุกคามด้วยความก้าวร้าวและก่อให้เกิดความหวาดหวั่น ซึ่งการข่มเหงรังแกมักจะประกอบด้วยปัจจัยหลัก 3 ประการ คือ ความไม่สมดุลของอำนาจ การจงใจทำอันตราย การคุกคามด้วยความก้าวร้าวมากขึ้น และเมื่อการข่มเหงรังแกเพิ่มระดับมากขึ้นจะทำให้เกิดความหวาดกลัวตามมา⁵⁶

คำนิยามต่าง ๆ สามารถสรุปความหมายของการข่มเหงรังแก หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการข่มเหงรังแกซึ่งเป็นการกระทำใด ๆ ในทางลบของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลเกิดขึ้นโดยเจตนา หรือไม่เจตนาต่อบุคคล หรือกลุ่มบุคคลอื่นให้ได้รับบาดเจ็บหรือทุกข์ทรมาน ไม่ว่าจะผ่านทางร่างกาย หรือทางจิตใจ และเป็นการกระทำที่ต่อเนื่อง

⁵³ A. M. O'Moore and S. J. Minton, **Dealing with Bullying in School** (London: Pual Chapman, 2004), p. 7.

⁵⁴ Wendy M. Craig and Debra Pepler, "Identifying and Targeting Risk for Involvement in Bullying and Victimization," **Canadian Journal of Psychiatry** 48, 9 (November 2003): 577-578.

⁵⁵ T. R. Nansel, M. Overpeck, R. S. Pilla, W. J. Ruan, B. Simons-Morton and P. Scheidt, "Bullying Behaviors among US Youth: Prevalence and Association with Psychosocial Adjustment," **Jama** 285, 16 (2001): 2094.

⁵⁶ Barbara Coloroso, **The Bully, the Bullied, and the Bystander** (London: Piccadilly, 2005), p. 16.

2.1.3 สาเหตุของการข่มเหงรังแก

ปัญหาสุขภาพจิตในโรงเรียนจัดเป็นปัญหาสำคัญในปัจจุบันไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าปัญหาด้านสุขภาพกายของเด็กนักเรียน สาเหตุมาจากความเครียดในการเรียนหนังสือ การเข้ากับเพื่อนไม่ได้ การถูกเพื่อนข่มเหงรังแกทางร่างกาย ทางสังคม หรือทางวาจา โดยปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมข่มเหงรังแกผู้อื่นทางร่างกาย และทางสังคม ได้แก่ การใช้สื่อที่มีความรุนแรง อิทธิพลของกลุ่มเพื่อน สิ่งแวดล้อมในบ้าน และสิ่งแวดล้อมในชุมชน สำหรับปัจจัยที่สัมพันธ์กับ พฤติกรรมข่มเหงรังแกผู้อื่นทางวาจา ได้แก่ การใช้สื่อที่มีความรุนแรง อิทธิพลของกลุ่มเพื่อน สิ่งแวดล้อมในบ้าน สิ่งแวดล้อมในชุมชน และแรงสนับสนุนทางสังคมจากครู⁵⁷ โดยสาเหตุที่ทำให้เกิดพฤติกรรมรังแกสรุปได้ ดังนี้⁵⁸

1) ความบกพร่องส่วนตัวของเด็ก

ความบกพร่องส่วนตัวของเด็กเป็นความบกพร่องที่ได้เกิดขึ้นจากความเจริญเติบโตในด้านต่าง ๆ ของเด็กที่ช้าหรือเร็วผิดปกติ ความบกพร่องของอวัยวะ ความบกพร่องในการพูด ความพิการต่าง ๆ และความไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากอารมณ์ และความเป็นอยู่ทางบ้าน ความมีปมด้อย เด็กที่มีความบกพร่องในทางร่างกาย และจิตใจนี้ย่อมไม่สามารถจะเรียน หรือทำกิจกรรมได้ดีเท่ากับเด็กที่มีความสมบูรณ์ทางร่างกาย และจิตใจ เด็กเหล่านี้ก็จะเกิดความคับข้องใจ

2) สภาพครอบครัว

สภาพของครอบครัว และการอบรมเลี้ยงดูมีความสำคัญต่อพฤติกรรมของเด็กมาก เช่น เด็กที่มาจากครอบครัวที่บิดามารดาหย่าร้างกัน แยกกันอยู่ หรือต้องเดินทางไกลไปจากบ้านนาน ๆ เป็นประจำ บิดามารดาทะเลาะกันเป็นประจำ บิดามารดาไม่ต้องการ และเกลียดชังทอดทิ้งจนทำให้เด็กรู้สึกหว่าเหว โดดเดี่ยวและน้อยเนื้อต่ำใจ ในที่สุดรู้สึกเคียดแค้นชิงชังขาดความรักความอบอุ่นจากบิดามารดา และคนข้างเคียง บิดามารดาเข้มงวดกดขี่และเจ้าอารมณ์ใช้อำนาจข่มขู่มากเกินไปอาจทำให้เด็กกลัว และเก็บกดอารมณ์นั้นไว้เด็กที่เป็นสมาชิกของครอบครัวประเภทนี้มักเป็นเด็กที่มีปัญหามากแสดงพฤติกรรมไม่เหมาะสมอยู่เสมอ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้เด็กขาดความอบอุ่นรู้สึกหว่าเหวขาดที่พึ่งอันมีผลต่อปัญหาทางอารมณ์โดยตรงและทำให้ผลการเรียนต่ำ หรือเด็กที่มาจากครอบครัวที่บิดามารดามีอารมณ์ร้าย ซึ่งอาจแสดงออกมาในลักษณะของการฉุนเฉียวทางอารมณ์ การโกรธจัดการก้าวร้าว หรือด่าทอต่าง ๆ นานา อาจทำ

⁵⁷ A. Yaowabut, W. Thiangtham, A. Powwattana and S. Nanthamongkolchai, "Predictive Factors for Adolescent Bullying Behavior in The Bangkok Metropolitan," **Journal of Public Health Nursing** 29, 2 (2015): 72-84.

⁵⁸ รัชยากร ตุดแก้ว, *เรื่องเดิม*, หน้า 14-15.

ให้เด็กมีพฤติกรรมไปในทำนองเดียวกัน โดยปัญหาเหล่านี้ล้วนมีผลสำคัญยิ่งต่อพฤติกรรมของเด็ก ครูควรมีบทบาทในการให้คำแนะนำแก่เด็กและผู้ปกครองในการแก้ปัญหาดังกล่าวเท่าที่จะทำได้เพราะปัญหาบางอย่างก็เป็นปัญหาใหญ่ และมีความซับซ้อนผู้ปกครองจะต้องร่วมมือกับหลายฝ่ายในการหาแนวทางแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็ก

3) ความต้องการของบุคคล

นอกจากปัจจัยที่เป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตของมนุษย์แล้วความต้องการความรักการยอมรับในสังคมก็เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการ โดยเฉพาะเด็กที่ไม่ได้รับการยอมรับจากเพื่อนอาจจะแสดงออกเพื่อให้เห็นจุดเด่น และให้ได้รับความสนใจจากครูและเพื่อน ๆ จนบางครั้งก็มีพฤติกรรมไปในทางที่ไม่เป็นที่ยอมรับ เด็กบางคนที่ไม่เด่นเรื่องการเรียนอาจจะหาเรื่องเพื่อน ขอบทะเลาะวิวาทชกต่อย ก้าวร้าว ส่งเสียงดัง เป็นที่น่ารำคาญเพียงเพื่อให้คนอื่นสนใจตนและยอมรับตนเท่านั้น

4) การสอนในโรงเรียนไม่ดี

เด็กอาจจะมีปัญหาได้เนื่องจากมาจากโรงเรียน และคุณครู ซึ่งในโรงเรียนบางแห่งไม่เอาใจใส่ไม่ให้ความรักความเข้าใจแก่นักเรียน อีกทั้งยังชอบใช้อำนาจเกินเหตุและไม่ยุติธรรม ซึ่งมักสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นกับเด็กตามมา ทั้งนี้ อาจทำให้เด็กมีการปรับตัวต่อสังคมยากขึ้นและมีอารมณ์ที่ไม่มั่นคง

นอกจากนี้มีการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการช่มเหงรังแก พบว่า พฤติกรรมการช่มเหงรังแกมีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการช่มเหงรังแก เช่น เพศ ผลการเรียน สถานภาพสมรสของผู้ปกครอง ความสัมพันธ์ในครอบครัว ฐานะทางเศรษฐกิจ รูปแบบการเลี้ยงดู และปัญหาสุขภาพจิต เป็นต้น⁵⁹

2.1.4 รูปแบบการช่มเหงรังแก

การช่มเหงรังแกเป็นรูปแบบหนึ่งของพฤติกรรมก้าวร้าว ซึ่งเป็นการกระทำใด ๆ ในทางลบของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลเกิดขึ้นโดยเจตนาต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่นให้ได้รับบาดเจ็บหรือทุกข์ทรมานไม่ว่าจะเป็นทางร่างกายหรือจิตใจ โดยได้กระทำซ้ำ ๆ หลายครั้งเป็นเวลานาน⁶⁰

⁵⁹ ชุตินาถ ศักรินทร์กุล และอลิสตา วัชรสินธุ, *เรื่องเดิม*, หน้า 229.

⁶⁰ P. K. Smith, Y. Morita, J. Junyer-Tas, D. Olweus, R. Catalana and P. Slee, **The Nature of School Bullying: A Cross National Perspective** (London: Routledge, 1999).; D. Olweus "Bully/victim Problems Among School Children: Basic Facts and Effects of a School-Based Intervention Program,"

รูปแบบของการข่มเหงรังแกตามการแบ่งขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) และ Health Behaviour in Schoolaged Children study (HBSC) แบ่งออก เป็น⁶¹

1) การข่มเหงรังแกทางกายภาพ หรือการรุกรานซ้ำๆ เช่น การตี ทำร้าย ตะแคงไปรอบๆ การลักขโมยสิ่งของ การทำลายทรัพย์สินส่วนตัว การบังคับให้ทำสิ่งต่าง ๆ เป็นต้น

2) การข่มเหงรังแกทางจิตใจ รวมถึงการล่วงละเมิดทางวาจา การล่วงละเมิดทางอารมณ์ การกีดกันทางสังคม การถูกล้อเลียนอย่างไม่น่าพึงพอใจ การถูกละเว้นจากการเข้าร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ การเพิกเฉย การถูกนำไปเล่าเรื่องที่ไม่เป็นความจริง หรือการถูกนำไปสร้างข่าวลือที่ไม่เหมาะสม

3) การข่มเหงรังแกทางเพศ หมายถึง การทำเพื่อความสนุกสนานทางเพศ การแสดงความเห็น หรือทำทางที่ไม่เหมาะสม⁶²

4) การข่มเหงรังแกทางไซเบอร์ เช่น การส่งข้อความ การโพสต์ การสร้างเว็บไซต์เพื่อความสนุกสนาน การถ่ายรูป วิดีโอ หรือการเผยแพร่ที่ไม่เหมาะสม นอกจากนี้ยังหมายรวมถึง การได้รับการปฏิบัติด้วยวิธีทำร้ายหรือนำรังเกียจโดยการใช้อีเมล หรือสื่อออนไลน์ เช่น อีเมล การส่งข้อความ เครื่องข่ายสังคมออนไลน์ ห้องสนทนา เป็นต้น หรือพฤติกรรมทางออนไลน์ต่าง ๆ ที่เป็นอันตราย

การแบ่งประเภทของการข่มเหงรังแกมีการแบ่งการข่มเหงรังแกเป็นการกระทำหรือการแสดงออกทางลบกับบุคคลอื่น แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่⁶³

ประเภทที่หนึ่ง การข่มเหงรังแกทางร่างกาย (Physical Bullying) เช่น การตี การตะแคง

ประเภทที่สอง การข่มเหงรังแกทางคำพูด (Verbal Bullying) เช่น การด่า การด่าหุ การล้อเลียน

ประเภทที่สาม การข่มเหงรังแกทางสังคม (Social Bullying) เช่น การไม่ให้เข้าร่วมกลุ่ม การสร้างข่าวลือ การกระจายข้อมูลในทางที่ผิดของเพื่อน และ

ประเภทที่สี่ การข่มเหงรังแกทางอินเทอร์เน็ต (Cyber Bullying) เป็นการส่งข้อมูล หรือการสื่อสารในการข่มเหงรังแกคนอื่นผ่านทางอีเมล การส่งข้อความ หรือการเผยแพร่ในสังคม

In **The Development and Treatment of Childhood Aggression** Hillsdale, D. J. Pepler and K. H. Rubin, Eds. (NJ: Erlbaum, 1991), pp. 411-448.

⁶¹ The United Nations Educational, *op. cit.*, p. 14.

⁶² ในกฎหมายของบางประเทศ เรื่องตลกความคิดเห็นหรือทำทางทางเพศมีลักษณะเป็นการคุกคามทางเพศ

⁶³ Fernanda E. Kupferman-Meik, Patricia Burris-Warmoth, Susana Rapaport, Kanchana Roychoudhury and Rafael Art. Javier, "Bullying in Children and Adolescents: A Healthcare Perspective," **Journal of Social Distress and the Homeless** 2, 2 (November 2013): 94-118.

ออนไลน์ เช่น การนำเสนอรูปภาพและการเขียนข้อความที่ไม่เหมาะสมผ่านทางเฟซบุ๊ก (Facebook) เป็นต้น

การแบ่งประเภทรูปแบบของการข่มเหงรังแกยังแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่⁶⁴

1) การรังแกแบบดั้งเดิม (Traditional Bullying) แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

(1) การรังแกโดยตรง (Direct Bullying) คือ พฤติกรรมการรังแกที่ทำต่อหน้าอย่างชัดเจน และเปิดเผย ได้แก่ การรังแกทางร่างกาย เช่น การทำร้ายร่างกาย การแย่งของ เป็นต้น และการรังแกทางวาจา เช่น การพูดต่้าด้วยคำหยาบคาย พูดข่มขู่ คุกคาม ล้อเลียน เป็นต้น

(2) การรังแกทางอ้อม (Indirect Bullying) คือ พฤติกรรมการรังแกทางสังคม หรือความสัมพันธ์ ได้แก่ การกีดกันไม่ให้เข้ากลุ่ม การเพิกเฉย การพูดลับหลังทำให้เกิดความเสื่อมเสีย และอับอาย เป็นต้น

(2) การรังแกในโลกไซเบอร์ (Cyberbullying) เป็นการรังแกรูปแบบใหม่ที่กระทำผ่านในโลกไซเบอร์ หรือโลกออนไลน์ ซึ่งสามารถแพร่หลายได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว และหาตัวผู้รังแกได้ยาก เช่น การปล่อยข่าวลือ ว่าร้าย การแชร์ข้อมูลหรือภาพเพื่อทำให้เกิดความเสียหาย เป็นต้น

สำหรับการรังแก และข่มเหงรังแกที่พบเป็นประจำในโรงเรียนมี 6 ประเภท ดังนี้

1) การข่มเหงรังแกทางร่างกายเป็นการข่มเหงรังแกที่เห็นชัดเจนที่สุดเกิดขึ้นเมื่อเด็กใช้กำลังทางกายเพื่อให้ได้อำนาจ และการควบคุมเหนือเป้าหมาย โดยผู้รังแกมักจะมีขนาดตัวใหญ่กว่า แข็งแรงกว่า และก้าวร้าวกว่าผู้ตกเป็นเหยื่อ ตัวอย่างของการข่มเหงรังแกประเภทนี้ เช่น การเตะ ตี ต่อย ตบ ผลัก และการกระทำทางกายอื่น ๆ เป็นต้น

2) การข่มเหงรังแกโดยคำพูดเป็นการข่มเหงรังแกที่มีผลกระทบร้ายแรงทำให้เกิดบาดแผลลึกในใจ การข่มเหงรังแกด้วยคำพูดอาจตรวจพบได้ยากมาก ผู้กระทำมักโจมตีเหยื่อเมื่อผู้ใหญ่ไม่อยู่แถวนั้น

3) การคุกคามในเชิงสัมพันธ์ภาพเป็นการคุกคามในเชิงสัมพันธ์ภาพเป็นการข่มเหงรังแกที่ซ่อนเร้น และค่อยเป็นค่อยไป ผู้ปกครองและครูมักไม่ได้สังเกต และบางครั้งอาจเรียกว่าการข่มเหงรังแกทางอารมณ์ ผู้รังแกมักจะแบ่งแยกผู้อื่นออกจากกลุ่ม กระจายข่าวลือ ควบคุมสถานการณ์ และทำลายความมั่นใจเป้าหมายเบื้องหลังการข่มเหงรังแกประเภทนี้คือการเพิ่มสถานะทางสังคมของตนโดยการควบคุมหรือการกลั่นผู้อื่น

⁶⁴ เขมิกา เขมะกนก สุตนาวา, วีระศักดิ์ชัยยะ และ จริยา ทะรักษา, การรังแกในเด็ก และวัยรุ่น (Bullying in Children and Adolescents), ค้นวันที่ 15 ธันวาคม 2563 จาก <https://www.thaipediatrics.org/Media/media-20200805115920.pdf>

4) การข่มเหงรังแกทางไซเบอร์ การข่มเหงรังแกประเภทนี้เป็นประเด็นที่กำลังขยายใหญ่ขึ้นในกลุ่มคนอายุน้อย และยังขยายวงกว้างมากขึ้น เนื่องจากเทคโนโลยีทำให้พวกเขาารู้สึกไร้ตัวตนมีเกราะกำบังและห่างเหินจากสถานการณ์จริง ผลคือการข่มเหงรังแกทางออนไลน์มักจะโหดร้ายสำหรับเหยื่อแล้วจะรู้สึกเหมือนถูกคุกคามไม่รู้จบสิ้น ตัวอย่างของการข่มเหงรังแกทางออนไลน์ เช่น การโพสต์รูปที่ทำให้เกิดความเสียหาย การข่มขู่ทางออนไลน์ และการส่งอีเมลหรือข้อความที่ทำให้เกิดความเสียหาย เป็นต้น

5) การข่มเหงรังแกทางเพศ ผู้ตกเป็นเหยื่อจะเกิดความอับอาย และความรำคาญ ตัวอย่างเช่น การเรียกชื่อโดยมีนัยเพศ การแสดงความเห็นอย่างหยาบคาย แสดงท่าทางที่หยาบโหล่น การสัมผัสโดยที่ไม่ได้รับอนุญาต การยื่นข้อเสนอโดยมีนัยทางเพศ และสื่อลามก เด็กผู้หญิงมักตกเป็นเป้าหมายของการข่มเหงรังแกชนิดนี้มากกว่าเด็กผู้ชาย

6) การข่มเหงรังแกโดยอคติมักเกิดขึ้นกับเด็กก่อนวัยรุ่น และวัยรุ่นที่มีต่อเพื่อนนักเรียนต่างเชื้อชาติ ศาสนา หรือรสนิยมทางเพศ การข่มเหงรังแกประเภทนี้อาจรวมกับการข่มเหงรังแกชนิดอื่น ๆ รวมทั้งการข่มเหงรังแกทางออนไลน์ โดยใช้คำพูด การสัมผัสร่างกาย และบางครั้งก็เป็นการข่มเหงรังแกทางเพศด้วย เมื่อเกิดการข่มเหงรังแกโดยอคติ เด็กจะพุ่งเป้าไปยังคนอื่นที่แตกต่างจากพวกเขา และแบ่งแยกคนเหล่านั้นออกไป บ่อยครั้งที่การข่มเหงรังแกประเภทนี้รุนแรง และนำไปสู่อาชญากรรมจากความเกลียดชัง (Hate Crime) ได้ เมื่อใดก็ตามที่เด็กถูกรังแกเนื่องจากเชื้อชาติ ศาสนา หรือรสนิยมทางเพศ การข่มเหงรังแกดังกล่าวควรจะต้องรายงานให้ครูทราบ⁶⁵

2.1.5 ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการข่มเหงรังแก

การรังแกทำให้เกิดผลกระทบทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และการเรียนต่อเด็ก 3 กลุ่ม ดังนี้⁶⁶

1) ผู้รังแก (Bullies) พบว่ามีความสัมพันธ์กับการทำร้ายตนเอง ความคิดหรือการพยายามฆ่าตัวตาย การใช้ความรุนแรง การใช้สารเสพติด และปัญหาการเรียน เมื่อโตขึ้นมีความสัมพันธ์กับโรคทางจิตเวช การทำผิดกฎหมาย ปัญหาด้านความสัมพันธ์ ปัญหาในการทำงาน และโรคบุคลิกภาพผิดปกติแบบต่อต้านสังคม

2) ผู้ถูกรังแก (Victims) พบว่ามีปัญหาขาดความนับถือตนเองมีอาการวิตกกังวล ซึมเศร้า ความผิดปกติทางจิตใจภายหลังภัยอันตราย (PTSD) การทำร้ายตนเอง ความคิดหรือการพยายามฆ่าตัวตาย มีปัญหาพฤติกรรมแสดงออกแบบก้าวร้าว พกอาวุธ ติดสารเสพติด

⁶⁵ การข่มเหงรังแก 6 ประเภทที่พ่อแม่ควรรู้จักไว้, ค้นวันที่ 8 ธันวาคม 2563 จาก <https://www.honestdocs.c0/6-types-of-bul>

⁶⁶ Stuckey Rachel, **Cyber Bullying** (New York: Crabtree, 2013), pp. 27-34.

หรือมีอาการทางกายที่มีสาเหตุจาก ภาวะทางจิตใจ (Psychosomatic Symptom) เช่น ปวดศีรษะ ปวดท้อง เป็นต้น มีปัญหานอนไม่หลับ นอนน้อย และปัญหาการเรียน นอกจากนั้นแล้วอาการดังกล่าวยังส่งผลต่อเนื่องไปจนมีปัญหาสุขภาพในระยะยาวซึ่งเป็นผลมาจากการตอบสนองของ ร่างกายต่อภาวะเครียดที่เรื้อรัง

3) ผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์การรังแก (Bystander) มีความสัมพันธ์กับปัญหาด้านอารมณ์ พฤติกรรมแสดงออกแบบก้าวร้าว ผลการเรียนไม่ดีและมีความคิดฆ่าตัวตาย

จะเห็นได้ว่า ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการข่มเหงรังแกจะมีผลกระทบของการข่มเหงรังแกต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ดังนั้น มาตรการเพื่อนำผู้ข่มเหงรังแกมาลงโทษ หรือมาตรการเยียวยาผู้ถูกข่มเหงรังแกเพียงด้านใดด้านหนึ่งย่อมไม่เพียงพอต่อการคุ้มครองเด็กและเยาวชนจากการข่มเหงรังแกได้

2.1.6 ผลกระทบของการข่มเหงรังแก

วงจรของการข่มเหงรังแกในโรงเรียนมีบทบาทของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ ผู้ข่มเหงรังแก (Bullying) เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมข่มเหงรังแกผู้อื่นในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งบุคคลกลุ่มนี้จะมีแนวโน้มที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว และเมื่อเข้าสู่ผู้ใหญ่มีแนวโน้มในการใช้ความรุนแรง หรือเด็กที่เป็นผู้ข่มเหงรังแกผู้อื่นมีแนวโน้มในการดื่มสุราและใช้สารเสพติดเมื่อเติบโตขึ้นหรืออาจกระทำรุนแรงกับคู่สมรส⁶⁷

โดยปัญหาเด็กรังแกกันมีผลกระทบอย่างมากกับเด็กโดยเฉพาะกับเด็กที่ถูกรังแก เด็กที่ถูกรังแกมักมีพฤติกรรมของการระแวงระวังตัว อ่อนไหว เจ็บ มักตอบโต้การถูกรังแกด้วยการร้องไห้ และถอยหนี⁶⁸ และพบว่าผู้ถูกข่มเหงรังแกหรือเหยื่อ (Victims) เป็นผู้ที่ถูกข่มเหงรังแกในโรงเรียนผลจากการตกเป็นเหยื่อทำให้นักเรียนหันไปใช้สารเสพติด ดื่มสุรา หรือมีอาการของโรคซึมเศร้า และฆ่าตัวตาย เห็นคุณค่าในตนเองต่ำ ต่ำห็นตนเอง โดดเดี่ยว และวิตกกังวล⁶⁹ นอกจากนี้ ผลที่เกิดขึ้นจากการข่มเหงรังแกสำหรับนักเรียนที่ถูกข่มเหงรังแกหรือตกเป็นเหยื่อคือ การเกิดความทุกข์ใจ กังวลใจ หวาดระแวง⁷⁰ และนักเรียนที่ถูกข่มเหงรังแกจะไม่อยากมาโรงเรียน หรือหากมาเรียนก็จะมีไม่มีความสุข หวาดระแวงกลัวการถูกข่มเหงรังแกอีก นักเรียน

⁶⁷ Mary Helen Hunt, Joel Meyers, Olga Jarrett and John Neel, **Student Survey of Bullying: Preliminary Development and Result from Six Elementary School** (Atlanta, GA: Center for Research on School Safety, School Climate and Classroom Management, Georgia State University, 2014), p. 3.

⁶⁸ สมร แสงอรุณ, *เรื่องเดิม*, หน้า 2.

⁶⁹ Mary Helen Hunt and others, *op. cit.*, p. 3.

⁷⁰ D. Olweus, **Bullying at School: What We Know and What We Do**, p. 32.

บางคนไม่ยอมมาโรงเรียนจนทำให้ผลการเรียนตกต่ำลง มีเพื่อนน้อย และมีแนวโน้มที่จะมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่แย่ลง เช่น มีอาการปวดศีรษะ ปวดท้อง ผื่นร้าย หรือเกิดความวิตกกังวล⁷¹

สำหรับบทบาทของผู้เห็นเหตุการณ์ (Bystander) ซึ่งมีส่วนในการสนับสนุนให้เกิดการข่มเหงรังแก เมื่อเกิดเหตุการณ์ข่มเหงรังแกขึ้น เช่น มองข้ามหรือกระตุ้น หรือเป็นส่วนหนึ่งของผู้ข่มเหงรังแก ซึ่งมีผลให้ผู้ข่มเหงรังแกได้รับการสนับสนุนมากขึ้น และผู้สังเกตอาจได้ลอกเลียนแบบพฤติกรรมกรรมการต่อต้านสังคม เพื่อนำไปใช้สร้างสถานภาพทางสังคมในกลุ่มให้เด่นชัดขึ้นได้⁷²

เมื่อศึกษาผลการศึกษาระยะยาวตัวอย่างเช่นการศึกษาในประเทศอังกฤษ พบว่าการที่มีประสบการณ์พฤติกรรมรังแกกัน ไม่ว่าจะเป็นผู้รังแกผู้อื่น ผู้ถูกรังแก หรือเป็นทั้งผู้รังแกผู้อื่นและผู้ถูกรังแกในช่วงประถมศึกษาสามารถทำนายการเกิดอาการทางจิตเมื่อเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นได้อีกด้วย⁷³

เช่นเดียวกับการถูกรังแกผ่านโลกไซเบอร์ทุกรูปแบบล้วนส่งผลกระทบต่อเยาวชนในด้านลบโดยเฉพาะในด้านอารมณ์ และจิตใจ เนื่องจากทำให้ผู้ถูกรังแกรู้สึกรำคาญใจ รู้สึกไม่สบายใจ รู้สึกโกรธ เกิดความเศร้าหมอง เสียใจ รู้สึกหดหู่ และหวาดกลัว อีกทั้งพบว่า ทั้งผู้รังแกและผู้ถูกรังแกมีระดับการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ⁷⁴ นอกจากนี้ยังพบว่าความรุนแรงที่เกิดขึ้นมีแนวโน้มทำให้เกิดอาการที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพจิต โดยก่อให้เกิดความเครียด ภาวะซึมเศร้า และภาวะวิตกกังวล หากไม่สามารถจัดการอารมณ์ที่เกิดขึ้นได้อาจนำไปสู่การฆ่าตัวตายได้⁷⁵ แสดงให้เห็นได้ว่าผลกระทบของการข่มเหงรังแกมีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญและแพร่ขยายไปในวงกว้าง

2.1.7 แนวทางการแก้ไขปัญหการข่มเหงรังแกในโรงเรียนโดยการใช้มาตรการของสถานศึกษา

มาตรการของสถานศึกษาเป็นแนวทางหนึ่งในการคุ้มครองเด็กจากการข่มเหงรังแกได้ โดยจากการศึกษาพบการใช้มาตรการในสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญห

⁷¹ A. M. O'Moore and S. J. Minton, *op. cit.*, p. 2.

⁷² Barbara Coroloso, *op. cit.*, p. 71.

⁷³ สุภาวดี เจริญวานิช, "การรังแกกันผ่านพื้นที่ไซเบอร์: ผลกระทบและการป้องกัน," *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี* 25, 4 (กรกฎาคม-สิงหาคม 2560): 642-643.

⁷⁴ R. M. Kowalski and S. P. Limber, "Psychological, Physical, and Academic Correlates of Cyberbullying and Traditional Bullying," *Journal of Adolescent Health* 53, 1 SUPP (2013): S13-S20.

⁷⁵ M. Campbell, B. Spears, P. Slee, D. Butler and S. Kift, *op. cit.*, pp. 389-401.

การข่มเหงรังแก เช่น โครงการป้องกันการข่มเหงรังแกของ Dr. Dan Olweus (the Olweus Bullying Prevention Program) ที่ได้ประกาศใช้โดยกระทรวงศึกษาธิการของนอร์เวย์ซึ่งได้พัฒนาวิธีการจัดการกับการข่มเหงรังแกในหลายระดับ รวมถึงองค์ประกอบระดับโรงเรียน องค์ประกอบระดับบุคคล องค์ประกอบระดับห้องเรียน และองค์ประกอบระดับชุมชน โดยโครงสร้างที่ครอบคลุมทั้งหมดนี้แต่ละโครงสร้างมีการประสาน และส่งเสริมซึ่งกันและกัน ซึ่งนับตั้งแต่มีการสร้างโครงการ Olweus Bullying Prevention ที่ได้ถูกนำมาใช้ในโรงเรียนต่าง ๆ ทั่วโลก ปรากฏผลประเมิน พบว่า นักเรียน 40,000 คนจาก 42 โรงเรียนในระยะเวลาสองปีครึ่ง โครงการนี้ได้รับการพิสูจน์แล้วว่าประสบความสำเร็จ การศึกษา และการตรวจสอบความสำเร็จของโครงการกล่าวในรายงานผลว่าพบการลดลงร้อยละ 20 ถึงร้อยละ 70 ของนักเรียนที่ถูกรังแก และการข่มเหงรังแกผู้อื่น การลดลงของนักเรียนเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อต้านสังคม เช่น การต่อสู้ การโจรกรรม และการละทิ้งหน้าที่ เป็นต้น และมีการปรับปรุงที่ชัดเจนในบรรยากาศสังคมในชั้นเรียน⁷⁶

ทั้งนี้มีการนำมาตรการป้องกันการข่มเหงรังแกดังกล่าว ไปใช้กับการข่มเหงรังแกทางไซเบอร์ปรากฏผลการวิจัยเป็นที่น่าพอใจเช่นกันว่าสามารถการข่มเหงรังแกทางไซเบอร์ได้ โดยมีปัจจัยของโครงการ ได้แก่ การรายงานปัญหา การบูรณาการหลักสูตร การผลิตที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การมุ่งเน้นการป้องกันมากกว่าการลงโทษ การลงโทษที่เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายที่มีประสิทธิภาพ และการเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี⁷⁷

เมื่อศึกษาในทางระหว่างประเทศพบว่า องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติมีการสำรวจพบว่าประเทศในสหภาพยุโรปมีแนวทางการแก้ไขปัญหาการข่มเหงรังแกโดยใช้มาตรการทางการศึกษา ได้แก่⁷⁸

ประการที่หนึ่ง การใช้มาตรการ และกฎหมายที่เข้มแข็งในการจัดการกับปัญหาความรุนแรงต่อเด็ก และปัญหาการข่มเหงรังแกในโรงเรียน ตัวอย่างเช่น การใช้นโยบายระดับชาติในการส่งเสริมสภาพแวดล้อม และบรรยากาศในการเรียนรู้ที่ปลอดภัย การมุ่งเสริมสร้างสิทธิเด็ก

ประการที่สอง การสร้างความร่วมมือของผู้มีส่วนได้เสียทั้งหมด เช่น ภาคการศึกษา ภาคประชาสังคม สถาบันวิชาการ สมาคมวิชาชีพ และสื่อมวลชน รวมถึงผู้มีส่วนได้เสียในโรงเรียน ได้แก่ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง

---

⁷⁶ D. Olweus, "A Useful Evaluation Design and Effects of the Olweus Bullying Prevention Program," *Psychology, Crime & Law* (2005): 389-402.

⁷⁷ Brian Wiseman, *Cyberbullying in Schools: A Research Study on School Policies And Procedures* (Doctoral dissertation, Graduate College, University of Nevada, 2011).

⁷⁸ The United Nations Educational, *op. cit.*, p. 9.

ประการที่สาม การเข้าถึงข้อมูล การตรวจสอบ และการประเมินผลการแก้ไขปัญหาคารข่มเหงรังแกในโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการรายงาน และการตรวจสอบปัญหาคารข่มเหงรังแกในโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ และการประเมินผลกระทบอย่างเข้มงวด

ประการที่สี่ การฝึกอบรม และการสนับสนุนครู รวมถึงการดูแลนักเรียนที่ได้รับผลกระทบ โดยมุ่งเน้นที่การพัฒนาทักษะในการป้องกัน และการตอบสนอง หรือการจัดการต่อการข่มเหงรังแกในโรงเรียนอย่างสร้างสรรค์

ทั้งนี้ องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติยังมีแนวทางให้รัฐจัดการกับปัญหาคารข่มเหงรังแกในโรงเรียนโดยเสนอแนะให้มีการให้ข้อมูล และสนับสนุนกระบวนการสำหรับเด็กในการขอความช่วยเหลือได้ และให้ความสำคัญกับเด็กกลุ่มที่มีความเสี่ยงเป็นพิเศษ เช่น ชาดิพันธ์ ความทุพพลภาพ รสนิยมทางเพศ รวมถึงการสร้างกลไกรายงาน และการให้คำปรึกษา เป็นต้น⁷⁹

การศึกษาในหลายประเทศ พบว่ามีการป้องกันการข่มเหงรังแกในสถานศึกษาโดยการใช้กฎหมาย และการกำหนดนโยบายในสถานศึกษา รวมถึงบางประเทศมีการตรามาตราในกฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับการข่มเหงรังแกทางไซเบอร์⁸⁰ หรือการที่รัฐบาลให้เงินสนับสนุนเพื่อป้องกันการข่มเหงรังแกในโรงเรียนอันเป็นการสนับสนุนเงินตามข้อกำหนดในกฎหมายเกี่ยวกับความปลอดภัยในโรงเรียน (The Safe Schools Improvement Act)⁸¹ บางประเทศมีการฝึกอบรมบุคลากรในโรงเรียนในขั้นตอนการขอใบอนุญาตโดยให้บุคคลที่จะขอใบอนุญาตจะต้องฝึกอบรมจะต้องเรียน และฝึกอบรมในการล่วงละเมิดโดยการข่มเหงรังแก การข่มเหงรังแกทางไซเบอร์และการเลือกปฏิบัติในโรงเรียนอีกด้วย⁸²

⁷⁹ *Ibid.*, p. 10.

⁸⁰ S. Hinduja and J. W. Patchin, **State Cyberbullying Laws: A Brief Review of State Cyberbullying Laws and Policies**, Retrieved December 14, 2020 from http://www.cyberbullying.us/Bully_and_Cyberbullying_Laws.pdf

⁸¹ M. Scotto, **Cyberbullying: Proposed Federal Law Aims to Define Codes of Conduct**, Retrieved December 12, 2020 from <http://www.ny1.com/content/news/cyberbullying/204263/cyberbullying:proposed-federal-law-aims-to-definecodes-of-conduct>

⁸² June F. Chisholm, "Review of the Status of Cyberbullying and Cyberbullying Prevention," **Journal of Information Systems Education** 25, 1 (Spring 2014): 82.

สำหรับการศึกษาในประเทศไทย พบการศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาคำข่มเหงรังแกเด็กที่มีแนวทางที่คล้ายคลึงกับแนวทางขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ โดยปรากฏตัวอย่างแนวทางการแก้ไขปัญหาคำข่มเหง⁸³

1) ครอบครัว เมื่อเด็กเข้าสู่วัยรุ่นเด็กจะเริ่มเรียนรู้ และเลียนแบบพฤติกรรมผู้อื่นโดยเฉพาะพฤติกรรมของเพื่อน และผู้ใหญ่ เด็กจะเริ่มติดเพื่อน เนื่องจากต้องการเป็นที่ยอมรับจากทั้งครอบครัวและเพื่อน และเป็นวัยที่อารมณ์รุนแรงไม่คงที่ การพูดด้วยอารมณ์หรือการใช้ความรุนแรงกับตัวเด็กจึงไม่ใช่วิธีการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง สิ่งที่ต้องทำ คือ การพูดอย่างมีเหตุผล โดยการพูดแบบเพื่อนจะเหมาะสมกับวัยนี้มากที่สุด และควรสอดส่องดูแลความประพฤติของเด็กและกลุ่มเพื่อนสนิทในขณะที่อยู่ที่บ้าน และที่โรงเรียนโดยไม่ให้เด็กรู้ตัว เพราะถ้าหากเด็กรู้ว่ากำลังถูกตรวจสอบพฤติกรรมตัวเด็กจะคิดว่าตนเองไม่ได้รับการยอมรับจากครอบครัว และควรร่วมมือกับครูอาจารย์ในการแก้ไขปัญหาคำข่มเหงผู้อื่นของเด็ก

2) ครู และอาจารย์ ควรสอดส่องดูแลความประพฤติของเด็ก โดยไม่แบ่งแยกหรือมีอคติ ควรสังเกตความประพฤติและตรวจสอบประวัติของเด็กนักเรียนที่มีพฤติกรรมรังแกผู้อื่น เพื่อให้รู้ที่มาที่ไปของปัญหา แต่เนื่องจากการรังแกกันในนักเรียนสตรี จะรังแกกันลับหลัง และเน้นไปที่การทำลายความสัมพันธ์ ซึ่งไม่เหมือนในนักเรียนชายที่ใช้ร่างกายภาพเป็นหลัก ดังนั้น การสังเกต พฤติกรรมอาจต้องใช้วิธีการพูดคุยอย่างเป็นกันเอง และร่วมทำกิจกรรมไปกับเด็กให้เกิดความคุ้นเคยกับตัวนักเรียนสตรีที่คาดว่าจะมีพฤติกรรมดังกล่าวและติดตามพฤติกรรมอย่างใกล้ชิด โดยไม่让孩子รู้ตัวเพื่อให้ทราบถึงข้อมูลเชิงลึก และต้องเข้าใจ ถึงพื้นฐานความคิด และลักษณะนิสัยของผู้รังแกและถูกรังแก นอกจากนี้ การตรวจตราบริเวณจุดล่อแหลมและจุดที่อาจมีการมีวุ่นวายกันของเด็กอย่างเป็นประจำ เพื่อไม่ให้เด็กมีพฤติกรรม รังแกผู้อื่นในที่ ลับตาคน ตลอดจนให้คำปรึกษากับนักเรียนผู้ถูกรังแกก็เป็นสิ่งที่ควรทำเช่นกัน

3) โรงเรียน ควรออกกฎระเบียบว่าด้วยการป้องกันการรังแกกันอย่างเคร่งครัด มีบทลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืน รวมถึงวิธีการ เยียวยาผู้ถูกรังแก กำหนดตัวผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเรื่องนี้โดยเฉพาะ และเพิ่มอำนาจหน้าที่ครูอาจารย์ ผู้รับผิดชอบ ในการป้องกันและขจัดความรุนแรงในโรงเรียนควรปลูกฝัง หรือการถ่ายทอดแนวความคิดที่ลดการใช้ความรุนแรง และควรจัดกิจกรรมที่ต้องประสานความร่วมมือกันระหว่างรุ่นพี่-รุ่นน้อง หรือเพื่อนภายใต้คำแนะนำและการเฝ้าระวังของครู-อาจารย์

4) ชุมชน ควรมีการประชาสัมพันธ์ถึงการไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา อาจมีการจัดประชุมหรืออภิปรายการ ป้องกันและแก้ปัญหาความรุนแรงในชุมชน รวมถึงการ

⁸³ ปวีร์ศรี กิจสุขจิต, "ปัจจัยที่เป็นสาเหตุให้เกิดการรังแกกันในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในกรุงเทพมหานคร ตามแนวทฤษฎีเรียนรู้ของโรนัลด์ แอล เอเคอร์," วารสารวิทยบริการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 27, 1 (2559): 79.

ร่วมมือกันสอดส่องความประพฤติของสมาชิกในชุมชน ทั้งหมดนี้ก็เพื่อให้เด็กและเยาวชนเอาพฤติกรรมรุนแรงที่พบเห็นในชุมชนเป็นแบบอย่าง

5) สถาบันสื่อสารมวลชนควรควบคุมการนำเสนอ รายการที่มีเนื้อหารุนแรง โดยอาจทำเป็นคำเตือนให้เห็นค่อนข้างชัดเจนเป็นระยะ หรือนำเสนอโฆษณาที่สื่อถึงการณรงค์ ไม่ใช่ความรุนแรงหรือสื่อถึงการพิจารณาความรุนแรงจากสื่อเป็นระยะ

ทั้งนี้ ในการการเสวนาในหัวข้อ “BULLYING ช่มเหรงรังแก ความรุนแรงที่รอวันประทุ”⁸⁴ มีแนวทางในการแก้ไขปัญหาการช่มเหรงรังแกในโรงเรียน ได้แก่

1) สังคมไทยต้องเลิกการมองการช่มเหรงรังแกเป็นเรื่องของเด็ก และผ่อนผัน
2) การให้ความสำคัญ และการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ถูกต้อง ปลูกฝังเรื่องการเคารพสิทธิในเนื้อตัวร่างกาย การให้เกียรติกัน ทั้งในระดับครอบครัวและในระดับสถานศึกษา

3) กระทรวงศึกษาธิการควรกำหนดให้สถานศึกษามีช่องทางให้เด็ก ๆ สามารถบอกเล่าปัญหา เพื่อขอความช่วยเหลืออย่างเป็นมิตร และเป็นความลับ และกรณีที่สถานศึกษาไม่สามารถรับมือกับปัญหา และมีความเสี่ยงที่ปัญหาจะใหญ่ขึ้นควรมีการใช้กลไกตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 เพื่อเข้าสู่กระบวนการช่วยเหลือแก้ไข โดยเป็นความรับผิดชอบของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่มีกลไกพนักงานเจ้าหน้าที่อยู่ทั่วประเทศ โดยต้องเร่งออกแบบกระบวนการช่วยเหลือให้เป็นระบบ โดยมีการประสานงานกับองค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรด้านเด็กในการเข้ามามีส่วนร่วม

4) ผู้ปกครองมีหน้าที่ในการสังเกต และสอบถาม โดยปรึกษากับครู และต้องเป็นตัวอย่างที่ดี

นอกจากนี้ปรากฏการศึกษาที่ให้ข้อเสนอแนะต่อสถานศึกษาในการแก้ไขปัญหาการช่มเหรงรังแกในโรงเรียน ดังนี้⁸⁵

แนวทางที่ 1 การให้คำปรึกษา (Counseling) การให้คำปรึกษาเป็นวิธีการหนึ่งในการช่วยเหลือบุคคล ที่ได้รับความทุกข์หรือความไม่สบายใจในเรื่องต่าง ๆ อาจใช้การให้คำปรึกษาแบบรายบุคคล (Individual Counseling) หรือการให้คำปรึกษาเป็นกลุ่ม (กลุ่มผู้ช่มเหรงรังแก หรือกลุ่มที่ถูกช่มเหรงรังแก หรือกลุ่มผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์การช่มเหรงรังแก) ตลอดจนการให้

⁸⁴ การเสวนาในหัวข้อ “BULLYING ช่มเหรงรังแก ความรุนแรงที่รอวันประทุ” โดยเครือข่ายปกป้องเด็กและเยาวชนลดปัจจัยเสี่ยงทางสังคม ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน(ชาย) บ้านกาญจนาภิเษก มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว และเครือข่ายนักกฎหมายเพื่อเด็กและเยาวชน สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.) เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2563 ณ เดอะฮอลล์ บางกอก กรุงเทพฯ

⁸⁵ วร เจริศร์, “การช่มเหรงรังแก,” สารานุกรมศึกษาศาสตร์ เล่ม 51 (2559), ค้นวันที่ 15 ธันวาคม 2563 จาก <http://ejournals.swu.ac.th>

คำปรึกษาครอบครัว (Family counseling) หากจำเป็นที่จะต้องมีพ่อแม่ หรือผู้ปกครองเข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจกรรมเชิงรุก

แนวทางที่ 2 การจัดตั้งทีมช่วยเหลือ (Team Helper) รูปแบบการป้องกัน และแก้ไขนั้นเป็นที่นิยมมาก ในต่างประเทศสำหรับระบบการป้องกันแก้ไขปัญหาดัง ๆ ในสถานศึกษา เพราะการได้รับความร่วมมือจากบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาสู่การช่วยเหลือ และป้องกันจะทำให้เกิดประสิทธิผลอย่างมาก กลุ่มบุคคลที่ควรเขามามีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาการช่มเหงรังแก ได้แก่ ครูแนะแนว นักให้คำปรึกษา จิตแพทย์ นักกฎหมาย ผู้บริหารสถานศึกษา ครูปกครอง พ่อแม่ และชุมชน เป็นต้น ซึ่งกลุ่มเหล่านี้จัดตั้งขึ้นเพื่อคอยช่วยเหลือ และแก้ไขปัญหาการช่มเหงรังแกในสถานศึกษา

แนวทางที่ 3 การจัดระบบการให้บริการ (Service System) การจัดระบบและให้บริการอาจหมายถึง รวมถึงการได้รับการสนับสนุนจากระดับผู้บริหารในสถานศึกษาทั้งในระดับนโยบาย (School Policies) ได้แก่ มีการดำเนินการจัดตั้งนโยบายขึ้นในสถานศึกษาถึงการช่มเหงรังแกในโรงเรียน การจัดหลักสูตรที่มีการสอดแทรกการป้องกันการช่มเหงรังแกในชั้นเรียน การรณรงค์จัดทำป้ายบริการสนเทศ (Information Service) ในสถานศึกษาการปลอดการช่มเหงรังแกในโรงเรียน (Bully-Free School) หรือการจัดกิจกรรมส่งเสริมการไม่ช่มเหงรังแกในสถานศึกษา ทั้งนี้ควรมีการดำเนินการกิจกรรมอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นวัฒนธรรมของโรงเรียน เป็นต้น

แนวทางที่ 4 การวิจัย (Research) การวิจัยเป็นวิธีการหนึ่งสำหรับการเข้าใจปัญหา และสาเหตุปัญหาอันเป็นแนวทางที่นำไปสู่การนำข้อมูลต่าง ๆ จากการวิจัยไปประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ในการดำเนินการช่วยเหลือการช่มเหงรังแกสอดคล้องกับการศึกษาที่เสนอแนะการแก้ไข ปัญหาการช่มเหงรังแกในโรงเรียนที่เสนอแนะแนวทาง ดังนี้⁸⁶

ประการที่หนึ่ง การฝึกอบรมควรได้รับการจัดการโดยคณะกรรมการพัฒนาบุคลากร สำหรับบุคลากรของโรงเรียนทุกคน เช่น ครู ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ของโรงเรียน เพื่อให้ทราบวิธีรับรู้การช่มเหงรังแก การแทรกแซงอย่างมีประสิทธิภาพ และเสริมสร้างความสำคัญของการป้องกันการช่มเหงรังแก และความพยายามในการตอบโต้ทั้งในและนอกโรงเรียน เช่น โรงอาหารสนามเด็กเล่น ป้ายรถเมล์ เป็นต้น

ประการที่สอง ฝ่ายบริหารของโรงเรียนสนับสนุนให้เฝ้าติดตามอัตราการช่มเหงรังแก และระบุนักเรียนกลุ่มด้วยแบบสำรวจสอบถาม

ประการที่สาม ครูควรติดต่อกันผ่านการประชุมครูผู้ปกครองกับนักเรียนพ่อแม่ ผู้ปกครองและเฝ้าติดตามรูปแบบมิตรภาพของนักเรียน และตรวจสอบว่าเหตุใดเด็กบางคนไม่มีหรือดูเหมือนไม่มีเพื่อนอย่างน้อยหนึ่งคนพวกเขาอาจทุกข์ทรมานจากการถูกรังแก

⁸⁶ Afroz Jan and Shafqat Husain, *op. cit.*, pp. 53-54.

ประการที่สี่ โรงเรียนทุกแห่งควรได้รับการสนับสนุนให้สร้างระบบช่วยเหลือนักเรียนบางประเภทโดยอาจได้รับความช่วยเหลือจากนักการศึกษา ผู้ปกครอง หรือนักจิตวิทยาโรงเรียน และผู้เชี่ยวชาญด้านอื่น ๆ

ประการที่ห้า ครู และผู้ที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาระบบการตรวจสอบสาเหตุที่นักเรียนขาดเรียนบ่อยครั้ง

นอกจากนี้มีการศึกษาที่พบว่า แนวทางหนึ่งที่จะจัดการหรือแก้ไขปัญหาการข่มเหงรังแก แนวทางที่มีประสิทธิภาพและได้ผล คือ การสร้าง การรับมือกับปัจจัยเสี่ยงและการเสริมสร้างปัจจัยปกป้อง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การสร้างแนวทางป้องกันพฤติกรรมรังแกกัน ตั้งแต่เนิ่นซึ่งสามารถทำได้ในระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น (ป.1-3) โดยเด็กในวัยนี้สามารถเรียนรู้เรื่องความเป็นเหตุเป็นผลมากขึ้นกว่าเด็กปฐมวัย การเสริมสร้างทักษะการควบคุมตนเอง (Self-control) จะช่วยให้เด็กสามารถรู้จักควบคุมและจัดการอารมณ์ตนเองเคารพในสิทธิของผู้อื่น รวมทั้งการเสริมสร้างทักษะในการปกป้องตนเองจากการเป็นเหยื่อ และรับมือกับการรังแกกันจะเป็นเสมือนการเสริมสร้างปัจจัยปกป้อง และนำไปสู่การลดการเกิดพฤติกรรมรังแกกัน แม้ว่าเด็กวัยเรียนจะใช้เวลาในโรงเรียนแตกต่างกัน แต่โรงเรียนถือเป็นสถาบันหลักในการขัดเกลาทางสังคม

โรงเรียนจึงกลายเป็นหนึ่งในสถานที่สำคัญที่สุดสำหรับมาตรการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคในกลุ่มเด็กและเยาวชน โดยต้นแบบที่สำคัญในโรงเรียนสำหรับนักเรียนคือครู ซึ่งเป็นผู้ที่รู้จักและใกล้ชิดกับเด็ก หากครูมีความเข้าใจ ตระหนัก มีทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับการรังแกกัน รวมถึงมีแนวทางการเสริมสร้างทักษะการควบคุมตนเอง (self-control) แก่เด็กจะสามารถลดปัจจัยเสี่ยงจากการเผชิญความก้าวร้าวรุนแรง และบาดแผลทางใจให้กับเด็กป้องกันการเกิดปัญหาสุขภาพจิตจากการถูกรังแก หรือลดพฤติกรรมรุนแรงก้าวร้าวของเด็กที่เป็นผู้กระทำเมื่อเด็กเติบโตขึ้นไป⁸⁷

ทั้งนี้ มีการศึกษาเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาการข่มเหงรังแกในโรงเรียนว่าอาจมีข้อจำกัดในการแก้ไขปัญหาการข่มเหงรังแกในโรงเรียน เนื่องจากครูไม่สามารถตรวจจับได้ เพราะการข่มเหงรังแกทางวาจา หรือทางกายภาพเป็นความรู้สึกส่วนบุคคลของแต่ละคน ดังนั้น การศึกษาจึงเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหา คือ การสร้างกลยุทธการป้องกัน และการแก้ไขเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นโดยโรงเรียนควรมีกฎระเบียบและให้เจ้าหน้าที่เข้ามามีส่วนร่วม ประกอบกับมีภาคบังคับให้ครู และผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้มั่นใจว่ามีกระบวนการในการตรวจสอบ และการแก้ไขปัญหา⁸⁸ โดยกระบวนการแก้ไขปัญหาการข่มเหงรังแกในโรงเรียน เช่น⁸⁹

⁸⁷ กองส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพจิต, *เรื่องเดิม*, หน้า 1.

⁸⁸ Afroz Jan and Shafqat Husain, *op. cit.*, p. 46.

⁸⁹ *Ibid.*, p. 47.

- 1) Circle Time
- 2) Checkpoints
- 3) การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง และการไกล่เกลี่ย
- 4) The Method of Shared Concern
- 5) Drama or Role Play
- 6) Group Work
- 7) Cooperative Group Work
- 8) Befriending
- 9) Peer Support
- 10) เพื่อนที่ให้คำปรึกษา
- 11) การสร้างการสนับสนุนให้นักเรียนให้การสนับสนุนผู้อื่น

โดยการศึกษาการป้องกันการข่มเหงรังแกที่เกิดขึ้นในโรงเรียนได้มีการเสนอการป้องกันการข่มเหงรังแกในโรงเรียนเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่⁹⁰

การป้องกันระดับโรงเรียน (Whole-School Approach)

การช่วยเหลือจากกลุ่มเพื่อน (Peer-led/Peer Support Intervention)

การช่วยเหลือผู้ถูกข่มเหง (Individualized Intervention)

นอกจากนี้มีการเสนอรูปแบบป้องกันการข่มเหงรังแกว่า⁹¹ ในกลุ่มผู้ถูกข่มเหงรังแกควรได้รับสร้างเสริมทักษะการเผชิญปัญหา (Coping Skills) และกลุ่มที่เป็นผู้เห็นเหตุการณ์จะใช้รูปแบบการช่วยเหลือที่มุ่งเน้นการจัดกิจกรรมในชั้นเรียนและสร้างบรรยากาศในโรงเรียนที่จะช่วยลดการข่มเหงรังแก ส่วนการให้คำปรึกษากลุ่มเป็นกระบวนการหนึ่งในการช่วยเหลือบุคคลอีกรูปแบบหนึ่ง โดยบุคคลหลายคนที่มีความสัมพันธ์คล้ายคลึงกันให้มีโอกาสที่จะร่วมมือศึกษาปัญหาสมาชิกกลุ่มนำไปสู่ความเข้าใจในปัญหาต่างๆ อย่างชัดเจนและร่วมมือกันค้นหาศักยภาพของแต่ละบุคคลเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จในการแก้ไขปัญหา

เมื่อศึกษาการศึกษาการพัฒนาารูปแบบการป้องกันการข่มเหงรังแกในโรงเรียน⁹² พบว่าการพัฒนารูปแบบการป้องกันการข่มเหงรังแกในโรงเรียน ประกอบด้วยการสร้างแบบคัดกรองนักเรียนเพื่อใช้คัดกรองการข่มเหงรังแก คัดกรองการถูกข่มเหงรังแก และคัดกรองการเห็น

---

⁹⁰ J. Xiao, **Bully in Schools**, pp. 249-250, Retrieved December 8, 2020 from http://school.safety.education.gsu.edu/wpcontent/blogs.dir/277/files/2013/10/whitepaper_xiao.pdf

⁹¹ พัชรภรณ์ ศรีสวัสดิ์ และคณะ, “โครงการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการป้องกันการข่มเหงรังแกในโรงเรียน,” **Veridian E-Journal, Silpakorn University** 11, 1 (มกราคม-เมษายน 2561): 3657.

⁹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 3657.

เหตุการณ์การข่มเหงรังแกเพื่อป้องกันและคุ้มครองเด็กจากการข่มเหงรังแกในแต่ละกลุ่มที่มีรูปแบบที่แตกต่างกัน

จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การแก้ไขปัญหาการข่มเหงรังแกในโรงเรียนมุ่งเน้นการสร้างมาตรการภายในสถานศึกษาโดยมาตรการควรมีเป้าหมายในเด็กผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการข่มเหงรังแกทุกประเภททั้งผู้ข่มเหงรังแก ผู้ถูกข่มเหงรังแก และผู้ที่พบเห็นการข่มเหงรังแก โดยผลการศึกษาดังกล่าว เชื่อว่ามาตรการของสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพสามารถลดจำนวนการข่มเหงรังแกและบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับเด็กจากการข่มเหงรังแกได้ รวมถึงการสร้างความรู้เข้าใจที่ถูกต้องกับเด็ก และการสร้างความตระหนักถึงของครู ผู้ปกครอง และสังคมย่อมส่งผลให้เด็กได้รับความคุ้มครองจากการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการข่มเหงรังแกได้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นแหล่งรวมของเด็กที่สำคัญสำหรับการศึกษาในประเทศไทย ดังนั้น หากมีการพัฒนากฎหมายการศึกษาเพื่อใช้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นรูปธรรมย่อมสามารถลดปัญหาการข่มเหงรังแกกันระหว่างเด็กได้

2.2 แนวคิด ทฤษฎีและหลักการที่เกี่ยวข้องกับการข่มเหงรังแก

แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการข่มเหงรังแก ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการณ์การรังแกทางไซเบอร์ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายสังคมออนไลน์ และการใช้สื่อออนไลน์ของเด็ก และเยาวชน ทฤษฎีทุนทางสังคม ทฤษฎีการควบคุมตนเองต่ำ ทฤษฎีสภาวะความกดดันทั่วไป ทฤษฎีปฏิบัติการของสังคม ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู ทฤษฎีสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา และทฤษฎีความผูกพันทางสังคม เพื่อนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์มาตรการในสถานศึกษาที่เหมาะสมในการคุ้มครองเด็กจากการข่มเหงรังแก

2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการณ์การรังแกทางไซเบอร์

พฤติกรรมการณ์การรังแกบนโลกไซเบอร์ (Cyberbullying) ถือเป็นรูปแบบการรังแกที่แตกต่างจากการรังแกแบบดั้งเดิมปัจจุบันแนวโน้มการข่มเหงรังแกทางไซเบอร์มีจำนวนสูงขึ้นทั้งในเด็กและผู้ใหญ่โดยแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการณ์การรังแกทางไซเบอร์มีสาระสำคัญ ดังนี้

2.2.1.1 ความหมาย

ความหมายการรังแกผ่านโลกไซเบอร์มีผู้ให้นิยามไว้หลากหลาย ดังนี้ การรังแกผ่านโลกไซเบอร์ หมายถึง การที่คนหรือกลุ่มคนแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวโดยเจตนาใช้การติดต่อสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ทำร้ายเหยื่อที่ป้องกันตัวเองได้ยาก โดยการกระทำอย่างต่อเนื่อง และซ้ำหลายครั้ง หรือการจงใจทำให้ผู้อื่นเจ็บปวดเป็นทุกข์โดยใช้

คอมพิวเตอร์ มือถือ และเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ โดยกระทำซ้ำหลายครั้งและทำให้ผู้ถูกกระทำได้รับความทุกข์ทรมาน⁹³

การข่มเหงรังแกทางไซเบอร์ หมายถึง การใช้เครื่องมือทางอิเล็กทรอนิกส์เพื่อคุกคาม หรือทำร้ายผู้อื่นผ่านช่องทางการสื่อสารออนไลน์ เช่น อีเมล โทรศัพท์มือถือ (Mobile Phone) ข้อความโต้ตอบแบบทันที (IM) ข้อความสั้น (SMS) และห้องสนทนาออนไลน์ เพื่อให้ผู้อื่นเสื่อมเสีย หวาดกลัว และรู้สึกสิ้นหวัง⁹⁴

การรังแกผ่านพื้นที่ไซเบอร์ หมายถึง การรังแกกันผ่านพื้นที่ไซเบอร์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มคน โดยรูปแบบการรังแกกันมีทั้งการใส่ร้ายป้ายสี การใช้ถ้อยคำหยาบคายต่อว่าผู้อื่น หรือการส่งต่อข้อมูลลับเพื่อทำให้ผู้อื่นเสียหายผ่านทางอินเทอร์เน็ตในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการส่งข้อความ (Text Message) คลิปวีดีโอ (Video-Clip) จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-Mail) ทางไลน์ หรือทาง Application ต่าง ๆ และทำให้ฝ่ายที่ถูกกระทำรู้สึกเจ็บปวดหรือได้รับผลกระทบทางจิตใจ การรังแกผ่านพื้นที่ไซเบอร์เป็นความรุนแรงที่อาจจะทราบหรือไม่ทราบว่าใครเป็นผู้กระทำซึ่งผู้กระทำสามารถทำความรุนแรงกับใคร ที่ไหน เมื่อไรก็ได้ และผู้กระทำสามารถจะต่อยกความรุนแรงนั้นได้อย่างต่อเนื่องผ่านระบบสื่อออนไลน์ในปัจจุบัน⁹⁵

การข่มเหงรังแกทางไซเบอร์ หมายถึง พฤติกรรม ความก้าวร้าวของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่มีเจตนาใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ทำร้ายต่อเหยื่อซึ่งยากที่จะป้องกันตนเองโดยกระทำอย่างซ้ำ ๆ⁹⁶

---

⁹³ Sameer Hinduja and Justin W. Patchin, **Bullying Beyond the Schoolyard: Preventing and Responding to Cyberbullying** (Thousand Oaks, CA: Corwin, 2009).

⁹⁴ Paris S. Strom and Robert Duane Strom, **Cyberbullying by Adolescents: A Preliminary Assessment**, Retrieved December 26, 2020 from https://www.researchgate.net/publication/233436765_Cyberbullying_by_Adolescents_A_Preliminary_Assessment

⁹⁵ J. Raskauskas and A. D. Stoltz, "Involvement in Traditional and Electronic Bullying Among Adolescents," **Developmental Psychology** 43, 3 (2007): 564–575.; K. Berger, "Update on School Bullying at School: Science Forgotten?," **Development Review** 27 (2007): 90-126.; Q. Li, "Bullying in the New Playground: Research into Cyberbullying and Cyber Victimization," **Australian Journal of Educational Technology** 23 (2007): 435-454.; C. David and M. F. Hertz, "Electronic Media, Violence, and Adolescents: An Emerging Public Health Problem," **The Journal of Adolescent Health** 41 (2007): S1-S5.

⁹⁶ Peter K. Smith, Jess Mahdavi, Manuel Carvalho, Sonja Fisher, Shanette Russell and Neil Tippett, "Cyberbullying: Its Nature and Impact in Secondary School Pupils," **Celebrating 60 years of the JCPP** 49, 4 (April 2008): 376-385.

การรังแกในพื้นที่ไซเบอร์ หมายถึง การโจมตีหรือใช้วาจาหยาบคายผ่าน อินเทอร์เน็ตและ โทรศัพท์มือถือ ประกอบด้วย การด่าทอ หรือพูดจาใส่ร้ายด่าทอผ่าน อินเทอร์เน็ต หรือเครือข่ายสังคม ออนไลน์ และการมีสายโทรศัพท์โทรมาว่ากล่าวด้วย วาจาหยาบคายเพื่อความสะใจหรือการแอบอ้างตัวตนของผู้อื่นประกอบด้วย การขโมยรหัสผ่าน บัญชีผู้ใช้ของผู้อื่นหรือการสร้างกลุ่มในเครือข่ายสังคมเพื่อโจมตีบุคคลที่ตัวเองไม่ชอบ⁹⁷

การข่มเหงรังแกทางไซเบอร์ หมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคล (ผู้รังแก) ใช้ การติดต่อสื่อสารผ่านช่องทางเทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ต เช่น โทรศัพท์มือถือ อีเมล หรือ เว็บไซต์ต่าง ๆ ในการลงข้อความหรือรูปภาพที่รุนแรง หยาบคาย ล้อเลียนอันเกี่ยวข้องกับ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ตกเป็นเป้าหมายให้ปรากฏแก่สาธารณะหรือส่งไปยังผู้ถูกรังแกโดยตรง⁹⁸

การรังแกผ่านพื้นที่ไซเบอร์ (Cyberbullying) หมายถึง การรังแกผ่านพื้นที่ ไซเบอร์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มคน โดยรูปแบบการรังแกกันมีทั้งการใส่ร้ายป้ายสี การใช้ถ้อยคำ หยาบคายต่อว่าผู้อื่น หรือการส่งต่อข้อมูลลับ เพื่อทำให้ผู้อื่นเสียหายผ่านทางอินเทอร์เน็ตใน รูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการส่งข้อความ (Text Message) คลิปวิดีโอ (Video-clip) จดหมายอิ เล็กทรอนิกส์ (E-mail) ทาง Website หรือทาง Application ต่างๆและทำให้ฝ่ายที่ถูกกระทำรู้สึก เจ็บปวดหรือได้รับผลกระทบทางจิต ซึ่งผู้กระทำสามารถทำความรุนแรงกับใคร ที่ไหน เมื่อไหร่ก็ได้และผู้กระทำก็สามารถจะต่อยอดความรุนแรงนั้นได้อย่างต่อเนื่องผ่านระบบสื่อออนไลน์ได้ ตลอด 24 ชั่วโมง⁹⁹

พฤติกรรมกรังแกบนโลกไซเบอร์ หมายความว่า¹⁰⁰

- 1) การนินทาหรือด่าทอผู้อื่นผ่านมือถือหรือเว็บไซต์
- 2) การส่งข้อความก่อกวนผู้อื่นผ่านมือถือหรือเว็บไซต์ซ้ำ ๆ
- 3) การนำเอาข้อมูลที่ทำให้ผู้อื่นเสื่อมเสียไปเผยแพร่ทางมือถือ
- 4) การนำข้อมูลส่วนตัวหรือข้อมูลที่เป็นความลับของผู้อื่นไปเปิดเผย หรือส่งต่อทางมือถือ
- 5) การแอบอ้างชื่อของผู้อื่นไปให้ร้ายด่าทอทางมือถือหรืออินเทอร์เน็ต

⁹⁷ ณัฐรัชต์ สาเมาะ, พิมพวัลย์ บุญมงคล, และ รณภูมิ สามัคคีคารมย์, “การรับรู้ของเยาวชนต่อ การ รังแกในพื้นที่ไซเบอร์,” วารสารพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา 6 (2557): 351-364.

⁹⁸ ปองกมล สุรัตน์, พฤติกรรมกรังแกผ่านโลกไซเบอร์ระหว่างวัยรุ่น: กรณีศึกษานักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษาเขตกรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2553).

⁹⁹ สุภาวดี เจริญวานิช, *เรื่องเดิม*, 639-648.

¹⁰⁰ วิมลทิพย์ มุสิกพันธ์ และศิวพร ปกป้อง, ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมกรังแก ความรุนแรงทั้งทางกายภาพและการข่มเหงรังแกผ่านโลกไซเบอร์ของเยาวชนไทย (กรุงเทพฯ: ปัญญาสมาคมเพื่อการศึกษาวิจัยความเห็นสาธารณะแห่งประเทศไทย, 2553).

- 6) การล้อเลียน ชมชู้หรือคุกคามผู้อื่นผ่านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์
- 7) การลบหรือบล็อกผู้อื่นออกจากกลุ่ม
- 8) การสร้างข่าวลือหรือการทำให้เกิดกระแสการต่อต้านผู้อื่นผ่านมือถือหรือผ่านอินเทอร์เน็ต หรือ

พฤติกรรมการรังแกกันบนโลกไซเบอร์ คือ การปะทะคารม (Flaming) การก่อกวน (Harassment) การปลอมตัวเป็นบุคคลอื่น (Impersonation) การเผยแพร่รูปภาพหรือข้อมูลส่วนตัว (Outing and Trickery) การขับออกจาก กลุ่มหรือการคว่ำบาตร (Exclusion / Ostracism) การเฝ้าติดตามทางอินเทอร์เน็ต (Cyberstalking) การถ่ายคลิปวิดีโอ และนำไปเผยแพร่ลงบนอินเทอร์เน็ต (Video Recording of Assaults) และการส่งสิ่งที่มีความล่อแหลมทางเพศ (Sexting)¹⁰¹

การชมเชยรังแกทางไซเบอร์ หมายถึง การชมเชยรังแกด้วยการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสามารถเกิดขึ้นได้บนโซเชียลมีเดีย การส่งข้อความในแพลตฟอร์ม การเล่นเกมในแพลตฟอร์ม และโทรศัพท์มือถือเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความหวาดกลัวทำให้โกรธ หรือทำให้ผู้ที่ตกเป็นเป้าหมายอับอาย ทั้งนี้ การชมเชยรังแกแบบเผชิญหน้า (Face to Face) และการชมเชยรังแกทางไซเบอร์มักเกิดขึ้นควบคู่กันไป แต่การชมเชยรังแกทางไซเบอร์ที่ร่องรอยทางดิจิทัลซึ่งเป็นบันทึกที่พิสูจน์อันเป็นประโยชน์และสามารถเป็นหลักฐานเพื่อช่วยหยุดการละเมิดได้¹⁰²

จากการศึกษาพบความหมายของการรังแกผ่านโลกไซเบอร์ในความหมายของเยาวชนทั้งที่เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับการรังแกดังกล่าวและเยาวชนทั่วไปที่ไม่เคยมีประสบการณ์มักให้ความหมายเชิงพฤติกรรมความรุนแรงที่ทำต่อกันทางอินเทอร์เน็ต มือถือ หรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ พบว่าเยาวชนทั่วไปให้ความหมายของการรังแกผ่านโลกไซเบอร์ว่าเป็นการใช้อินเทอร์เน็ตหรือเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น มือถือ หรืออุปกรณ์ดิจิทัลอื่น ๆ เพื่อจู่โจมทำร้ายหรือชมชู้ผู้อื่น¹⁰³ หรือมีการให้ความหมายจากเยาวชนที่เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับการรังแกผ่านโลกไซเบอร์ หรือเคยมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ให้ความหมายต่อการรังแกผ่านโลกไซเบอร์

¹⁰¹ Nancy Willard, **Cyberbullying and Cyberthreats Effectively Managing Internet Use Risks in Schools**, Retrieved December 7, 2020 from [http://www.cforks.org/Downloads/cyber_bullying .pdf](http://www.cforks.org/Downloads/cyber_bullying.pdf)

¹⁰² **Cyberbullying: What is It and How to Stop It**, Retrieved December 2, 2020 from <https://www.unicef.org/end-violence/how-to-stop-cyberbullying>

¹⁰³ Robin M. Kawalski, Susan P. Limber and Patricia W. Agatston, **Cyber Bullying: Bullying in the Digital Age** (Massachusetts: Blackwell, 2008) อ้างถึงใน ปองกมล สุรัตน์, การรังแกผ่านโลกไซเบอร์ในมิติสังคมวัฒนธรรม: กรณีศึกษาเยาวชนไทยเจนเอเรชั่น Z (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิตบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2561).

เบอร์ว่าเป็นพฤติกรรมใดก็ตามที่มีการข่มขู่ทำให้เจ็บปวดหรือล้อเลียนผู้อื่นซ้ำ ๆ ผ่านทางช่องทางออนไลน์ มือถือหรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ หลายรูปแบบ¹⁰⁴

ทั้งนี้ การจะตัดสินว่าเป็นการรังแกผ่านโลกไซเบอร์หรือไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไข 4 ประการ คือ¹⁰⁵

1) พฤติกรรมนั้นเกิดขึ้นโดยเจตนา ตั้งใจให้เกิดขึ้น ไม่ใช่เพียงความบังเอิญหรืออุบัติเหตุ

2) พฤติกรรมนั้นเกิดขึ้นซ้ำมากกว่าหนึ่งครั้ง เงื่อนไขในข้อนี้มาจากการนิยามการรังแกทั่วไป แต่เป็นเงื่อนไขที่นักวิชาการเห็นต่างกันว่าควรมีหรือไม่ สำหรับการกระทำซ้ำแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ ผู้รังแกลงมือทำซ้ำหลายครั้ง หรือผู้รังแกทำเพียงครั้งเดียว แต่ผู้ถูกรังแกเสมือนถูกรังแกซ้ำหลายครั้ง เพราะเนื้อหาในโลกไซเบอร์ผ่านการเผยแพร่และทำซ้ำซึ่งทำร้ายผู้ถูกรังแกไม่รู้จบ เช่น การส่งต่อ การโพสต์ภาพออนไลน์ที่มีหลักฐานคงอยู่อีกยาวนาน หรือการดาวน์โหลดไฟล์เพื่อตัดแปลงแก้ไขแล้วอัปโหลดขึ้นอีกครั้ง เป็นต้น

3) ผู้ถูกรังแกได้รับความทุกข์ ความเจ็บปวด เกิดผลกระทบต่อจิตใจ อารมณ์ สังคม หรือด้านอื่น ๆ และ

4) เป็นการใช้อินเทอร์เน็ตหรือเทคโนโลยีการสื่อสารของเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ เช่น คอมพิวเตอร์ มือถือ แท็บเล็ต ฯลฯ เพื่อรังแกคนอื่น

การรังแกผ่านโลกไซเบอร์ หมายถึง พฤติกรรมความรุนแรงระหว่างเยาวชนผ่านช่องทางคอมพิวเตอร์ประเภทต่าง ๆ มือถือ หรือเครื่องมือสื่อสารอื่น ๆ ที่สามารถเชื่อมต่อเครือข่ายอินเทอร์เน็ตโดยต้องเข้าข่ายลักษณะ 3 ประการ คือ¹⁰⁶

1) ผู้กระทำมีเจตนาในการกระทำของตน โดยจงใจทำให้ผู้ถูกรังแกได้รับผลกระทบทางจิตใจ สังคม หรือชีวิตด้านต่าง ๆ

2) ผู้ถูกรังแกได้รับผลกระทบจากการกระทำนั้น เช่น เครียด อับอาย เจ็บปวด เสียชื่อเสียง ถูกกลั่นแกล้งหรือความเป็นส่วนตัว หรืออื่น ๆ

¹⁰⁴ Justin W. Patchin and Sameer Hinduja, eds., **Cyberbullying Prevention and Response: Expert Perspectives** (New York, NY: Routledge, 2012) อ้างถึงใน ปองกมล สุรัตน์, การรังแกผ่านโลกไซเบอร์ในมิติสังคมวัฒนธรรม: กรณีศึกษาเยาวชนไทยเจเนอเรชัน Z (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2561).

¹⁰⁵ *Ibid.*

¹⁰⁶ ปองกมล สุรัตน์, การรังแกผ่านโลกไซเบอร์ในมิติสังคมวัฒนธรรม: กรณีศึกษาเยาวชนไทยเจเนอเรชัน Z (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2561), หน้า 8.

3) การรังแกเกิดขึ้นซ้ำมากกว่าหนึ่งครั้งต่อเหตุการณ์ใด ๆ หรืออย่างน้อย หนึ่งครั้งหากเป็นเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจ สังคม และการดำเนินชีวิต ผู้ถูกรกระทำ โดยที่บุคคลคนหนึ่งสามารถเป็นได้ทั้งผู้รังแก และผู้ถูกรังแกในเหตุการณ์ครั้งเดียวกัน และเป็นได้ทั้งผู้รังแกและถูกรังแกภายในคน ๆ เดียวกันแต่ต่างเหตุการณ์

ทั้งนี้ การข่มเหงรังแกทางไซเบอร์อาจพิจารณาจากการข่มเหงรังแกที่เป็นการข่มเหงรังแกจำนวนมาก (Mass Bullying) และการข่มเหงรังแกหลายครั้ง (Multiple Bullying) นอกจากนี้ยังต้องดูเจตนาของผู้กระทำที่มีเจตนาร้าย กล่าวคือ ต้องการให้ผู้ถูกรกระทำได้รับผลกระทบหรือไม่¹⁰⁷ หรือการข่มเหงทางไซเบอร์สามารถถูกพิจารณาจากเมื่อมีคนสนุกกับคนอื่นทางออนไลน์ซ้ำ ๆ หรือเลือกคนซ้ำ ๆ ผ่านอีเมล ข้อความตัวอักษร หรือเมื่อมีคนโพสต์สิ่งที่คนอื่นไม่ชอบทางออนไลน์¹⁰⁸

ลักษณะการข่มเหงรังแกกันบนโลกไซเบอร์แตกต่างจากการข่มเหงรังแกโดยทั่วไปหลายประการ เช่น การข่มเหงรังแกบนโลกไซเบอร์สามารถคุกคามได้ไม่จำกัดเวลา และสถานที่ที่สามารถเกิดการกลั่นซ้ำ ๆ ได้จากผู้ชมโดยการแชร์ไปในวงกว้างแม้จะเกิดจากความตั้งใจแกล้งเพียงหนึ่งครั้งสามารถคุกคามได้โดยไม่แสดงตัวผู้กระทำไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีอำนาจมากกว่าหรือแข็งแรงกว่า¹⁰⁹ เป็นต้น

นอกจากนี้ การที่ผู้ถูกรข่มเหงรังแกไม่สามารถทำให้ผู้ให้บริการแพลตฟอร์มลบเนื้อหาแสดงให้เห็นถึงความไม่สมดุลของอำนาจระหว่างผู้ถูกรกระทำ ผู้กระทำ และผู้ให้บริการ¹¹⁰ และการไม่เปิดเผยตัวตนที่เกิดขึ้นเมื่อเหยื่อไม่รู้จักตัวตนของผู้กระทำอาจเพิ่มความรู้สึกหงุดหงิดและไร้อำนาจ¹¹¹ เมื่อศึกษานักเรียนกับสถานการณ์การข่มเหงทางไซเบอร์ดังที่กล่าวข้างต้น

¹⁰⁷ Ersilia Menesini, AnnLaura Nocentini, Benedetta Emanuela Palladino and Anja Schultze Krumbholz, **Definitiona of Cyberbullying**, pp. 139-140, Retrieved December 4, 2020 from <https://www.researchgate.net/publication/262584397>

¹⁰⁸ Sameer Hinduja and Justin W. Patchin, **Cyberbullying: Emotional and Psychological Consequences** (Cyberbullying Research Center, 2009).

¹⁰⁹ H. Brett and L. J. Bonnie, *op. cit.*, pp. 1-20.

¹¹⁰ Sameer Hinduja and Justin W. Patchin, "Offline Consequences of Online Victimization - School Violence and Delinquency," **Journal of School Violence** 6, 3 (2007): 89-112.; E. Menesini and A. Nocentini, **Personal Communication (During the Meetings of the COST Action IS0801)** (n.p.: n.p., 2009).

¹¹¹ J. J. Dooley, J. Pyzalski and D. Cross, "Cyberbullying Versus Face-to-Face Bullying - A Theoretical and Conceptual Review," **Zeitschrift für Psychologie / Journal of Psychology** 217, 4 (2009): 182-188.

พบว่า นักเรียนมีการชมแข่งร้างแกทางไซเบอร์ที่มีผู้เข้าถึงจำนวนมาก และเป็นสาธารณะ¹¹² และด้วยองค์ประกอบ 2 ประการ ได้แก่ การมีผู้เข้าถึงจำนวนมาก และความเป็นสาธารณะของการชมแข่งร้างแกทางไซเบอร์ย่อมเป็นการเพิ่มระดับความรุนแรงของการชมแข่งร้างแก

2.2.1.2 ประเภทของพฤติกรรมการรังแกทางไซเบอร์

ประเภทของการชมแข่งร้างแกทางไซเบอร์มีการแบ่งโดยใช้ลักษณะที่หลากหลาย ดังนี้

ประเภทของพฤติกรรมการรังแกทางไซเบอร์ แบ่งเป็น 5 ประการ ดังนี้¹¹³

ประการที่หนึ่ง การนินทาหรือด่าทอผู้อื่น

การกระทำระหว่างคนสองคนหรือมากกว่านั้นที่เริ่มโดยการแลกเปลี่ยนอีเมล การนินทาหรือด่าทอผู้อื่นผ่านอีเมลโดยมีลักษณะเป็นข้อความที่มีรูปแบบของความเป็นศัตรู รุกราน ชมชู้ ดุหมิ่น เสียดสี และการเหยียดสีผิวผู้อื่นลักษณะบางส่วนรวมไปถึงข้อความที่เป็นลักษณะของการนินทาผู้อื่นและใช้ข้อความที่หยาบคายด่าทอผู้อื่นซ้ำ ๆ เพื่อแสดงอารมณ์ที่ไม่พอใจการใช้ถ้อยคำที่เสื่อมเสียโดยลักษณะทั้งหมดที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเป็นลักษณะของการชมชู้กันบนโลกไซเบอร์

ประการที่สอง การหมิ่นประมาทผู้อื่น

การที่บุคคลไปโพสต์สิ่งที่เป็นอันตรายซึ่งหมายถึง สิ่งที่ไม่เป็นความจริงหรือสิ่งที่ทำให้ผู้อื่นเสื่อมเสียเกี่ยวกับบุคคลอื่นผ่านโลกไซเบอร์ รังแกบนโลกไซเบอร์สามารถโพสต์ข้อความเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลอื่น ๆ ผ่านเว็บไซต์หรือโปรแกรมต่าง ๆ ที่ได้รับความนิยมในปัจจุบันและผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของการหมิ่นประมาทบนโลกไซเบอร์ในบางครั้งไม่สามารถลบข้อมูลที่ผู้อื่นหมิ่นประมาทได้อาจเป็นเพราะว่าเขาไม่เคยมีการเข้าถึงเว็บไซต์ที่ข้อมูลผิดถูกโพสต์ไป

ประการที่สาม การแอบอ้างชื่อผู้อื่น

เป็นลักษณะการระบุว่าตนเองเป็นคนอีกคนหนึ่งและได้โพสต์ข้อมูลส่วนตัวหรือข้อมูลต่าง ๆ ว่าเป็นคนนั้น เนื่องจากธรรมชาติของอินเทอร์เน็ตสามารถที่จะเลียนแบบค่อนข้างง่ายและไม่สามารถที่จะรู้ได้ว่าสิ่งที่โพสต์เป็นข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือหรือไม่ และนอกจากนี้ยังเป็นไปได้ที่จะปลอมตัวเป็นคนอื่นผ่านทางห้องสนทนา

ประการที่สี่ การนำความลับที่เป็นข้อมูลส่วนตัวของผู้อื่นไปเปิดเผยหรือส่งต่อ

เป็นการนำความลับที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นทำการส่งผ่านไปยังอีเมล หรือโปรแกรมที่สามารถโพสต์บนหน้าเว็บโดยไม่ได้รับอนุญาตเป็นข้อมูลที่สามารถทำให้เกิดความเสื่อมเสีย

¹¹² R. Slonje and P. K. Smith, "Cyberbullying: Another Main Type of Bullying?," *Scandinavian Journal of Psychology* 49 (2008): 147-154.

¹¹³ รัชยากร ตูตเกื้อ, *เรื่องเดิม*.

ความอับอายต่อผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ และยังถือเป็นการหลอกลวงโดยจงใจอาจส่งผลเสียต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง

ประการที่ห้า การลบหรือบล็อกผู้อื่นออกจากกลุ่ม หรือ

วิธีการข่มเหงรังแกทางไซเบอร์ มีหลายวิธี เช่น อีเมล การส่งข้อความ เว็บไซต์ชุมชนออนไลน์ เฟสบุ๊ก ไลน์และโทรศัพท์ รูปแบบการกลั่นแกล้งประเภทนี้มีตั้งแต่ นินทา ตำหนิ ส่งข้อมูลลับของคนอื่นโดยมีเจตนาให้บุคคลนั้น เสียชื่อเสียง และเสื่อมเสีย เช่น การกล่าวหาในเรื่อง ๆ หนึ่งผ่านทางช่องทางต่าง ๆ¹¹⁴

การลบหรือบล็อกผู้อื่นออกจากกลุ่มบนโลกไซเบอร์สามารถใช้งานผ่านคอมพิวเตอร์เพื่อทำการลบหรือการปิดกั้นคนจากรายชื่อเพื่อน ห้องสนทนา กลุ่มอินเทอร์เน็ท กลุ่มเครือข่ายหรือเว็บไซต์

นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาที่มีการแบ่งการข่มเหงรังแกทางไซเบอร์เป็น 6 ประเภท ดังนี้¹¹⁵

1) การโจมตี ชูทำร้ายหรือใช้ถ้อยคำหยาบคาย

การโพสต์ตำหนิ พุดจาใส่เสียด ให้ร้าย หรือชูทำร้าย ผ่านช่องทางการสนทนา หรือโพสต์อย่างโจ่งแจ้งที่หน้าโซเชียลมีเดียของผู้ถูกรังแก เช่น แชทเฟสบุ๊กหรือไลน์ มาว่าจะดักทำร้ายเมื่อเจอหน้ากันที่โรงเรียนหรือที่ไหนก็ตาม เป็นต้น

2) การคุกคามทางเพศแบบออนไลน์

โดยการพุดจาคุกคามทางเพศผ่านโซเชียลมีเดีย การบังคับให้แสดงกิจกรรมทางเพศผ่านกล้อง การส่งภาพหรือวิดีโอไปเปลือยมาให้โดยที่ผู้รับไม่ได้ต้องการ การแฉหรือตัดต่อภาพไปเปลือยไปโพสต์ในโซเชียลเพื่อให้ได้รับความอับอาย เป็นต้น

3) การแอบอ้างตัวตนของผู้อื่น

โดยเฉพาะกรณีเปิดเผยรหัสผ่านของโซเชียลให้ผู้อื่นรู้ ยกตัวอย่างเช่น ให้เพื่อสมัครเฟสบุ๊กหรือไลน์ให้ กรณีนี้ก็อาจโดนรังแกด้วยการถูกสวมรอยใช้เฟสบุ๊กของตัวเอง โพสต์ข้อความหยาบคายให้ร้ายบุคคลอื่นโพสต์รูปไปคลิปวิดีโอลามก หรือสร้างความเสียหายในรูปแบบต่าง ๆ

4) การแบล็กเมลกัน

โดยนำความลับหรือภาพลับของเพื่อนมาเปิดเผยผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ มีการแชร์ต่อกันไปอย่างกว้างขวาง หรือการใส่ร้ายป้ายสี เช่น ตัดต่อรูปภาพน่าเกลียด

¹¹⁴ P. W. Agastston, R. Kowalski and S. Limber, "Students' Perspectives on Cyber Bullying," *Journal of Adolescent Health* 41, 6 (2007): S59-S60.

¹¹⁵ การระราน ข่มเหงรังแก คุกคาม ผ่านโลกไซเบอร์ (Cyberbullying), ค้นวันที่ 7 ธันวาคม 2563 จาก http://www.thaindc.org/images/pulldown_1485785805/SR%203%2063.pdf

หรือการแอบถ่ายภาพหลุดที่นำเข้ามาโพสต์ประจาน และแสดงความคิดเห็นอย่างสนุกสนานเกินเลย เป็นต้น

- 5) การหลอกลวง
- 6) การหลอกลวงให้หลงเชื่อ
- 7) การสร้างกลุ่มในโซเชียลเพื่อโจมตีโดยเฉพาะ

การตั้งเพจแอนตี้โจมตีบุคคลหนึ่งขึ้นมาจะมีการจับผิดทุกอิริยาบถแล้วนำมาถกประเด็นให้เกิดความเสียหายต่อคนที่ตัวเองไม่ชอบ หรืออาจมีการโน้มน้าวให้คนอื่นรู้สึกรังเกียจและกีดกันให้ออกจากกลุ่มจากสังคมที่อยู่

ทั้งนี้ มีการศึกษาที่พบว่า ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อหรือโดนกีดกัน ลบหรือบล็อกออกจากกลุ่มบนโลกไซเบอร์เป็นการกระทำที่มีประสิทธิผลมากกว่าการข่มขู่¹¹⁶

ในโลกยุคใหม่การข่มเหงรังแกทางไซเบอร์อาจเป็นพฤติกรรมผ่านการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ หรือเกมออนไลน์ เช่น

ประการที่หนึ่ง การใช้แอปพลิเคชัน

แอปพลิเคชันบางแอปพลิเคชันอาจถูกนำมาใช้ในการข่มเหงรังแก ตัวอย่างเช่น แอปพลิเคชัน Ugly Meter ที่ถูกสร้างมาใช้ในการบอกร้อยละความน่าเกลียดของหน้าตาของรูปภาพ เป็นต้น ซึ่งแอปพลิเคชันนี้มีอัตราการดาวน์โหลดจำนวนมาก และมีผู้โต้แย้งว่าแอปพลิเคชันนี้สามารถลดความมั่นใจของบุคคลจึงไม่เหมาะสมต่อการใช้งานกับเด็ก¹¹⁷

ประการที่สอง การส่งภาพที่ไม่เหมาะสมทางเพศผ่านแอปพลิเคชัน

การส่งหรือรับภาพหรือวิดีโอที่มีการชี้หน้าทางเพศ หรือส่งไปในทางเพศ เด็กย่อมได้รับผลกระทบจากแรงกดดันดังกล่าว¹¹⁸ รวมไปถึงบางกรณีอาจมีความผิดทางอาญา เทคโนโลยีจึงเป็นสื่อกลางและมีข้อมูลว่าการกระทำดังกล่าวมักเกิดขึ้นในระหว่างกลุ่มเด็กและเยาวชนด้วยกันมากกว่าการกระทำจากผู้ใหญ่ หรือบุคคลภายนอก โดยแรงกดดันจากสื่อเทคโนโลยีเช่นนี้เป็นการบีบบังคับให้เกิดการมีเพศสัมพันธ์ และส่งผลเสียต่อเด็กผู้หญิงที่อาจยก

¹¹⁶ K. D. Williams, "Social Ostracism," In **Aversive Interpersonal Behaviors**, R. M. Kowalski, ed. (New York, NY: Plenum, 1997), pp.133-170.; K. D. Williams, **Ostracism: The power of Silence** (New York, NY: Guilford, 2001).

¹¹⁷ Sameer Hinduja, **Smartphone Apps and Bullying**, Retrieved December 21, 2020 from <http://cyberbullying.us/blog/taag/cell-phones>

¹¹⁸ Sameer Hinduja and Justin W. Patchin, **Bullying Beyond the Schoolyard: Preventing and Responding to Cyberbullying**.

เป็นเหยื่อของการเลือกปฏิบัติ¹¹⁹ นอกจากนี้มีข้อมูลที่พบว่าปรากฏสถานการณ์ที่นำเศร้าและการฆ่าตัวตายของผู้ถูกรกระทำที่ทุกข์ทรมานจากการข่มเหงรังแกทางไซเบอร์ในรูปแบบการกระทำที่ไม่เหมาะสมทางเพศ¹²⁰

ประการที่สาม ทวิตเตอร์ และการส่งข้อความ

การใช้ภาษาในการทวิต หรือการส่งข้อความอาจเป็นการใช้ข้อความหรือสัญลักษณ์ในเชิงการข่มเหงรังแก เช่น สัญลักษณ์เสียงหัวเราะ สัญลักษณ์ LOL เป็นต้น ทวิตเตอร์ได้กลายเป็นสถานที่ที่บางคนดูเหมือนจะมองไม่เห็นความแตกต่างที่อาจเกิดขึ้นของการแสดงความคิดเห็นส่วนตัวผ่านช่องทางนี้ โดยไม่ได้คำนึงถึงเจตนาที่จะก่อความข่มขู่ให้ร้าย หรือคุกคามเป้าหมาย ตัวอย่างเช่น ผู้แสดงข้อความต้องถูกบังคับให้ลาออกจากตำแหน่งแพทย์ฉุกเฉิน เนื่องจากเขาทวิตข้อความที่ทำให้ผู้ป่วยที่เขาช่วยเหลือเสื่อมเสีย¹²¹ หรือกรณีบุคคลถูกไล่ออกเพราะทวิตคำพูดอย่างไม่คิดว่า “ไปแอฟริกา หวังว่าฉันจะไม่ ติดเอดส์ ผมล้อเล่น ฉันเป็นคนขาว!”¹²² เป็นต้น

ประการที่สี่ การเล่นเกมออนไลน์

เกมคอมพิวเตอร์ออนไลน์ที่มีผู้เล่นหลายคนจำนวนมาก (Massive Multiplayer Online Computer Games: MMOGs) คือ มักเกี่ยวข้องกับเด็กผู้ชายมากกว่า อย่างไรก็ตามทั้งเด็กผู้ชาย และเด็กผู้หญิงสามารถเล่นเกมเหล่านี้ โดยความก้าวร้าว และการข่มเหงรังแกสามารถถูกแสดงออกมาในขณะที่เล่นเกมได้ และการเล่นเกมยังอาจมีผลต่อชีวิตประจำวันนอกเกมอีกด้วย¹²³

ประเภทของการข่มเหงรังแกทางไซเบอร์ที่หลากหลายส่งผลให้การข่มเหงรังแกทางไซเบอร์มีช่องทางในการทำความผิดมากขึ้น

2.2.1.3 สาเหตุของพฤติกรรมกรังแกทางไซเบอร์

¹¹⁹ Ringrose Jessica, Gill Rosalind, Livingstone Sonia and Harvey Laura, **A Qualitative Study of Children, Young People and ‘Sexting’**. NSPCC (London: National Society for the Prevention of Cruelty to Children, 2012).

¹²⁰ June F. Chisholm, *op. cit.*, pp. 79-80.

¹²¹ W. Ruderman, “Fire Commissioner’s Son Resigns as Offensive Twitter Posts Surface,” **The New York Times**, Retrieved December 18, 2020 from <http://www.nytimes.com/2013/03/19/nyregion/son-ofsalvatorecassano-resigns-in-wake-of-twitter-posts.html>

¹²² K. Dimitrova, S. Rahmanzadeh and J. Lipman, **Justine Sacco, Fired after Tweet on AIDS in Africa, Issues Apology**, Retrieved December 10, 2020 from <http://www.abcnews.go.com/International/justinesacco-fired-tweet-aids-africa-issuesapology/story?id =21301833>

¹²³ June F. Chisholm, *op. cit.*, p. 80.

พฤติกรรมการณ์การรังแกผ่านไซเบอร์เกิดจากหลากหลายสาเหตุ ดังนี้¹²⁴

1) เกิดจากความเป็นนิรนามของพื้นที่ไซเบอร์ได้กมองว่าพื้นที่ไซเบอร์ทำให้พวกเขาที่มีความกล้ามากขึ้นในการรังแกกัน เนื่องจากพื้นที่ไซเบอร์มีลักษณะเป็นนิรนามโดยผู้กระทำไม่จำเป็นต้องเปิดเผยตัวตนที่แท้จริงในทางกลับกันสามารถสร้างตัวตนใหม่ขึ้นมาเพื่อหลอกลวงคนอื่นได้ ซึ่งส่งผลให้พวกเขาสามารถรุกรานคนอื่นได้อย่างสาธารณะ โดยที่ไม่มีใครรู้ว่าใครเป็นคนทำพวกเขาจึงไม่ต้องระวังถึงผลกระทบจากการไปทำร้ายผู้อื่น

2) พื้นที่ไซเบอร์ในฐานะพื้นที่สำหรับการระบายความรู้สึก เยาวชนให้คำอธิบายว่าพื้นที่ไซเบอร์เป็นพื้นที่หนึ่งที่เยาวชนมักใช้ในการระบายอารมณ์และความรู้สึกที่พวกเขาไม่สามารถกระทำได้ในโลกของความเป็นจริง ซึ่งการแสดงความรู้สึกหรือความคิดเห็นบางอย่างนั้นส่งผลกระทบต่อผู้อื่นและนำไปสู่พฤติกรรมในลักษณะของการรังแกกัน หรือทำร้ายผู้อื่น

3) ความง่ายและสะดวกในการรังแกกันเยาวชนมีความสะดวกและความรู้สึกปลอดภัยในการที่จะรังแกกันทำให้สามารถใช้ถ้อยคำในลักษณะดูถูกเหยียดหยามผู้อื่นง่ายขึ้นสามารถพบเห็นได้จากการแสดงความคิดเห็นในลักษณะการติเตียน ตำหนอผู้อื่น โดยผู้รังแกไม่ต้องใช้กำลังทางกายภาพใด ๆ ในการรังแกผู้อื่นแค่เพียงข้อความก็เพียงพอที่จะทำร้ายผู้อื่นได้

4) การรังแกในพื้นที่ไซเบอร์เป็นผลที่ต่อเนื่องมาจากการกระทำในพื้นที่จริง เยาวชนมองว่าการรังแกบนพื้นที่ไซเบอร์ส่วนใหญ่มาจากการกระทำในสถานการณ์จริง เช่น เกิดจากความหมั่นไส้ส่วนบุคคล หรือเกิดจากความไม่พอใจกันในโลกของความเป็นจริงแล้วมีการขยายความขัดแย้งในโลกไซเบอร์ เพื่อเพิ่มความสะใจ หรือเกิดจากการแค้นโดยใช้พื้นที่ไซเบอร์เพื่อเพิ่มระดับความขัดแย้งให้รุนแรงมากขึ้น เนื่องจากพื้นที่ไซเบอร์นั้นกว้างและเป็นช่องทางการสื่อสารที่รวดเร็ว จึงมีการใช้พื้นที่ไซเบอร์เพื่อประจานผู้อื่น อีกทั้งเด็กรับรู้ว่ามีโลกออนไลน์กับโลกแห่งความเป็นจริงเชื่อมโยงกันจากการที่พบเห็นการกระทำความรุนแรง เช่น คลิปวิดีโอตบตีกัน หรือการกระทำในรูปแบบของการรังแกในพื้นที่ไซเบอร์ เช่น การตำหนอ การใช้คำพูดที่รุนแรงเสียดสี จึงทำให้เด็กซึมซับกับพฤติกรรมลักษณะนี้ จนมองว่าความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ไซเบอร์ และโลกของความเป็นจริงกลายเป็นเรื่องปกติ หรือเรื่องธรรมดาที่พบเห็นได้ทั่วไปจึงกลายเป็นสาเหตุที่สำคัญในการเกิดพฤติกรรมการณ์การรังแกผ่านโลกไซเบอร์ในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่เพิ่มขึ้น

2.2.1.4 เด็กกับการข่มเหงรังแกทางไซเบอร์

¹²⁴ ณัฐริชต์ สาเมาะ, การรับรู้ของเยาวชนต่อการรังแกในพื้นที่ไซเบอร์ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาสังคมศาสตร์การแพทย์และสาธารณสุข บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2556), หน้า 29.

ลักษณะของการข่มเหงรังแกกันทางไซเบอร์ของเด็ก คือ การทำให้ผู้อื่นรู้สึกถูกคุกคาม ถูกดูหมิ่น ทำให้อับอาย ถูกข่มขู่ ถูกทำให้ทุกข์ทรมาน¹²⁵ ด้วยการส่งข้อความ ภาพ คลิปวิดีโอ ผ่านเครื่องมือและช่องทางสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์อาจส่งโดยตรงถึงผู้ถูกกระทำหรือส่งเข้าตามช่องทางออนไลน์ที่เป็นสาธารณะตามกลุ่มสังคมออนไลน์ต่าง ๆ¹²⁶ เป็นการกระทำที่ไม่ต้องมีการเผชิญหน้า¹²⁷ รวมถึงการปลอมตัวเป็นผู้อื่นหรือใช้ชื่อผู้อื่นทำเรื่องเสียหายทางออนไลน์¹²⁸ ทั้งนี้จากการศึกษายังพบข้อมูลว่าเหยื่อที่ถูกรังแกผ่านโลกไซเบอร์ได้รับผลกระทบทางจิตใจมากกว่าเหยื่อทางกายภาพ¹²⁹

เมื่อเด็กตกเป็นเหยื่อ การพูดคุย หรือปรึกษาบุคคลที่สามมีความสำคัญ เนื่องจากจะช่วยลดความเครียด รวมทั้งได้รับคำแนะนำ และช่วยเหลือที่ถูกต้อง การปรึกษาหรือขอความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ เช่น พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ จะช่วยลดผลกระทบและช่วยแก้ปัญหาได้ แต่อย่างไรก็ตาม เหยื่อมักจะเลือกพูดคุยกับเพื่อนหรือคนที่มีวัยใกล้เคียงกันมากกว่าคุยกับผู้ใหญ่ซึ่งเพื่อนอาจไม่มีวุฒิภาวะเพียงพอที่จะแนะนำกันให้ไปในทางที่ถูกต้องได้¹³⁰

2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายสังคมออนไลน์ และการใช้สื่อออนไลน์ของเด็กและเยาวชน

แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายสังคมออนไลน์ และการใช้สื่อออนไลน์ของเด็กและเยาวชนมีสาระสำคัญ ดังนี้

2.2.2.1 หลักการของแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายสังคมออนไลน์

สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) หมายถึง สื่อสังคมออนไลน์ที่มีการตอบสนองทางสังคมผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชันบนโทรศัพท์ซึ่งมีการแบ่งปันเนื้อหาข่าวสารต่าง ๆ ผ่านเครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์ (Social Network) เป็นตัวสื่อสารกับคนในกลุ่มสังคมออนไลน์ (Social Community) ทั่วโลก¹³¹ หรือช่องทาง ๆ หนึ่งที่ผู้ใช้สามารถติดต่อสื่อสารสามารถป้อนข้อมูลข่าวสาร หรือสามารถแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนข้อมูลทำ

¹²⁵ Harassed, humiliated, embarrassed, threatened or tormented

¹²⁶ E. K. Englander, *op. cit.*

¹²⁷ S. Hinduja and J. W. Patchin, *op. cit.*, pp. 89-112.

¹²⁸ *Ibid.*, pp. 89-112.

¹²⁹ J. Wang, T. R. Nansel and R. J. Iannotti, "Cyber and Traditional Bullying: Differential Association with Depression," *Journal of Adolescent Health* 48, 4 (2011): 415-417.

¹³⁰ E. K. Englander, *op. cit.*

¹³¹ ภิเชก ชัยนิรันดร์, *Social Media สำหรับธุรกิจท่องเที่ยว*, ค้นวันที่ 12 ธันวาคม 2563 จาก <http://www.marketingoops.com/campaigns/social-media-marketingdigital/travel/>

กิจกรรมต่าง ๆ และแบ่งปันประสบการณ์ได้ตรงกับกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยเชื่อมโยงกันในระบบอินเทอร์เน็ตเพื่อสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันในสังคม¹³² สื่อสังคมออนไลน์ถือเป็นสังคมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่สื่อใหม่ สื่อสังคมออนไลน์ หมายถึง เครื่องมือหรือรูปแบบจากเว็บ 2.0 ที่นำมาใช้ในเชิงบูรณาการของเนื้อหาผ่านการถ่ายทอดจากการเขียนและการส่งผ่านข้อมูลทางเว็บไซต์หรือเว็บเพจ¹³³

ประเภทของเครือข่ายสังคมออนไลน์มีดังนี้¹³⁴

1) การเขียนบทความ (Web Blog) เป็นระบบจัดการเนื้อหา (Content Management System: CMS) รูปแบบหนึ่ง ซึ่งทำให้ผู้ใช้สามารถเขียนบทความที่เรียกว่า โพสต์ (Post) และทำการเผยแพร่ได้โดยง่าย เป็นการเปิดโอกาสให้คนที่มีความสามารถในด้านต่าง ๆ สามารถเผยแพร่ความรู้ดังกล่าวด้วยการเขียนได้อย่างเสรี ซึ่งอาจจะถูกนำมาใช้ใน 3 รูปแบบคือ

(1) Blog ที่ จัดทำโดยบริษัท (Corporate Blog) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพุดจา สื่อสารกับลูกค้า เช่น Starbucks Gossip เป็นต้น

(2) Microblog มีลักษณะเป็นการโพสต์ข้อความสั้น ๆ ไม่เกิน 140 ตัวอักษร และสามารถที่จะส่งข้อความสั้น ๆ ไปยังโทรศัพท์มือถือได้โดยที่ไม่จำเป็นต้องเปิดอินเทอร์เน็ตเหมือน Blog ทั่วไปซึ่งก็คือข้อความที่จะบอกว่า “ตอนนี้คุณทำอะไรอยู่” เช่น Twitter

(3) Blog ที่เขียน Blogger อีสาระที่มีความสามารถเขียนเรื่องที่ตนเองถนัด และมีผู้ติดตามจำนวนมาก ซึ่ง Blog ในรูปแบบหลังนี้ปัจจุบัน นักการตลาดนิยมให้ Blogger ทดลองใช้สินค้า (Testimonial) แทนการใช้ดารา หรือบุคคลที่มี ชื่อเสียงมาเป็นพรีเซ็นเตอร์ แล้วให้ Blogger เขียนข้อความในลักษณะสนับสนุนหรือนำเสนอสินค้า

2) แหล่งข้อมูล หรือความรู้ (Data/Knowledge) เป็นเว็บที่รวบรวมข้อมูล ความรู้เรื่องต่าง ๆ ในลักษณะเนื้อหาอิสระ ทั้งวิชาการ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สินค้า หรือบริการ โดยนักวิชาการ นักวิชาชีพ หรือผู้เชี่ยวชาญ ที่เห็นได้ชัดเจน เช่น Wikipedia ที่เป็นสารานุกรม ออนไลน์หลายภาษา Google Earth เว็บดูแผนที่ได้ทุกมุมโลกให้ความรู้ทางภูมิศาสตร์ การท่องเที่ยว การเดินทาง การจราจร หรือที่พัก เป็นต้น

¹³² จิตภา สดสี, สื่อสังคมออนไลน์ความรับผิดชอบต่อสังคมของลูกค้าและคุณภาพบริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจใช้บริการร้านค้าเฟสสำหรับคนรับแมวในกรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2559).

¹³³ The Social Media Advisory Group.

¹³⁴ พรชนก ดาวประดับ, รูปแบบและลักษณะการมีส่วนร่วมในการชมแข่งวิ่งแถบพื้นที่สาธารณะ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2560), หน้า 18-19.

3) ประเภทเกมออนไลน์ (Online Games) เป็นเว็บที่นิยมมากเพราะเป็นแหล่งรวบรวมเกมส์ไว้มากมายจะมีลักษณะเป็นวิดีโอเกมส์ที่เล่นบนเครือข่ายคอมพิวเตอร์ โดยเฉพาะ บนอินเทอร์เน็ต ซึ่งเกมออนไลน์นี้ผู้เล่นสามารถสนทนาเล่นแลกเปลี่ยน Items ในเกมส์กับบุคคลอื่น ๆ ได้ และสาเหตุที่มีผู้เล่นนิยมเนื่องจากผู้เล่นได้เข้าสังคมจึงรู้สึกสนุกสนานที่จะมีเพื่อนเล่นเกมไป ด้วยกันมากกว่าการเล่นเกมส์คนเดียว อีกทั้งมีกราฟฟิกที่สวยงามมาก และมีกิจกรรมต่าง ๆ เพิ่ม เช่น อาวุธ เครื่องแต่งตัวใหม่ ๆ ที่สำคัญสามารถที่จะเล่นกับเพื่อน ๆ แบบออนไลน์ได้ทันที เช่น SecondLife, Audition, Ragnarok, Pangya เป็นต้น

4) ประเภทชุมชนออนไลน์ (Community) เป็นเว็บที่เน้นการหาเพื่อนใหม่ หรือการตามหาเพื่อนเก่าที่ไม่ได้เจอกันนาน การสร้าง Profile ของตนเอง โดยการใส่รูปภาพ กราฟ ฟิคที่แสดงความเป็นตัวตนของเรา (Identity) ให้เพื่อนที่อยู่ในเครือข่ายได้รู้จักเรามากยิ่งขึ้น และยังมี ลักษณะของการแลกเปลี่ยนเรื่องราวถ่ายทอดประสบการณ์ต่าง ๆ ร่วมกัน เช่น Hi5, Facebook, MySpace, MyFriend เป็นต้น

5) ประเภทฝากรูปภาพ (Photo Management) เว็บที่เน้นฝากเฉพาะรูปภาพ (Photo) โดยไม่เปลืองฮาร์ดดิสก์ส่วนตัว โดยการ Upload รูปภาพจากกล้องถ่ายรูป หรือโทรศัพท์มือถือไปเก็บไว้บนเว็บ ซึ่งสามารถแชร์ภาพ หรือซื้อขายภาพกันได้อย่างง่ายดาย เช่น Flickr, Photoshop Express, Photobucket เป็นต้น

6) ประเภทสื่อ (Media) เว็บที่ใช้ฝาก หรือแบ่งปัน (Sharing) ไฟล์ประเภท Multimedia อย่างคลิป์วิดีโอ ภาพยนตร์ เพลง ฯลฯ โดยใช้วิธีเดียวกับเว็บฝากภาพ แต่เว็บนี้เน้น เฉพาะไฟล์ที่เป็น Multimedia เช่น YouTube, Imeem, Bebo, Yahoo Video, Ustream.tv เป็นต้น

7) ประเภทซื้อขาย (Business/Commerce) เป็นเว็บที่ทำธุรกิจออนไลน์ ที่เน้นการซื้อขายสินค้า หรือบริการต่าง ๆ ผ่านเว็บไซต์ (E-Commerce) เช่น การซื้อขายรถยนต์ หนังสือ หรือที่พักอาศัย ซึ่งเป็นเว็บที่ได้รับความนิยมมาก เช่น Amazon, eBay, Tarad, Pramoot เป็นต้น แต่เว็บไซต์ประเภทนี้ยังไม่ถือว่าเป็น Social Network ที่แท้จริง เนื่องจากมิได้เปิดโอกาสให้ ผู้ใช้บริการแชร์ข้อมูลกันได้อย่างหลากหลาย นอกจากเน้นการสั่งซื้อและขายสินค้าเป็นส่วนใหญ่

นอกจากนี้ การบริการบนอินเทอร์เน็ตส่วนใหญ่จะเป็นการบริการในรูปแบบการให้ข้อมูลข่าวสาร และการติดต่อสื่อสารโดยประเภทการให้บริการบนอินเทอร์เน็ต สามารถแบ่งได้ดังนี้

1) จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Mail)

เป็นการสื่อสารที่นิยมใช้กันมากเนื่องจากผู้ใช้สามารถติดต่อสื่อสารได้รวดเร็วแม้อยู่ห่างกันคนละมุมโลกก็ตาม และไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย

2) การสืบค้นข้อมูลแบบใยแมงมุม (World Wide Web: WWW)

ปัจจุบันการสืบค้นข้อมูลแบบไฮแมงมุมได้รับความนิยมมากและยังคงเป็นรูปแบบการสื่อสารที่รวดเร็วที่สุดบนระบบอินเทอร์เน็ต ด้วยเหตุผลที่สำคัญคือง่ายต่อการใช้งานและสามารถนำเสนอข้อมูลกราฟิกได้ ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งคือ ข้อมูลต่าง ๆ มีการเชื่อมโยงถึงกันได้ด้วยคุณสมบัติของไฮเปอร์ลิงค์ (Hypertext Link) ทำให้ World Wide Web เป็นเครื่องมือในการให้บริการข้อมูลข่าวสารบนอินเทอร์เน็ตที่ใช้ได้ง่ายสามารถที่จะเลือกรับชมได้ทั้งภาพนิ่ง เสียง วิดีโอ และในปัจจุบันมีหลายโปรแกรมและแอปพลิเคชันที่สามารถเลือกใช้ได้ตามความเหมาะสมกับเครื่องคอมพิวเตอร์หลากชนิด

3) การสนทนาแบบออนไลน์ (Chat)

การสนทนาแบบออนไลน์ผู้ใช้บริการสามารถคุยโต้ตอบกับผู้ใช้คนอื่น ๆ ได้ในเวลาเดียวกัน การบริการสนทนาแบบออนไลน์ที่คุ้นกันในรูปแบบของ Chat (Internet Relay Chat) ปัจจุบันได้มีการพัฒนาไปถึงขั้นที่สามารถใช้ภาพสามมิติ ภาพเคลื่อนไหว การ์ตูนต่าง ๆ แทนตัวคนที่สนทนา และยังสามารถสนทนากันด้วยเสียงในแบบเดียวกันกับโทรศัพท์ที่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลบนจอภาพหรือในอุปกรณ์ดิจิทัลของผู้สนทนาแต่ละฝ่ายได้สามารถทำให้เกิดบทสนทนาในลักษณะคุยพร้อมกันหลายบุคคลผ่านตัวหนังสือแบบเรียลไทม์

4) โลกไซเบอร์

หมายถึง กลุ่มคนที่เข้ามารวมกันเป็นสังคมที่มีการทำกิจกรรมร่วมกันบนอินเทอร์เน็ตในรูปแบบของเว็บไซต์มีการแผ่ขยายออกไปเรื่อยๆเป็นรูปแบบของการสื่อสารข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ตทำให้เครือข่ายสังคมออนไลน์เกิดขึ้นนับเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการติดต่อสื่อสารในปัจจุบัน อีกทั้งยังสามารถทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา ธุรกิจ บันเทิง หรือการรวมกลุ่มของผู้ที่ชื่นชอบสิ่งเดียวกัน

2.2.2.2 การใช้สื่อออนไลน์ของเด็ก และเยาวชน

ผลการสำรวจการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน ในปี พ.ศ. 2556 พบข้อมูลว่า กลุ่มประชากรอายุ 6-14 ปีมีสัดส่วนการใช้คอมพิวเตอร์สูงที่สุดคือ ร้อยละ 82.0 และมีสัดส่วนการใช้อินเทอร์เน็ต เป็นอันดับ 2 รองจากกลุ่มอายุ 15-24 ปี¹³⁵ เมื่อศึกษาการขยายตัวของเด็กและเยาวชนกับการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตที่จากการสำรวจการใช้อินเทอร์เน็ตโดยใช้คอมพิวเตอร์ และโทรศัพท์มือถือของประชากรอายุ 6 ปีขึ้นไป ในช่วงระยะเวลา 5 ปี ระหว่างปี 2554-2558 พบว่า ผู้ใช้คอมพิวเตอร์มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจาก ร้อยละ 32.0 (จำนวน 19.9 ล้านคน) เป็นร้อยละ 34.9 (จำนวน 21.8 ล้านคน) ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้น จากร้อยละ 23.7 (จำนวน 14.8 ล้านคน) เป็นร้อยละ 39.3 (จำนวน 24.6 ล้านคน) ผู้ใช้โทรศัพท์มือถือเพิ่มขึ้นจากร้อยละ

¹³⁵ Ministry of Information Communication and Technology, National Statistical Office, **The Survey of Information and Communications Technology Used in Households Found That**, Retrieved December 12, 2020 from https://www.msociety.go.th/ewt_news.php?nid=11483

66.4 (จำนวน 41.4 ล้านคน) เป็นร้อยละ 79.3 (จำนวน 49.6 ล้านคน) เมื่อพิจารณาการใช้ อินเทอร์เน็ตตามกลุ่มอายุต่าง ๆ พบว่า กลุ่มอายุ 15-24 ปี มีสัดส่วนการใช้อินเทอร์เน็ตสูงที่สุด ร้อยละ 76.8 รองลงมาคือ กลุ่มอายุ 25-34 ปี ร้อยละ 60.1 กลุ่มอายุ 6-14 ปี ร้อยละ 58.0 กลุ่ม อายุ 35-49 ปี ร้อยละ 31.8 และในกลุ่มอายุ 50 ปีขึ้นไป ร้อยละ 9.6¹³⁶

ผลสำรวจปีพ.ศ. 2561 (ไตรมาส 1) ผลการสำรวจประชากรอายุ 6 ปีขึ้นไป ประมาณ 63.3 ล้านคนพบว่า มีผู้ใช้คอมพิวเตอร์ 17.9 ล้านคน (ร้อยละ 28.3) ผู้ใช้อินเทอร์เน็ต 36.0 ล้านคน (ร้อยละ 56.8) และผู้ใช้โทรศัพท์มือถือ 56.7 ล้านคน (ร้อยละ 89.6) เมื่อพิจารณา การใช้อินเทอร์เน็ตตามกลุ่มอายุต่าง ๆ พบว่า กลุ่มอายุ 15-24 ปี มีการใช้อินเทอร์เน็ตสูงที่สุด ร้อยละ 91.4 รองลงมาคือ กลุ่มอายุ 25-34 ปี ร้อยละ 84.4 กลุ่มอายุ 6-14 ปี ร้อยละ 69.6 กลุ่ม อายุ 35-49 ปี ร้อยละ 62.1 และในกลุ่มอายุ 50 ปีขึ้นไป ร้อยละ 21.2¹³⁷ และการสำรวจในปีพ.ศ. 2561 (ไตรมาส 4) ในจำนวนประชากรอายุ 6 ปีขึ้นไป ประมาณ 63.4 ล้านคน พบว่า มีผู้ใช้ คอมพิวเตอร์ 17.2 ล้านคน (ร้อยละ 27.2) และผู้ใช้อินเทอร์เน็ต 38.5 ล้านคน (ร้อยละ 60.8) เมื่อ พิจารณาการใช้อินเทอร์เน็ตตามกลุ่มอายุต่าง ๆ ในปี 2558-2561 พบว่า ทุกกลุ่มอายุมีแนวโน้ม การใช้อินเทอร์เน็ตสูงขึ้น¹³⁸

จากผลสำรวจดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นว่ากลุ่มผู้ใช้อินเทอร์เน็ตที่เป็นเด็ก และ เยาวชนมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นในทุก ๆ ปี โดยกลุ่มเยาวชนอายุ 15-24 ปี เป็นกลุ่มที่ใช้อินเทอร์เน็ต มากที่สุด รองลงมา คือ กลุ่มเด็กที่มีอายุ 6 – 14 ปี ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกับผลการสำรวจ ของสำนักงานพัฒนาธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ในปี พ.ศ. 2561 ซึ่งพบว่า กลุ่มผู้มีอายุน้อยกว่า 18 ปี เป็นกลุ่มที่มีจำนวนการใช้อินเทอร์เน็ตต่อวันสูงมาก ประมาณ 11 ชั่วโมงต่อวัน¹³⁹

การเข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์ที่มากขึ้นของเด็กส่งผลให้อัตราการชมเหงริงแกทาง ไชเบอร์เพิ่มขึ้นประกอบกับด้วยเหตุผลที่สื่อสังคมออนไลน์มีหลากหลายประเภทส่งผลให้การชมเหง รังแกทางไชเบอร์มีรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การโพสต์ข้อความ รูปวิดีโอ คลิป การบล็อก การ ส่งข่าวที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อจิตใจ เป็นต้น ซึ่งเด็กย่อมได้รับผลกระทบมากขึ้นตามการ ขยายตัว และรูปแบบของเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่เพิ่มขึ้น ทั้งนี้ มาตรการของสถานศึกษา

¹³⁶ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สรุปผลที่สำคัญ สํารวจการมี การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการ สื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. 2558 (กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2558).

¹³⁷ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สรุปผลที่สำคัญ การสำรวจการมี การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและ การสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ.2561 (ไตรมาส 1) (กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2561).

¹³⁸ เรื่องเดียวกัน.

¹³⁹ ETDA เปิดพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตปี 61, ค้นวันที่ 17 ธันวาคม 2563 จาก <https://www.etda.or.th/content/etda-reveals-thailand-internet-user-profile-2018.html>

สามารถมีส่วนช่วยลดการช่มเหงรังแกทางไซเบอร์ได้ เพราะเด็กที่เกี่ยวข้องกับการช่มเหงรังแกทางไซเบอร์ส่วนหนึ่งมาจากสังคมในโรงเรียนที่ขยายปฏิสัมพันธ์มาถึงภายนอกโรงเรียน ดังนั้นมาตรการของสถานศึกษาเพื่อคุ้มครองเด็กจากการช่มเหงรังแกจึงควรมีมิติของมาตรการป้องกันแก้ไข และเยียวยาการช่มเหงรังแกที่ครอบคลุมถึงการช่มเหงรังแกทางไซเบอร์ด้วย

2.2.3 ทฤษฎีทุนทางสังคม

การช่มเหงรังแกเป็นบรรยากาศเช่นเดียวกับการแข่งขันส่วนใหญ่ทางสังคมเช่นเดียวกับการช่มเหงรังแกในเด็กที่มีการจัดลำดับชั้นที่ชัดเจน โดยอาจแบ่งลำดับชั้นของการช่มเหงรังแกได้เป็น 7 ระดับ ได้แก่ นักเรียนที่ต้องการช่มเหงรังแกและเริ่มการกระทำ (The Students Who Want to Bully And Initiate the Action) ลูกน้อง หรือผู้ติดตามผู้ช่มเหงรังแก (Their Followers or Henchmen) ผู้สนับสนุนหรือผู้รังแกในลักษณะไม่กระทำการ (Supporters or Passive Bullies) ผู้สนับสนุนแฝง หรือผู้รังแกที่เป็นไปได้ (Passive Supporters or Possible Bullies) ผู้สังเกตการณ์ (Disengaged Onlookers) กองหลังที่เป็นไปได้ (Possible Defenders) และผู้ปกป้องที่ไม่ชอบการช่มเหงรังแกและช่วยเหลือผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ (Defenders Who Dislike the Action of Bullying And Help Those That Are Victimized)¹⁴⁰ มาตรการที่จะคุ้มครองเด็กจึงต้องมีการรื้อโครงสร้างเหล่านี้ และเปลี่ยนแนวคิดที่นำไปสู่การขัดขวางการสร้างโครงสร้างพื้นฐานของการช่มเหงรังแก¹⁴¹ โครงสร้างที่เป็นลำดับชั้นเหล่านี้ถูกมองในอีกมิติหนึ่งคือการสะสมทุนทางสังคมตามทฤษฎีทุนทางสังคม (Social Capital Theory) ทฤษฎีทุนทางสังคมจึงมีความสัมพันธ์กับการช่มเหงรังแกในเด็ก โดยทฤษฎีทุนทางสังคมมีสาระสำคัญ ดังนี้

2.2.3.1 หลักการของทฤษฎีทุนทางสังคม

ทฤษฎีทุนทางสังคมเป็นการอธิบายถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากความสัมพันธ์ทางสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลสร้างและลงทุนในความสัมพันธ์ทางสังคมด้วยความคาดหวังของการบรรลุเป้าหมายและผลกำไรจากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น¹⁴² ผลประโยชน์ร่วมกันของทุนทางสังคมเป็นแรงผลักดันให้ผู้คนรักษาเครือข่ายทางสังคมไปจนถึงคุณลักษณะของการจัด

¹⁴⁰ D. Olweus, **Peer Harassment: A Critical Analysis and Some Important Issues** (New York, NY: Guilford, 2001), pp. 3-20, Retrieved December 23, 2020 from <http://www.olweus.org/public/bullying.page>

¹⁴¹ Richard Donegan, *op. cit.*, p. 36.

¹⁴² Caroline B. R. Evans and Paul R. Smokowski, "Theoretical Explanations for Bullying in School: How Ecological Processes Propagate Perpetration and Victimization," **Child Adolescent Social Work Journal** 33 (August 2016): 365-375.

ระเบียนทางสังคมเช่นเครือข่ายบรรทัดฐาน และความไว้วางใจทางสังคมที่อำนวยความสะดวกในการประสานงานและการสร้างความร่วมมือเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน

การผูกพันทางสังคมประกอบด้วยความสัมพันธ์ทางสังคม (Bonding Social Capital) กล่าวคือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลระหว่างบุคคลที่คล้ายคลึงกันซึ่งอยู่ในกลุ่มที่เป็นเนื้อเดียวกันซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน และการเป็นสมาชิกร่วมกัน ในขณะที่การเชื่อมโยงทางสังคม (Bridging Social Capital) ประกอบด้วยความสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้คนภายนอกกลุ่มที่เป็นเนื้อเดียวกันซึ่งก่อให้เกิดวงกว้างขึ้นเป็นเครือข่ายทางสังคม¹⁴³

ทฤษฎีทุนทางสังคมเชื่อว่า¹⁴⁴ ประการที่หนึ่ง การสร้างปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่มีสถานะทางสังคมสูงมีส่วนลดโอกาสในการถูกข่มเหงรังแก เมื่อพิจารณาในมุมมองของวัยรุ่น วัยรุ่นที่มีการทำกิจกรรม เช่น กิจกรรมหลังเลิกเรียน ร่วมกับเพื่อนที่ได้รับความนิยมมีโอกาสสร้างปฏิสัมพันธ์ และสร้างความเข้มแข็งกับเพื่อนเหล่านั้นเป็นทุนทางสังคมรูปแบบหนึ่ง que เพิ่มสถานะทางสังคม และลดโอกาสการถูกรังแก หรือการถูกเหยียดหยามทางสังคมได้

ประการที่สอง ความสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลที่เชื่อมต่อกับบุคคลที่มีอำนาจเป็นประโยชน์ เพราะคนเหล่านี้อาจมีอิทธิพลต่อบุคคลที่มีอำนาจคนอื่น

ตัวอย่างเช่น การผูกสัมพันธ์ทางสังคมกับเพื่อนผู้หญิงที่โดดเด่นที่สุด (Queen Bee's) อาจช่วยป้องกันไม่ให้เกิดเป็นเป้าหมายของการข่มเหงรังแก ในทำนองเดียวกันการเป็นเพื่อนกับสมาชิกคนหนึ่งในกลุ่มคนพาลสามารถเพิ่มโอกาสในการได้รับการปกป้องจากการตกเป็นเหยื่อจากการถูกข่มเหงรังแกได้

ประการที่สาม ความสัมพันธ์ทางสังคมทำให้บุคคลมีข้อมูลประจำตัวทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเชื่อมต่อทางสังคมกับบุคคลบางคนบ่งบอกถึงการเข้าถึงทรัพยากร ตัวอย่างเช่น หากหญิงสาวที่มีชื่อเสียงในระดับปานกลางเริ่มออกเดทกับดาราฟุตบอลความผูกพันทางสังคมนี้จะเพิ่มทุนทางสังคมของเธอ ความสัมพันธ์ในการออกเดทนี้อาจเชื่อมโยงเธอกับทรัพยากรหรือข้อมูลประจำตัวทางสังคมทั้งหมดที่ดาราฟุตบอลครอบครอง เช่น ความเคารพ ความนิยมการมีส่วนร่วมทางสังคมความสัมพันธ์ทางสังคมกับฟุตบอลอื่น ๆ ผู้เล่น เป็นต้น และต่อมากอาจเพิ่มโอกาสในการรวมเข้ากับกลุ่มเด็กผู้หญิงยอดนิยมและได้รับสถานะทางสังคม ทั้งนี้

---

¹⁴³ S. Beugelsdijk and S. Smulders, **Bridging and Bonding Social Capital: Which Type is Good for Economic Growth? Paper submitted to European Regional Science Association**, Retrieved December 13, 2020 from <http://www-sre.wu.wien.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa03/cdrom/papers/517.pdf>

¹⁴⁴ N. Lin, K. Cook and R. S. Burt, **Social Capital: Theory and Research** (New Brunswick: Transaction, 2001).

การรวบรวมข้อมูลประจำตัวทางสังคมยังช่วยป้องกันการถูกรังแกได้ เนื่องจากวัยรุ่นมีแนวโน้มที่จะผูกมิตรกับคนที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมจำนวนมาก เพื่อเข้าถึงแหล่งข้อมูลทางสังคมของบุคคลอื่น

ประการที่สี่ ความสัมพันธ์ทางสังคมเสริมสร้างเอกลักษณ์ของแต่ละบุคคลและความรู้สึกถึงคุณค่าในตนเอง การเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมร่วมกับผู้อื่นที่มีความสนใจ และค่านิยมเหมือนกันเป็นวิธีการได้รับการสนับสนุนทางอารมณ์ และการยืนยัน ดังนั้น การมีกลุ่มเพื่อนที่โรงเรียนจึงเป็นการตรวจสอบคุณค่าในตนเองของแต่ละบุคคล

ดังนั้น ทฤษฎีทุนทางสังคมจึงแสดงให้เห็นว่าความไว้วางใจในระดับความสัมพันธ์ที่สูงสามารถนำไปสู่ปัญหาการข่มเหงรังแกที่ลดลงได้¹⁴⁵

2.2.3.2 วิเคราะห์ทฤษฎีทุนทางสังคมกับการข่มเหงรังแก

พฤติกรรมข่มเหงรังแกมักจะดำเนินต่อไปโดยไม่หยุดหย่อน การได้มาซึ่งทุนทางสังคมเพิ่มเติมในรูปแบบของเพื่อนที่ให้การสนับสนุน หรือกลุ่มเพื่อนกลุ่มเล็กๆ ที่เต็มใจสนับสนุนเหยื่อจะช่วยให้เหยื่อรอดพ้นจากการข่มเหงรังแกได้ อย่างไรก็ตามเหยื่อมักถูกมองว่าเป็นเพื่อนที่ไม่พึงปรารถนาเนื่องจากสถานะทางสังคมที่ต่ำและความอึดอัดทางสังคมทำให้เหยื่อหาเพื่อนหรือทุนทางสังคมเพิ่มเติมได้ยาก เด็กที่ถูกข่มเหงรังแกมักมีเพื่อนน้อย และมีสถานะทางสังคมต่ำส่งผลให้ทุนทางสังคมน้อย¹⁴⁶ เด็กที่ถูกข่มเหงรังแกมักมีเพื่อนน้อย และมีสถานะทางสังคมต่ำส่งผลให้ทุนทางสังคมน้อย แม้ในขณะที่เยาวชนที่ถูกรังแกจะมีเพื่อน แต่มีมิตรภาพเหล่านี้ก็ไม่มีให้ทุนทางสังคม เนื่องจากเพื่อนของเหยื่อมักจะถูกปฏิเสธโดยกลุ่มเพื่อนที่ใหญ่กว่าซึ่งเป็นกลุ่มเพื่อนที่อยู่นอกความสัมพันธ์ในมิตรภาพดังกล่าว¹⁴⁷ แม้ว่ากรามีเพื่อนสักคน หรือสองสามคนจะช่วยเสริมสร้างคุณค่าในตนเองของเหยื่อได้ แต่มีมิตรภาพของเหยื่อก็ไม่ได้เพิ่มการเข้าถึงข้อมูลทางสังคม หรือการปรับปรุงข้อมูลรับรองทางสังคมของพวกเขาหรือเป็นช่องทางในการสร้างอิทธิพลทางสังคมที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียน

นอกจากนี้ ทุนทางสังคมที่จำกัดของเหยื่อมักจะกีดกันพวกเขาจากได้รับเชิญให้เข้าร่วมงานสังสรรค์ที่พวกเขาจะมีโอกาสได้ตอบ และอาจจะผูกพันกับเพื่อนร่วมงานที่สามารถให้ทุนทางสังคมได้¹⁴⁸ การขาดทุนทางสังคมของเหยื่อทำให้ประสบการณ์การตกเป็นเหยื่อทวีความรุนแรงและยืดเยื้อ โดยเหยื่อจำนวนมากขาดเพื่อนหรือคนรู้จักที่สามารถปกป้องพวกเขา

¹⁴⁵ Kristen N. Sobba, "Using Social Capital to Inform Policy Regarding Bullying Victimization," **The Official Journal of the North Carolina Sociological Association** 15, 2 (Fall/Winter 2017).

¹⁴⁶ C. L. Bagwell and M. E. Schmidt, **Friendships in Childhood and Adolescence** (New York, NY: Guilford, 2011).

¹⁴⁷ R. H. J. Scholte and others, "The Significance of Reciprocal and Unilateral Friendships for Peer Victimization in Adolescence," **Journal of Youth and Adolescence** 89 (2008): 89–100.

¹⁴⁸ Caroline B. R. Evans and Paul R. Smokowski, *op. cit.*

จากการถูกรังแกได้ ตัวอย่างเช่น ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อไม่น่าจะได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลภายนอกผู้ที่ไม่รู้เรื่อง โดยผลการวิจัยพบว่า มีเพียงร้อยละ 10 ถึง 20 ของผู้ไม่รู้ที่เข้ามาแทรกแซงเพื่อปกป้องเหยื่อจากการข่มเหงรังแก¹⁴⁹

ในทางกลับกันคนพาลมักมีเวลาที่ง่ายกว่าการแสวงหาทุนทางสังคม และใช้กลวิธีการข่มเหงรังแกเป็นวิธีการการสะสมทุนทางสังคมในรูปแบบของสถานะทางสังคม¹⁵⁰ คนพาลใช้อำนาจเหนือคนรอบข้างที่อ่อนแอกว่าผลักใส่เพื่อนเหล่านั้นให้อยู่ในตำแหน่งที่ต่ำในลำดับชั้นทางสังคม คนพาลที่สามารถใช้กลวิธีการข่มเหงและการเหยียดหยามได้อย่างมีประสิทธิภาพมักจะกลายเป็นผู้นำของกลุ่มคนของพวกเขา การมีกลุ่มผู้ติดตามที่อุทิศตนช่วยตอกย้ำความเป็นตัวของตัวเองซึ่งเป็นประโยชน์อย่างหนึ่งของทุนทางสังคม นอกจากนี้ การเป็นผู้นำกลุ่มยังให้โอกาสในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้นำของกลุ่มอื่น ๆ และด้วยเหตุนี้จึงขยายข้อมูลรับรองทางสังคมของแต่ละบุคคลผ่านการเชื่อมโยงทุนทางสังคม เมื่อกลุ่มรวบรวมพลังทางสังคมสมาชิกในกลุ่มจะได้รับประโยชน์จากพลังทางสังคมนั้น และพยายามรักษาไว้ซึ่งมักใช้วิธีการการข่มเหงรังแกเป็นวิธีเพื่อรักษาสถานะที่สูงกว่านั้นไว้¹⁵¹

อย่างไรก็ตาม ผู้ที่ถูกข่มเหงรังแกอาจหันไปใช้การกระทำที่เป็นการข่มเหงรังแกเพื่อแสวงหาทุนทางสังคมปรับปรุงสถานะทางสังคมในห้องเรียน และยุติการตกเป็นเหยื่อ¹⁵² ตัวอย่างเช่น เมื่อเพื่อนร่วมชั้นแย่งชิงทุนทางสังคมในรูปแบบคนพาล ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อมักจะตกเป็นเหยื่อส่งผลให้มีสถานะทางสังคมต่ำและขาดทุนทางสังคมแทนที่จะถอนตัวเหมือนเหยื่อส่วนใหญ่คนพาล เหยื่ออาจค้นหาเพื่อนร่วมชั้นที่อ่อนแอกว่าเพื่อข่มเหงรังแกเป็นความพยายามหาทุนทางสังคม และปรับปรุงสถานะทางสังคมของพวกเขา¹⁵³

แสดงให้เห็นได้ว่าทุนทางสังคมที่หมายถึงทรัพยากรที่ฝังอยู่ในความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งบุคคลและกลุ่มได้รับประโยชน์จากความสัมพันธ์ทางสังคม ข้อมูลประจำตัวทางสังคม และการเสริมสร้างคุณค่าในตนเองที่สายสัมพันธ์ทางสังคมมีให้ ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของการข่มเหงรังแกมีเพื่อน หรือความสัมพันธ์ทางสังคมน้อยจึงมีทุนทางสังคมน้อยที่สุดซึ่งทำให้พวกเขาออกจากบทบาทในฐานะเหยื่อไม่ได้ ในทางกลับกันคนพาลใช้กลวิธีการข่มเหงรังแกเป็นวิธีการแสวงหาทุนทางสังคมในรูปแบบของการรับรู้ความนิยม เด็กมักมองว่าคนพาลมีอำนาจ

¹⁴⁹ R. S. Atlas and D. J. Pepler, "Observations of Bullying in the Classroom," **Journal of Educational Research** 92, 2 (1998): 86-99.

¹⁵⁰ A. D. Pellegrini, "Bullying, Victimization, and Sexual Harassment During the Transitions to Middle School," **Educational Psychologist** 37 (2002): 151-163.

¹⁵¹ Caroline B. R. Evans and Paul R. Smokowski, *op. cit.*

¹⁵² *ibid.*

¹⁵³ *ibid.*

และเป็นที่ยอมรับซึ่งทำหน้าที่เป็นทุนทางสังคมรูปแบบหนึ่งที่ปกป้องสถานะทางสังคมของผู้รังแก ในที่สุดผู้ถูกข่มเหงรังแกพยายามยุติการตกเป็นเหยื่อและให้ได้รับทุนทางสังคมโดยการข่มเหงรังแกเพื่อนที่อ่อนแอกว่า¹⁵⁴

ดังนั้น จากการศึกษาทฤษฎีทางสังคมนำมาสู่การวิเคราะห์ได้ว่า ทฤษฎีทุนทางสังคมสนับสนุนการสร้างระบบในโรงเรียน (School) เพื่อสร้างมิตรภาพ เพราะมิตรภาพช่วยให้เยาวชนได้รับการสนับสนุน และจะป้องกันความเครียดทางสังคมได้ ประกอบกับปรากฏผลการศึกษาพบว่า ความไว้วางใจในระดับที่สูงขึ้นในหมู่สมาชิกนำไปสู่ระดับความกลัวต่อการข่มเหงรังแกที่ลดลงได้¹⁵⁵ ฉะนั้นมาตรการของสถานศึกษาที่สนับสนุนความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ช่วยลดปัญหาการข่มเหงรังแกในโรงเรียนได้

2.2.4 ทฤษฎีการควบคุมตนเองต่ำ

ทฤษฎีการควบคุมตนเองต่ำ (Low-Self Control Theory) มาจากการประเมินผลตามทฤษฎีการควบคุมตนเอง โดยเชื่อว่าเด็กที่มีการควบคุมตนเองต่ำจะมีความเห็นอกเห็นใจเพื่อนนักเรียนอื่นน้อย และกระทำการข่มเหงรังแกได้มากกว่าเด็กที่มีการควบคุมตนเองได้ดี โดยทฤษฎีการควบคุมตนเองต่ำ มีสาระสำคัญ ดังนี้

2.2.4.1 หลักการของทฤษฎีการควบคุมตนเองต่ำ

ทฤษฎีการควบคุมตนเองในระดับต่ำแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมทางอาญา และพฤติกรรมการเบี่ยงเบนอื่นๆ สำหรับนักเรียนการควบคุมตนเองต่ำอาจเกิดมาจากปัจจัย เช่น การดูแลโดยผู้ปกครอง สภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่เป็นลบ และมาตรการทางวินัยที่ครูใช้ เป็นต้น และเด็กที่มีการควบคุมตนเองต่ำส่งผลให้เกิดพฤติกรรมข่มเหงรังแก¹⁵⁶

การควบคุมตนเอง (Self-Regulation) หมายถึง กระบวนการปรับตัวที่มีการเฝ้าสังเกตตนเอง (Self-Monitoring) โดยอาศัยการประเมินข้อมูลจากการเรียนรู้ (Perceptual Appraisal) หรือใช้ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) ในการกำหนดพฤติกรรมของตนเอง¹⁵⁷ โดยลักษณะที่สำคัญของการควบคุมตนเอง คือ บุคคลเป็นผู้ดำเนินการในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้วยตนเองตลอดจนประเมินเป้าหมายด้วยตนเองเพื่อเป็นการตอบสนอง และแก้ไข

¹⁵⁴ *Ibid.*

¹⁵⁵ R. Gainey, M. Alper and A. T. Chappell, "Fear of Crime Revisited: Examining the Direct and Indirect Effects of Disorder, Risk Perception, and Social Capital," **American Journal of Criminal Justice** 36, 2 (2011): 120-137.

¹⁵⁶ Byongook Moon, *op. cit.*, p. 839.

¹⁵⁷ วลัยยา ธรรมานีชาวัฒน์, "ทฤษฎีการควบคุมตนเอง: แนวคิดและการประยุกต์ใช้ในการพยาบาลเด็กและครอบครัว," **วารสารสภาการพยาบาล** 25, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2553): 24.

ปัญหาอย่างเป็นระบบอันจะมีผลต่อพฤติกรรมที่พึงประสงค์นั้นด้วยตนเองและมีระยะยาวต่อพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงนั้นมีความคงทนถาวร ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้เป็นการลดความสำคัญของอิทธิพลภายนอกและทำให้บุคคลมีอิสระที่จะกำหนดพฤติกรรมของตนเองได้มากขึ้น¹⁵⁸

ทฤษฎีการควบคุมตนเอง อธิบายว่า บุคคลจะมีความแตกต่างกันในมิติของการควบคุมตนเองผันแปรตั้งแต่ระดับการควบคุมตนเองที่มากเกินไปกีด (Over Control) จนถึงระดับการไม่สามารถควบคุมตนเองได้ (Under Control) โดยที่บุคคลที่มีการควบคุมตนเองที่มากเกินไปจะมีการยับยั้งพฤติกรรมมีการบังคับการแสดงออกของตนเองมาลักษณะการตัดสินใจต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งทำได้ยากมักมีการปฏิเสธความต้องการของตนเองมีลักษณะเจ้าระเบียบไม่หวั่นไหวต่อสังคม สิ่งแวดล้อมรอบตัว สามารถทำกิจกรรมที่ซ้ำ ๆ จำเจได้เป็นเวลานาน ในขณะที่บุคคลที่มีการควบคุมตนเองต่ำจะแสดงออกทางอารมณ์มีความหุนหันพลันแล่น ตอบโต้ออกมาต่อสถานการณ์ได้ทันที มักเป็นลักษณะพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ไม่สามารถรอคอยในสิ่งที่ตนเองปรารถนาได้อารมณ์ไม่คงที่ง่ายต่อการถูกรบกวนโดยสภาพแวดล้อมรอบข้าง¹⁵⁹

การควบคุมตนเองเริ่มมาตั้งแต่ในวัยเด็กซึ่งปัจจัยสำคัญมาจากการหล่อหลอมจากครอบครัวและโรงเรียน หากการควบคุมตนเองขาดหายไปหรือไม่ได้รับการฝึกฝนจะส่งผลให้บุคคลไม่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการกำกับพฤติกรรมของตนเองส่งผลให้บุคคลมีระดับของการควบคุมตนเองที่ไม่ได้ หรือควบคุมตนเองได้ในระยะเวลาที่จำกัดมากและเป็นผู้ที่มีลักษณะที่หุนหันพลันแล่นมีการแสดงออกตอบสนองที่รวดเร็วขาดการยั้งคิดและไม่มีการไตร่ตรองถึงผลที่ตามมา¹⁶⁰ โดยเด็กที่มีการควบคุมตนเองต่ำจะมีแนวโน้มในการกระทำความผิด และการใช้ความรุนแรง โดยเด็กที่มีการควบคุมตนเองต่ำจะมีความเห็นอกเห็นใจเพื่อนักเรียนน้อย และกระทำความรุนแรงโดยไม่คำนึงถึงผลระยะยาวที่จะตามมาทั้งต่อตนเอง และผู้ถูกกระทำ ดังนั้น ทฤษฎีการควบคุมตนเองต่ำจึงเชื่อว่าเด็กที่มีการควบคุมตนเองต่ำส่งผลให้เด็กมีส่วนร่วมกับการข่มเหงรังแกมากขึ้น¹⁶¹

¹⁵⁸ พิเชษฐ์ ศรีอนันต์, ผลของโปรแกรมการควบคุมตนเองต่อการลดพฤติกรรมไม่ตั้งใจเรียนของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน (สารนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา พิเศษ ภาควิชาจิตวิทยา และการแนะแนว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549), หน้า 16.

¹⁵⁹ J. A. Block, **Acceptance or Change of Private Experiences: A Comparative Analysis in College Students with Public Speaking Anxiety** (Doctoral dissertation, University at Albany, 2002).

¹⁶⁰ A. T. Vazsonyi, E. Trejos-Castillo and L. Huang, "Risky Sexual Behavior, Alcohol Use, and Drug Use: A Comparison of Eastern and Western European Adolescents," **Journal of Adolescent Health** 35 (2006): 795-809.

¹⁶¹ Leanne Fital Alarid, "School Bullying, Low Self-Control, and Opportunity," **Journal of Interpersonal Violence** (June 2014): 850-851.

2.2.4.2 วิเคราะห์ทฤษฎีการควบคุมตนเองต่ำกับการช่มเหล่งรังแก

ทฤษฎีการควบคุมตนเองจึงเป็นการอธิบายความแตกต่างของปัจเจกชนในเรื่องคุณสมบัติส่วนบุคคลที่สามารถระงับหรือควบคุมตนเองไม่ให้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน โดยการควบคุมตนเองมีความสัมพันธ์กับการกระทำความผิด และการใช้ความรุนแรงของเด็ก โดยการควบคุมตนเองต่ำ (Low Self-control) เกิดจากการไม่มีประสิทธิภาพของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Ineffective or Incomplete Socialization) ซึ่งพ่อแม่เป็นกุญแจสำคัญในการสร้างการควบคุมตนเองให้กับเด็กและเยาวชน พ่อแม่ที่มีความผูกพันและมีการอบรมสั่งสอนลูกอย่างใกล้ชิดจะสร้างให้เด็กมีการควบคุมตนเองได้เป็นอย่างดี ในทางตรงข้ามถ้าถูกเลี้ยงดูโดยไม่เอาใจใส่เด็กจะมีแนวโน้มเป็นบุคคลที่ไม่มีความคิดไตร่ตรองและไม่คำนึงถึงบุคคลอื่นที่มีลักษณะชอบความเสี่ยงและมีความคิดอ่านไม่กว้างไกล ถือเป็นลักษณะของบุคคลที่มีการควบคุมตนเองต่ำ¹⁶² เพราะฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนและผู้ปกครอง รวมถึงความสัมพันธ์นักเรียนกับครูเป็นส่วนหนึ่งที่จะลดปัจจัยจากการควบคุมตนเองที่ทำให้เกิดพฤติกรรมการช่มเหล่งรังแก¹⁶³

นอกจากนี้ ปัจจัยจากชุมชนหรือสังคมที่รวมถึงโรงเรียนและสถาบันทางสังคมอื่น ๆ ยังมีอิทธิพลต่อการควบคุมตนเองอีกด้วย¹⁶⁴

แนวทางการแก้ไขปัญหาคเด็กที่มีการควบคุมตนเองต่ำ จึงได้แก่¹⁶⁵ การติดตามพฤติกรรมของเด็กอย่างใกล้ชิด การตักเตือนเด็กให้รับรู้ว่าการกระทำลงไปเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบน การลงโทษเมื่อกระทำความผิดพฤติกรรมเบี่ยงเบน การให้ความรู้แก่ครูเกี่ยวกับการตระหนักและตอบสนองต่อการช่มเหล่งรังแก¹⁶⁶

นอกจากนี้การเปลี่ยนวัฒนธรรมของโรงเรียน¹⁶⁷ และความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนนักเรียนสามารถลดปัญหาการควบคุมตนเองต่ำได้จึงควรมีการดำเนินการโครงการหรือกิจกรรม ตัวอย่างเช่น โครงการไกล่เกลี่ยระหว่างเพื่อนเพื่อฝึกนักเรียนให้เป็นส่วนหนึ่งของการสนับสนุนการป้องกันเหยื่อที่ถูกช่มเหล่งรังแก¹⁶⁸ หรือการให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมความร่วมมือ และส่งเสริมสังคมที่เพิ่มความนับถือตนเอง การดำรงสถานะทางสังคม ทักษะการ

¹⁶² M. R. Gottfredson and T. Hirschi, (1990), **A General Theory of Crime** (Redwood City, CA: Stanford University Press, 1990), p. 95.

¹⁶³ Leanne Fital Alarid, *op. cit.*, p. 851.

¹⁶⁴ S. Olga, **Neighborhood Disorganization and Social Control: Case Studies from Three Russian Cities** (Basel, Switzerland: Springer International Publishing, 2016), pp. 17-19.

¹⁶⁵ สุรีย์ กาญจนวงศ์, การศึกษาปัญหาที่เป็นสาเหตุการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน (นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2549).

¹⁶⁶ Leanne Fital Alarid, *op. cit.*, p. 851.

¹⁶⁷ *Ibid.*, p. 851.

¹⁶⁸ A. C. Rice, "Sticks and Stones," **Northern Vision** (Spring/Summer 2013): 21-23.

เป็นผู้นำ การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างความภาคภูมิใจในตนเองสามารถเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการต่อต้านการข่มเหงรังแกได้¹⁶⁹ ดังนั้นในมุมมองนี้การควบคุมตนเองต่ำของเด็กก็สามารถเยียวยาเพื่อป้องกันการข่มเหงรังแกในสถานศึกษาได้หากมีมาตรการที่เหมาะสม เช่น มาตรการที่ส่งเสริมสภาพแวดล้อมในเชิงบวกทั้งสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ความสัมพันธ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ปกครอง ครู และนักเรียน เป็นต้น

2.2.5 ทฤษฎีสภาวะความกดดันทั่วไป

ทฤษฎีสภาวะความกดดันทั่วไป (General Strain Theory: GST) เป็นการอธิบายถึงความกดดันที่บุคคลต้องเผชิญอันมีความสัมพันธ์กับการข่มเหงรังแกของเด็กได้ โดยทฤษฎีสภาวะความกดดันทั่วไปมีสาระสำคัญ ดังนี้

2.2.5.1 หลักการของทฤษฎีสภาวะความกดดันทั่วไป

ทฤษฎีความกดดันทั่วไป (General Strain Theory: GST) เป็นทฤษฎีที่มีหลักในการอธิบายอาชญากรรมว่ามีสาเหตุมาจากสภาพแวดล้อมทางสังคม โดยเฉพาะจุดมุ่งหมายของสังคมที่เน้นในการให้คุณค่าทางด้านวัตถุ (Materialistic Value Orientation: MVO) และส่งผลให้เกิดความกดดันกับบุคคลในสังคมจนทำให้บุคคลต้องมีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ซึ่งพฤติกรรมเบี่ยงเบนหรืออาชญากรรมนั้นถือว่าเป็นรูปแบบของการปรับตัวประเภทหนึ่ง¹⁷⁰

สาเหตุของความกดดันมีหลายประการที่มาจากวิถีในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยแยกได้เป็น 3 สาเหตุหลัก ได้แก่¹⁷¹

ประการที่หนึ่ง ความกดดันที่เกิดจากการไม่ได้รับสิ่งที่คาดหวัง (Failure to Achiever Positively Values Goals) โดยเชื่อว่าการไม่สามารถบรรลุในสิ่งที่ต้องการนั้นทำให้เกิดความกดดันต่อบุคคลหลายแนวทาง ได้แก่ ความกดดันที่เกิดจากการไม่สามารถบรรลุในสิ่งที่ต้องการนอกจากเรื่องเศรษฐกิจ และเชื่อว่าความกดดันจะเกิดจากการคาดการณ์ว่าจะไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ รวมถึงการที่บุคคลเห็นว่าสิ่งที่ตนได้รับหรือถูกกระทำนั้นไม่เป็นธรรม

ประการที่สอง ความกดดันที่เกิดจากการสูญเสียสิ่งที่มีค่า (Removal of Positively Valued Stimuli) ซึ่งเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันและเป็นความทรงจำที่ไม่ดีของบุคคลนั้น

¹⁶⁹ A. Karna, M. Voeten, T. D. Little, E. Pospikarta, A. Kaljonen and C. Salmivalli, "A Large-Scale Evaluation of the KiVa Antibullying Program: Grades 4-6," **Child Development** 82 (2011): 311-330.

¹⁷⁰ R. Agnew, "A Revised Strain Theory of Delinquency," **Social Forces** 64, 1 (1985): 151-167.

¹⁷¹ *Ibid.*, pp.151-167.

เช่น การถูกกลั่นแกล้ง การถูกไล่ออกจากกลุ่ม การถูกตัดความสัมพันธ์กับครอบครัว การสูญเสียเกี่ยวกับหน้าที่การงาน การสูญเสียคนรักหรือคนใกล้ชิดภายในครอบครัว เป็นต้น

ประการที่สาม ความกดดันที่เกิดจากการประสบกับเหตุการณ์ที่มีความร้ายแรง (Confrontation with Negative Stimuli) ซึ่งเกิดจากการที่บุคคลนั้นถูกกระทำจากบุคคลอื่น เช่น การถูกล่วงละเมิดทางเพศหรือการถูกทำร้ายร่างกาย สถานภาพครอบครัวแตกแยก การเรียนในโรงเรียนที่มีสภาพความรุนแรง การถูกกดขี่ข่มเหงในสถานที่ทำงาน หรือแม้แต่การที่บ้านพักอาศัยตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมหรืออยู่ในสภาพชุมชนที่ไร้ระเบียบ เป็นต้น

ความกดดันอาจมีอิทธิพลมากจนเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนจะมีลักษณะที่บุคคลเชื่อว่าสิ่งที่ตนได้รับนั้นไม่เป็นธรรมที่มีขนาดหรือปริมาณมากและเกิดขึ้นในขณะที่บุคคลมีความสามารถในการควบคุมตนเองต่ำ¹⁷² โดยทฤษฎีสภาวะความกดดันทั่วไปสามารถใช้ได้กับทุกคน ไม่ว่าจะเป็เด็กหรือผู้ใหญ่ตลอดจนฐานะทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงกดดันจากความโกรธแค้นส่งผลให้บุคคลที่แบกรับความกดดันก่ออาชญากรรมเพื่อล้างแค้นสิ่งที่ตนต้องเผชิญมาตลอด¹⁷³

2.2.5.2 วิเคราะห์ทฤษฎีสภาวะความกดดันทั่วไปกับการข่มเหงรังแก

ทฤษฎีความกดดันทั่วไปเชื่อว่า ความกดดันเป็นต้นเหตุสำคัญของอาชญากรรม ตัวอย่างความกดดัน เช่น การถูกปฏิเสธจากผู้ปกครอง ความล้มเหลวในการศึกษา การถูกเพื่อนทำร้ายร่างกายหรือถูกเอาเปรียบหรือการตกเป็นเหยื่อในอาชญากรรม¹⁷⁴ การตกเป็นเหยื่อของการข่มเหงรังแก¹⁷⁵ ความขัดแย้งกับผู้ปกครอง¹⁷⁶ เป็นต้น ความกดดันเหล่านี้สามารถก่อให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนที่เป็นพฤติกรรมที่เหยื่อใช้โต้ตอบต่อความกดดันที่เกิดขึ้นกับตนเองไม่จำเป็นเป็นการต่อสู้หรือเพื่อทำลายสิ่งที่ก่อให้เกิดความกดดันหรือเพื่อหลีกเลี่ยงออกไปจากแรงกดดันนั้น

การข่มเหงรังแกในสถานศึกษาจึงมีความสัมพันธ์โดยตรงกับทฤษฎีสภาวะกดดันทั่วไป เพราะการที่เด็กนักเรียนที่ตกเป็นเหยื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์การข่มเหงรังแกเป็นประจำเมื่อไปเรียนจะส่งผลอย่างยิ่งยวดให้เด็กเกิดความเครียดและความกดดัน เด็กอาจปลดปล่อยความ

¹⁷² พรชัย ชันดี, ทฤษฎีอาชญาวิทยา: หลักการ งานวิจัย และนโยบายประยุกต์ (กรุงเทพฯ: สุเนตร์ฟิล์ม, 2553).

¹⁷³ Gennaro F. Vito, Jeffrey R. Maahs and Ronald M. Holmes, **Criminology: Theory, Research, and Policy** (California: Jones & Bartlett Publisher, 2007), p. 157.

¹⁷⁴ R. Agnew, *op. cit.*, pp. 151-167.

¹⁷⁵ Byongook Moon, Merry Morash and John D. McCluskey, **General Strain Theory and School Bullying: An Empirical Test in South Korea**, Retrieved December 9, 2020 from <https://doi.org/10.1177/0011128710364809>

¹⁷⁶ *Ibid.*

กอดันด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งทำร้ายตนเองและทำร้ายผู้อื่น เช่น การทำร้ายเด็กนักเรียนที่เคยทำร้ายตนมาก่อน เพื่อลดความโกรธแค้นที่ตนได้รับ ดังกรณีปี 2003 ในมลรัฐมิเนโซต้า สหรัฐอเมริกา เกิดเหตุเด็กนักเรียนอายุ 15 ปี กราดยิงเพื่อนนักเรียนด้วยกันเสียชีวิต 2 คน จากการสอบสวนพบเหตุจูงใจว่าเด็กนักเรียนคนดังกล่าวถูกระทำรุนแรงทางคำพูดบ่อยครั้ง เนื่องจากเป็นเด็กขี้อายและมีอารมณ์อ่อนไหวจึงตกเป็นเป้าหมายของการข่มเหงรังแกในสถานศึกษา¹⁷⁷ เป็นต้น

ดังนั้น มาตรการในการสร้างสภาพแวดล้อมที่สามารถช่วยลดความกดดัน หรือความเครียดของนักเรียนได้ย่อมเป็นส่วนหนึ่งในการลดปัญหาการข่มเหงรังแกในโรงเรียนได้ ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมมีความสำคัญโดยเฉพาะการแทรกแซง และการป้องกันการข่มเหงรังแกโดยครอบครัว¹⁷⁸ ฉะนั้น มาตรการสร้างสภาพแวดล้อมดังกล่าวจึงควรพัฒนาจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องด้วย

2.2.6 ทฤษฎีปฏิกริยาของสังคม

การลงโทษเด็กที่มีพฤติกรรมข่มเหงรังแกด้วยวิธีการทางอาญาอาจมีความไม่เหมาะสมกับเด็กและเกิดผลเสียต่อเด็กได้ตามทฤษฎีปฏิกริยาทางสังคม การนำมาตรการทางการศึกษามาใช้นอกเหนือจากการลงโทษทางอาญามาใช้จึงเป็นหนึ่งในทางแก้ไขปัญหาการข่มเหงรังแกในเด็กได้ และได้รับการสนับสนุนตามทฤษฎีปฏิกริยาทางสังคม (Social Reaction Theory) โดยทฤษฎีปฏิกริยาของสังคมมีสาระสำคัญ ดังนี้

2.2.6.1 หลักการของทฤษฎีปฏิกริยาของสังคม

ทฤษฎีปฏิกริยาของสังคม (Social Reaction Theory) มีการเรียกชื่อต่าง ๆ กัน เช่น ทฤษฎีตราหน้า ทฤษฎีชานานนาม และทฤษฎีรอยมลทิน¹⁷⁹ หรือทฤษฎีตราบาป (The Labeling Theory)¹⁸⁰ นักสังคมวิทยามีแนวคิดร่วมกันในทฤษฎีนี้ เช่น Honard Becher, Ednin Lmart, Kai Erikson โดยทฤษฎีนี้ไม่ได้อธิบายถึงสาเหตุการกระทำความผิดโดยตรง แต่เป็นการ

¹⁷⁷ Gennaro F. Vito and others, *op. citl.*, p. 157.

¹⁷⁸ Jonathan Thompson, **General Strain Theory and Bullying Victimization: Do Parental Support and Control Alleviate the Negative Effects Of Bullying?**, p. 53, Retrieved December 1, 2020 from <https://scholarcommons.sc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4257&context=etd>.

¹⁷⁹ นวลจันทร์ ทศนชัยกุล, อาชญากรรม (การป้องกัน: การควบคุม) (นนทบุรี: พรทิพย์การพิมพ์, ม.ป.ป.), หน้า 114-115.

¹⁸⁰ วรณฉัตร พวยพุ่ง, ประวัติความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ ความผิดของเด็ก, หน้า 44, ค้นวันที่ 22 ธันวาคม 2563 จาก <http://dspace.spu.ac.th/bitstream/123456789/3607/6/6chap2.pdf>

เสนอสาเหตุการสืบเนื่องจากการกระทำผิดโดยให้ความสำคัญไปที่สังคมและผู้ที่มีอำนาจบังคับกฎหมาย¹⁸¹

ทฤษฎีปฏิภนกิจรยาของสังคมนั้น มีแนวคิดที่ว่า พฤติกรรมอาชญากรรมเกิดขึ้นเพราะสังคมเป็นผู้ตราบาปโดยการตราบาปนี้เกิดขึ้นเมื่อผู้ที่กระทำความผิดเป็นครั้งแรกต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องได้ปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านี้ในฐานะที่เป็น “อาชญากร” อันเป็นการสร้างตราบาปติดตัวผู้ที่กระทำครั้งแรกแต่นั้นมา ผู้ที่เสนอแนวคิดนี้เป็นคนแรก คือ การ์เบรียล ทาร์ด (Gabriel Tard) นักสังคมวิทยา และนักอาชญาวิทยาชาวฝรั่งเศส และในเวลาต่อมา เอ็ดวิน เอช ซัทเธอร์แลนด์ (Edwin H. Sutherland) นักอาชญาวิทยาชาวอเมริกันก็ได้เสนอแนวคิดในทำนองเดียวกันนี้ด้วยเหมือนกัน โดยทั้งสองเห็นตรงกันว่าผลของการตราบาปอาจเปลี่ยนนิสัยของคนให้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนตลอดไปเลยก็ได้ เนื่องจากการตราบาปจะติดตัวบุคคลผู้นั้นเสียยิ่งกว่าสิ่งที่เขาได้ทำลงไป¹⁸²

โดยทฤษฎีปฏิภนกิจรยาของสังคมนั้นแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่¹⁸³

1) การเบี่ยงเบนแบบปฐมภูมิ (Primary Deviance) หมายถึง การกระทำผิดที่คนทั่วไปประพฤตินี้ปฏิบัติกัน แต่ไม่ถูกสังคมตราหน้าว่าผู้กระทำผิดเป็นคนเลว เช่น การกระทำผิดของพวกชนชั้นสูงที่ฉ้อราษฎร์บังหลวงหรือโก่งภาษี หรือการกระทำผิดของคนธรรมดาทั่วไปที่เกือบทุกคนเคยทำผิดกฎหมายหรือผิดศีลธรรมแล้ว แต่สังคมเพิกเฉยไม่ถือว่าเป็นความผิดที่จะต้องประณามเหยียดหยาม เช่น การทำผิดกฎจราจร ได้แก่ ไม่ข้ามถนนตรงทางม้าลาย ฝ่าสัญญาณไฟจราจร เป็นต้น โดยปกติในการกระทำผิดนั้นถ้าไม่ถูกสังคมประณามผู้กระทำผิดมักไม่คิดว่าตนเป็นผู้เบี่ยงเบน แต่ถ้าทำผิดแล้วคนในสังคมรู้และถูกประณามบุคคลนั้นก็กลายเป็นคนที่มีตราติดตัวว่าเป็นคนไม่ดี และรู้สึกว่าเป็นคนไม่ดีแล้วจริง ๆ ตามที่ว่าคนพวกนี้มักจะกระทำผิดซ้ำอีกจนเป็นผู้เบี่ยงเบนโดยสมบูรณ์ไปในที่สุด

2) การเบี่ยงเบนแบบทุติยภูมิ (Secondary Deviance) เป็นการกระทำผิดที่ถูกสังคมต่อต้านหรือมีปฏิภนกิจรยาโดยการตราหรือประณามผู้กระทำผิดว่าเป็นคนเลว คนไม่ดี ทำให้ผู้กระทำผิดรับรู้ว่าเป็นผู้เบี่ยงเบน ซึ่งเป็นผลมาจากความกดดันของสังคมที่มีต่อบุคคล การตีตราของสังคมนั้นเป็นการผลักดันให้บุคคลที่เคยทำความผิดมาครั้งหนึ่งต้องกลายเป็นคนที่สังคมไม่ยอมรับตลอดไป เช่น ในกรณีของนักโทษที่ถูกปล่อยออกมาจากคุกมักจะหางานทำไม่ได้ เนื่องจากไม่มีคนเชื่อใจว่าจะกลับตัวเป็นคนดีได้ คนเหล่านี้จึงจำเป็นต้องทำผิดซ้ำแล้วซ้ำอีก และอาจทำผิดร้ายแรงยิ่งขึ้น เพราะสังคมไม่เปิดโอกาสให้ผู้ทำผิดได้กลับตัวเป็นคนดี

¹⁸¹ นวลจันทร์ ทศนชัยกุล, *เรื่องเดิม*, หน้า 114-115.

¹⁸² วรณฉัตร พวยพุ่ง, *เรื่องเดิม*, หน้า 44-45.

¹⁸³ พฤติกรรมเบี่ยงเบนกับการเสีาระเบียบในสังคม, ค้นวันที่ 13 ธันวาคม 2563 จาก <http://www.udru.ac.th/oldsite/attachments/elearning/02/21.pdf>

ด้วยเหตุนี้ จึงเห็นได้ว่าการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีปฏิบัติของสังคมจึงเป็นการพิจารณา และชี้แจงน้ำหนักของการนำเด็ก และเยาวชนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา กับดำเนินการมาตรการอื่นเพื่อป้องกัน แก้ไข และเยียวยาการช่มเหล่งรังแกในเด็ก

2.2.6.2 วิเคราะห์ทฤษฎีปฏิบัติของสังคมกับการลงโทษเด็กจากการกระทำช่มเหล่งรังแก

การนำเด็กเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาอาจไม่เหมาะสมเสมอไปเมื่อพิจารณาตามทฤษฎีปฏิบัติทางสังคมเนื่องจากอาจเป็นการสร้างตราบาปให้กับเด็กที่เสมือนหนึ่งเป็นการระบุรูปพรรณสัณฐานของบุคคลโดยสังคม ซึ่งก่อให้เกิดผลเสียแก่การดำเนินชีวิตของพวกเขา¹⁸⁴ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การทำให้เกิดตราบาปกับเด็กไม่ใช่เป็นเพียงการลงโทษจากสังคมต่อผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนเท่านั้น แต่เป็นการแสดงความห่างเหินจากผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนด้วย เพราะถือว่าบุคคลเหล่านั้นเป็นคนไม่ดี ไม่สมควรคบค้าสมาคมด้วย หรือเป็นคนเลว¹⁸⁵ ซึ่งการแสดงออกดังกล่าวอาจเป็นการเพิ่มแรงกดดันให้กับเด็กที่มีพฤติกรรมกระทำช่มเหล่งรังแกมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เด็กหรือผู้ถูกตราบาปอาจยิ่งถลาลึกลงไปในการประกอบอาชญากรรมที่รุนแรงขึ้นได้ เนื่องด้วยความไม่มีหนทางที่จะกลับคืนสู่สังคมอย่างปกติอีกครั้ง สอดคล้องกับผลการศึกษาคำติตรากับผู้ละเมิดกฎหมายของสังคมที่ให้ข้อมูลว่าระดับความเบี่ยงเบนของแต่ละบุคคลมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นจากการถูกตีตราทางสังคม¹⁸⁶ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าหากการแก้ไขปัญหการช่มเหล่งรังแกสามารถบรรเทาได้จากมาตรการของสถานศึกษาส่งผลให้เด็กไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการดำเนินคดีอาญาจะเป็นผลดีกับเด็กมากกว่าตามแนวคิดของทฤษฎีปฏิบัติของสังคม

ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า การนำเด็กที่กระทำการช่มเหล่งรังแกเข้าสู่กระบวนการความรับผิดชอบทางอาญาจึงไม่ใช่ทางออกที่ดีที่สุด เพราะจะเป็นการสร้างตราบาปกับเด็ก การแก้ไขปัญหการช่มเหล่งรังแกของเด็กจึงควรพิจารณามาตรการอื่นส่งผลให้มาตรการของสถานศึกษาในการป้องกัน และแก้ไขปัญหการช่มเหล่งรังแกในโรงเรียนควรถูกนำมาใช้ โดยเฉพาะเด็กที่เพิ่งกระทำความผิดในครั้งแรกที่มีแนวโน้มการกลับตัวได้ดีกว่าการนำเข้าสู่กระบวนการตัดสินทางกฎหมายให้เป็นความผิด อันจะก่อให้เกิดการตีตราของสังคมที่มี

---

¹⁸⁴ Rosemary Solomon, **The Impact of Labeling in Childhood on the Sense of Self of Young Adults**, pp. 18-19, Retrieved December 15, 2020 from <https://www.collectionscanada.gc.ca/obj/thesescanada/vol2/OSTCB/TC-OSTCB-6252.pdf>

¹⁸⁵ วรณฉัตร พวยพุง, *เรื่องเดิม*, หน้า 44-45.

¹⁸⁶ Rosemary Solomon, *op. cit.*, pp. 18-19.

ผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของเด็ก และการลงโทษที่รุนแรงยังสามารถทำให้เด็กมีพฤติกรรม การช่มเหล่งรังแก หรือการก่ออาชญากรรมที่เพิ่มขึ้นในอนาคตได้อีกด้วย

2.2.7 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู

แนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญามีหลายแนวคิด ซึ่งแต่ละแนวคิด ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ และประโยชน์ต่อผู้กระทำความผิด ผู้ถูกกระทำความผิด และสังคม แตกต่างกัน สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษเด็กในการกระทำความผิดอาญามีแนวคิดที่สำคัญ คือ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation Theory) อันเป็นทฤษฎีที่ไม่มุ่งการลงโทษ แต่มุ่งหาสาเหตุ และการเยียวยา ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้เพื่อแก้ไข และทำให้เด็กที่มีพฤติกรรมช่มเหล่งรังแกเลิกพฤติกรรม และดำเนินชีวิตโดยไม่ละเมิดต่อผู้อื่นต่อไปได้ โดยทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูมีสาระสำคัญ ดังนี้

2.2.7.1 หลักการของทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู

การลงโทษผู้กระทำความผิดสามารถยับยั้งผู้ที่มีแนวโน้มที่จะกระทำความผิดกฎหมายได้จะ ช่วยลดอัตราการเกิดอาชญากรรมลงได้ อย่างไรก็ตาม ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาแนวโน้มในการจัดการกับผู้กระทำความผิดเป็นไปในแนวทางของการวางนโยบาย และโครงการต่าง ๆ ที่ ออกแบบมาเพื่อช่วยเหลือมากกว่าลงโทษผู้กระทำความผิดแต่เพียงประการเดียว¹⁸⁷ และด้วยเหตุที่ การกระทำความผิดกฎหมายถูกมองว่าเป็น “ความเจ็บป่วย” (Sickness) ดังนั้น วัตถุประสงค์ของการลงโทษจึงควรเป็นไปเพื่อรักษา (Cure) ผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญ¹⁸⁸

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูเกิดขึ้นมาในยุคที่มีการตื่นตัวทางวิทยาศาสตร์ มีการศึกษาค้นคว้าโดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ที่เรียกว่า ปฏิฐานนิยม (Positivist) ใช้วิธีการศึกษาเชิงประจักษ์ (Empirical Method) ที่ได้จากการสังเกต การทดลอง นักอาชญาวิทยา กลุ่มนี้ นำโดย ลอมโบรโซ (Lombroso) และ กาโรฟาโล (Garofalo) และเฟอริ (Ferri) นักอาชญาวิทยาชาวอิตาลี และในฐานะผู้นำของสำนักอิตาลี (Italian School) ที่เห็นว่า การศึกษา เรื่องอาชญากรรมและการกระทำความผิดควรใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการศึกษาโดยมุ่งเน้น การศึกษาเป็นรายบุคคล เพื่อค้นหาสาเหตุแห่งอาชญากรรม และนำผลที่ได้มาใช้ในการแก้ไข การกระทำความผิด รวมทั้งควรปรับปรุงวิธีการลงโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิด¹⁸⁹

¹⁸⁷ Edwin H. Sutherland, Donald R. Cressey and David F. Luckenbill, **Principles of Criminology** (Dix Hills, NY: General Hall, 1992), p. 330.

¹⁸⁸ Kathryn M. Campbell, “Rehabilitation Theory,” In **Encyclopedia of Prisons & Correctional Facilities** (Oxford: University of Oxford, 2004), p. 832.

¹⁸⁹ ณัฐวิวัฒน์ สุทธิโยธิน, ทฤษฎีการลงโทษ, ใน **แนวทางการศึกษาชุดวิชากฎหมายอาญาและอาชญาวิทยาชั้นสูง** (นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2555), หน้า 31.

ทฤษฎีนี้เชื่อว่า “การลงโทษไม่สามารถยับยั้ง ผู้ซึ่งหย่อนความรับผิดชอบได้ เพราะว่าเขาไม่รู้ถึงผลร้ายที่จะได้รับการกระทำผิด ไม่สามารถที่จะยับยั้งบุคคลวิกลจริตได้ เพราะว่าเขาพยายามขัดแย้งกับบรรทัดฐานของสังคมอยู่แล้ว ไม่สามารถยับยั้งผู้ที่กระทำผิดด้วยความฉลาดได้ เพราะว่าเขาย่อมไม่คิดว่าจะถูกจับได้ ไม่สามารถยับยั้งผู้ซึ่งกระทำความผิดโดยกระทันหันได้ เพราะว่าแรงกระตุ้นให้กระทำผิดมีเร็วกว่าที่จะคิดถึงเหตุผล ถ้าการลงโทษไม่สามารถยับยั้งบุคคลเหล่านี้ได้แล้ว แล้วใครกันที่การลงโทษจะยับยั้งได้ก็คงจะมีแต่บุคคลซึ่งมีมาตรฐานความประพฤติที่ดีและไม่ละเมิดกฎหมายอยู่แล้ว ซึ่งไม่จำเป็นต้องอาศัยการลงโทษเพื่อเป็นการยับยั้งมาชู้เลย”¹⁹⁰

โดยแนวคิดการลงโทษเพื่อแก้ไขปรับปรุงหรือฟื้นฟูจิตใจผู้กระทำความผิดเป็นการลงโทษเพื่อวัตถุประสงค์ในอนาคต กล่าวคือ เมื่อผู้กระทำความผิดได้รับโทษแล้วจะเปลี่ยนพฤติกรรมและกลับตัวเป็นคนดี เพื่อเข้าสู่สังคมได้อีกครั้ง และเพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดกลับมากระทำผิดซ้ำ รวมทั้งพยายามที่จะช่วยให้ผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคมได้ตามปกติ จึงต้องมีการให้การเรียนรู้ การอบรม การฝึกอาชีพให้เพียงพอที่เขาจะใช้ในการดำเนินชีวิตได้ รวมทั้งการพยายามช่วยให้ผู้กระทำความผิดไม่รู้สึกรังเกียจจากการที่ได้รับการลงโทษไปแล้ว¹⁹¹

การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้รับอิทธิพลมาจากสำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม (Positive School) ซึ่งเชื่อในเรื่องเจตจำนงกำหนด (Determinism) กล่าวคือ การกระทำของมนุษย์ถูกกำหนดจากปัจจัยต่างๆ หลากอย่างรวมกัน มนุษย์ไม่สามารถเลือกกระทำได้อย่างอิสระ แต่มนุษย์ถูกกดตันหลอหลอมจากสิ่งแวดล้อม และปัจจัยต่าง ๆ จนมีบุคลิกภาพที่บกพร่อง และหันไปสู่การกระทำความผิด การลงโทษจึงไม่ควรมุ่งเน้นที่การกระทำความผิดเป็นหลักแต่ควรพิจารณาถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดการกระทำความผิด และแก้ไขที่สาเหตุ นั้น ความหนักเบาของการลงโทษขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้กระทำความผิดที่จะแก้ไขตนเอง¹⁹²

ดังนั้น วัตถุประสงค์ของการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำจึงเพื่อรักษาผู้กระทำผิดมากกว่าที่จะลงโทษผู้กระทำความผิดและเพื่อที่จะรักษาผู้กระทำผิดได้จึงจำเป็นต้องมีการทำความเข้าใจสภาพจิตใจของผู้กระทำความผิดด้วยการศึกษากฎหมายอาญาพฤติกรรมอาชญากรและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในเชิงสังคมวิทยา¹⁹³

¹⁹⁰ Giles Playfair and Derirck Singeton, **Crime, Punishment and Cure** (London: The Camelot, 1965), pp. 95-96.

¹⁹¹ ฌ็องฌัก อ็องรี เดอ ลักส์, *เรื่องเดิม*, หน้า 4.

¹⁹² พเยาว์ ศรีแสงทอง, *การลงโทษและการแก้ไขผู้กระทำความผิด*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555), หน้า 48.

¹⁹³ Edwin H. Sutherland and other, *op.cit.*, p. 331.

โดยฝ่ายที่สนับสนุนทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูให้เหตุผลไว้หลายประการ
ได้แก่¹⁹⁴

ประการแรก การลงโทษเป็นการแยกเอาบุคคลที่กำลังถูกลงโทษออกจากสังคม ทำให้บุคคล ดังกล่าวกลายเป็นศัตรูกับสังคม ด้วยเหตุนี้ ถ้าสังคมตอบโต้ผู้กระทำผิดกฎหมาย ด้วยการลงโทษเพียงอย่างเดียว ผู้กระทำผิดก็ย่อมจะถูกแยกออกจากสังคมที่มีความผูกพันกับกฎหมายและไม่อาจทำความเข้าใจ หรือได้รับความเข้าใจจากคนในสังคมได้ การถูกเกลียดชังจากสังคมย่อมส่งผลทำให้ผู้กระทำผิด เกิดความเกลียดชังสังคมไปด้วย ในสภาพเช่นนี้เมื่อผู้กระทำผิดถูกประกาศว่าเป็นศัตรูของสังคมและถูกเนรเทศออกจากสังคม ผู้กระทำผิดจึงมีทางเลือกเพียง 2 ทาง คือ ทางแรกผู้กระทำผิดต้องเลือกเข้าร่วมกลุ่มกับผู้กระทำผิดคนอื่น ๆ ที่ซึ่งตนเองได้รับการยอมรับมีเกียรติ และจึงดำรงชีพอย่างอาชญากรตามที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นคน เช่นนั้นไปจริง ๆ หรืออีกทางหนึ่ง ผู้กระทำผิดจะกลายเป็นคนไร้สังคม ขาดความมั่นคงในชีวิต หรือถูกแยกออกจากสังคมจนมีปัญหาทางจิต

ด้วยเหตุนี้ กระบวนการยุติธรรมในปัจจุบันที่ยินยอมให้ผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคมได้ทางกายแต่แบ่งแยกผู้กระทำผิดออกจากสังคมด้วยการปฏิเสธไม่ให้งานทำหรืออื่น ๆ ย่อมส่งผลให้ผู้กระทำผิดต้องแยกออกจากกลุ่มผู้ที่มีพฤติกรรมสอดคล้องกับกฎหมายทางจิตใจ แต่ถ้าผู้กระทำผิดได้รับอนุญาตให้กลับไปมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนที่มีพฤติกรรมสอดคล้องกับกฎหมาย ผู้กระทำผิดก็ย่อมต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มคนเหล่านั้นซึ่งหมายความว่าผู้กระทำผิดจะต้องได้รับอนุญาตให้มีพื้นที่ให้ยืนในสังคมเช่นเดียวกับประชากรอื่น ๆ ของสังคม¹⁹⁵

ประการที่สอง การลงโทษอาจกลายเป็นการเตือนผู้กระทำผิดให้ระมัดระวังมากขึ้นในการกระทำผิดคราวหน้าแทนที่จะเป็นการป้องปรามไม่ให้กระทำผิดซ้ำอีก กล่าวคือการลงโทษผู้กระทำผิด ที่เคยถูกลงโทษตามกฎหมายมาแล้วแต่ยังไม่สามารถปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของตนเองได้ซ้ำแล้วซ้ำเล่าอาจกลายเป็นการพัฒนาผู้กระทำผิดด้านทักษะและเทคนิคในการกระทำผิดกฎหมายและการ หลีกเลี่ยงการถูกจับกุม และในที่สุดอาจพัฒนาไปถึงขั้นเข้า

¹⁹⁴ สุพิชฌาย์ ศิริวัฒนา สิตะสิทธิ์, แนวทางที่เหมาะสมในการลงโทษและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดซ้ำในกระบวนการยุติธรรมไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญาตุษย์บัณฑิต คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2558), หน้า 126-128.

¹⁹⁵ Donald R. Cressey, "Changing Criminals: The Application of the Theory of Differential Association," *American Journal of Sociology* 61 (1955): 116-120.; Robert Hogan, "Theoretical Egocentrism and the Problem of Compliance," *American Psychologist* 30 (1975): 533-540 quoted in Edwin H. Sutherland and other, *op.cit.*, pp. 337-338.

ร่วมองค์กรอาชญากรรมที่มีความซับซ้อน เพื่อที่จะลดความเสี่ยงและเพิ่มความสำเร็จในการกระทำผิดกฎหมายมากยิ่งขึ้น¹⁹⁶

ประการที่สาม บางครั้งการลงโทษอาจกลายเป็นการเพิ่มสถานะของผู้กระทำผิดให้สูงขึ้น ในบางชุมชนการส่งนักเรียนชายที่อยู่ในวัยเรียนเข้าไปอยู่ในเรือนจำอาจเป็นการเพิ่มสัญลักษณ์ความเป็นลูกผู้ชาย ในบางมลรัฐของประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีเรือนจำหลากหลายประเภททั้งเรือนจำที่มีความมั่นคงสูงและที่มีความมั่นคงลดน้อยลงมา พบว่ามีผู้กระทำผิดวัยรุ่นคนหนึ่งร้องขอให้ส่งตนเองไปจำคุกในเรือนจำที่มีความมั่นคงสูงสุดเพื่อเป็นการแสดงสถานะของตนเองว่าสูงกว่าเพื่อนผู้กระทำผิด ด้วยกันเมื่อถูกปล่อยออกมาในภายหลัง¹⁹⁷

ประการที่สี่ โดยทั่วไปแล้วการถูกลงโทษตามกฎหมายย่อมมีผลเป็นการยับยั้งความพยายาม หรือความทะเยอทะยานในทางสร้างสรรค์ของมนุษย์ แต่การลงโทษเป็นการสร้างความรู้สึกกลัวขึ้น ภายในใจของผู้กระทำผิด ในขณะที่การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความสร้างสรรค์ในการปรับเปลี่ยนสภาวะและเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เป็นตัวแปรเฉพาะพฤติกรรมของผู้กระทำผิดมาตั้งแต่แรกกล่าวถึงการกำหนดว่าผู้กระทำผิดจะต้องแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองยังไม่สามารถเปลี่ยนแปลงความเป็นจริงได้ ผู้กระทำผิดจะต้องมีโอกาสได้เรียนรู้รูปแบบพฤติกรรมอื่น ๆ สิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจและแบบอย่างที่ดี ได้เรียนรู้ที่จะชื่นชมคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ที่รักษาไว้ด้วยกฎหมาย ซึ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้กระทำผิดมีโอกาสได้ปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่มีพฤติกรรมสอดคล้องกับกฎหมายการขัดขวางพฤติกรรมบางประการของผู้กระทำผิดจึงยังไม่เพียงพอต่อการแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำผิดเพราะวิธีการดังกล่าวไม่ช่วยให้ผู้กระทำผิดสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้¹⁹⁸

ประการที่ห้า การลงโทษก่อให้เกิดทัศนคติอื่น ๆ ที่ไม่อาจคาดถึงการสร้างความหวาดกลัวต่อโทษตามกฎหมายอาจเป็นการสร้างทัศนคติและพฤติกรรมอื่น ๆ ขึ้นมาอีกด้วย การลงโทษผู้กระทำผิดจึงอาจมีผลช่วยป้องกันการกระทำผิดกฎหมายบางประเภท แต่ก็อาจเป็นการทำให้ผู้กระทำผิดขาดความเคารพในกฎหมาย ขาดความคิดริเริ่มและขาดความเต็มใจที่จะทำเพื่อประโยชน์ของรัฐ มาตรการที่มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริงในการจัดการกับผู้กระทำผิดกฎหมายและอาชญากรจึงต้องเป็นมาตรการที่ช่วยยับยั้งการกระทำผิดกฎหมายในอนาคต ในขณะที่เดียวกันก็ต้องไม่ทำให้เกิดความสูญเสียในคุณค่าทางสังคมอื่น ๆ ด้วย¹⁹⁹

¹⁹⁶ Edwin H. Sutherland and other, *op.cit.*, p. 338.

¹⁹⁷ *Ibid.*, p. 338.

¹⁹⁸ *Ibid.*, p. 338.

¹⁹⁹ *Ibid.*, p. 338.

ทั้งนี้ สำหรับการลงโทษด้วยวิธีการใดจึงจะให้ผลในการแก้ไขมากที่สุดนั้นมีหลักการคือ สิ่งใดที่สามารถปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดได้ สิ่งนั้นคือวิธีการที่ดีที่สุด เพราะผู้กระทำความผิดแต่ละคนที่ได้กระทำผิดไปย่อมมีปัญหาและนิสัยที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้นเราต้องปฏิบัติต่อแต่ละคนไม่เหมือนกันแล้วแต่ว่าการลงโทษแบบไหนจึงจะเหมาะสมแก่เขามากที่สุด²⁰⁰

2.2.7.2 วิเคราะห์ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูกับการลงโทษเด็กจากการกระทำข่มเหงรังแก

จากการศึกษาทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูกับการลงโทษเด็กจากพฤติกรรมการข่มเหงรังแก พบว่า การแก้ไขปัญหามารยาทข่มเหงรังแกโดยการสร้างมาตรการของสถานศึกษาสอดคล้องกับการลงโทษตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา และการทำความเข้าใจสาเหตุแห่งการกระทำผิด โดยเน้นตัวบุคคลผู้กระทำความผิด และสภาพแวดล้อม เพื่อที่จะหาทางแก้ไขผู้กระทำความผิดมากกว่าที่จะลงโทษทำให้เด็กผู้กระทำความผิดกลับไปสู่สังคมของตนเองได้ และมีชีวิตร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมอย่างเป็นปกติสุข²⁰¹ โดยอาจมีวิธีการฟื้นฟูที่มุ่งเน้นการฟื้นฟูเฉพาะบุคคล อันคำนึงถึงการศึกษา การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และการฟื้นฟูจิตใจที่ก่อให้เกิดการกระทำความผิดของเด็ก²⁰²

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า การสร้างมาตรการในสถานศึกษาสามารถเป็นมาตรการในลักษณะการแก้ไขเพื่อฟื้นฟูโดยหาสาเหตุ และวิธีการแก้ไขพฤติกรรมของเด็ก เพื่อให้เด็กซึ่งมีความอ่อนด้อยทางวุฒิภาวะสามารถลดและเลิกพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการข่มเหงรังแกและกลับมาอยู่ในสังคมตามพัฒนาการที่สมวัยของเด็กต่อไปได้

2.2.8 ทฤษฎีสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา

สภาพแวดล้อมในสถานศึกษามีส่วนสำคัญต่อพัฒนาการของเด็ก การจัดสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่ดีจึงเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงอันนำมาสู่ทฤษฎีสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา (School Climate Theory) ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

2.2.8.1 หลักการของทฤษฎีสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา

คำว่า “สภาพแวดล้อมในสถานศึกษา” มีการให้คำนิยามไว้หลากหลาย อาทิ สภาพแวดล้อมในสถานศึกษา หมายถึง องค์ประกอบต่าง ๆ ภายในโรงเรียนที่จะส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองในทุก ๆ ด้าน ได้แก่ สภาพแวดล้อมใน

²⁰⁰ Herber L. Packer, *The Limited of the Criminal Sentence* (California: Stanford University Press, 1979), p. 54.

²⁰¹ ณัฐวิวัฒน์ สุทธิโยธิน, *เรื่องเดิม*, หน้า 32.

²⁰² Mohd Al Adib Samuri and others “The Rehabilitation Theory in Adjudicating Child Offenders and Its Application in Malaysia,” *Asian Social Science* 9, 15 (2013).

โรงเรียนที่สวयงามร่มีเป็นระเบียบและมีบรรยากาศดีมีความปลอดภัยมีวัสดุอุปกรณ์เสริมสร้างพัฒนาการและเสริมการเรียนรู้อย่างหลากหลายมีสิ่งยั่วยุให้เกิดการเรียนรู้และไม่มีมลภาวะ²⁰³

สภาพแวดล้อมในโรงเรียน หมายถึง องค์ประกอบต่างๆภายในโรงเรียนที่จะส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองในทุก ๆ ด้าน ได้แก่ สภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่สวยงาม ร่มีเป็นระเบียบและมีบรรยากาศดี มีความปลอดภัย มีวัสดุอุปกรณ์เสริมสร้างพัฒนาการและเสริมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย²⁰⁴

การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน หมายถึง องค์ประกอบต่างๆภายในโรงเรียนที่จะส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองในทุก ๆ ด้าน ได้แก่ สภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่สวยงาม ร่มีเป็นระเบียบและมีบรรยากาศดี มีความปลอดภัย มีวัสดุอุปกรณ์เสริมสร้างพัฒนาการและเสริมการเรียนรู้อย่างหลากหลายมีสิ่งยั่วยุให้เกิดการเรียนรู้และไม่มีมลภาวะ²⁰⁵

โดยทฤษฎีสภาพแวดล้อมในสถานศึกษามีองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่²⁰⁶

ประการที่หนึ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสังคม เช่น ขนาดของอาคารเรียนและห้องเรียน

ประการที่สอง สิ่งแวดล้อม เช่น ลักษณะเฉพาะของอาจารย์ (ประสบการณ์ทำงาน ลักษณะเฉพาะของนักเรียน อายุ เพศ)

ประการที่สาม ระบบสังคม เช่น ความสามัคคีและปรองดอง การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น โอกาสที่จะได้รับของบุคคลที่เกี่ยวข้อง

ประการที่สี่ วัฒนธรรมองค์กร เช่น ความคาดหวัง ความร่วมมือ

องค์ประกอบ 4 ประการดังกล่าวรวมอยู่ในทฤษฎีสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาที่มีส่วนเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับการสร้างสภาพแวดล้อมของนักเรียนและบุคลากร

²⁰³ วิชาญ สุวรรณวงศ์, การศึกษาการสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎ์ 2 (ปริญญา นินพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, 2549), หน้า 12.

²⁰⁴ ปฎิคม พงษ์ประเสริฐ, การศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมและการบริการในโรงเรียนเทศบาล สังกัดเทศบาลเมืองนครนายก (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพฯ, 2550), หน้า 19.

²⁰⁵ สุพล อนามัย, การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียน เอกชนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต 1 (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2549), หน้า 29.

²⁰⁶ พิชชานี ชื่นปรีชา, มาตรการทางกฎหมายเพื่อป้องกันความรุนแรงในสถานศึกษา (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558), หน้า 44-45.

ภายในสถานศึกษา หากสถานศึกษาใดมีสภาพแวดล้อมเชิงบวก สถานศึกษานั้นจะมีความรุนแรงน้อย²⁰⁷

ทฤษฎีสภาพแวดล้อมในโรงเรียนเชื่อว่า สภาพแวดล้อมที่ไม่ดีส่งผลต่อพฤติกรรมการช่มเหงรังแก เช่น ความสัมพันธ์เชิงลบระหว่างครูและนักเรียนส่งผลต่อการเพิ่มการช่มเหงรังแก²⁰⁸ เป็นต้น

2.2.8.2 วิเคราะห์ทฤษฎีสภาพแวดล้อมในสถานศึกษากับการคุ้มครองเด็กจากการช่มเหงรังแก

ทฤษฎีสภาพแวดล้อมในสถานศึกษากับการคุ้มครองเด็กจากการช่มเหงรังแกสามารถนำไปสู่การวิเคราะห์ได้ว่า สมาชิกในรั้วสถานศึกษามีความสัมพันธ์ที่ดีย่อมสามารถลดการช่มเหงรังแกได้ หากมีสภาพแวดล้อมเชิงลบย่อมกระตุ้นให้เกิดการช่มเหงรังแกได้เช่นกัน โดยนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับการช่มเหงรังแกมีการรับรู้เชิงลบกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในโรงเรียน เช่น การขาดความมั่นใจว่าจะได้รับความช่วยเหลือจากครู หรือไม่มั่นใจในการดำเนินการทางวินัยของเจ้าหน้าที่ เป็นต้น และยังมีนัยยะของการรับรู้เชิงลบที่บ่งบอกถึงการขาดความเคารพซึ่งกันและกัน²⁰⁹ นอกจากนี้ยังเป็นไปได้ว่านักเรียนผู้ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงหรือก้าวร้าวอาจมีแนวโน้มที่จะมองโรงเรียนของตนในแง่ลบมากขึ้น²¹⁰

ในทางตรงกันข้ามนักเรียนที่มีการรับรู้เชิงบวก เช่น ความรู้สึกที่โรงเรียนปลอดภัย ครูให้ความช่วยเหลือ การมีส่วนร่วมกับการศึกษาจะมีความเกี่ยวข้องกับการช่มเหงรังแกในเชิงลบ²¹¹ และสภาพแวดล้อมเชิงบวกสามารถเป็นปัจจัยป้องกันการช่มเหงรังแกได้²¹²

²⁰⁷ The Colorado Education Initiative, **Measuring School Climate: A Toolkit for Districts and School**, Retrieved December 11, 2020 from <http://www.coloradoedinitiative.org>

²⁰⁸ Cixin Wang, Brandi Berry and Susan M. Swearer, **The Critical Role of School Climate in Effective Bullying Prevention**, Retrieved December 12, 2020 from <https://doi.org/10.1080/00405841.2013.829735>

²⁰⁹ Mark A. Biernbaum and Bohdan S. Lotyczewski, **Bullying and School Climate: Associations and Group Differences**, p. 20, Retrieved December 13, 2020 from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED565009.pdf>

²¹⁰ Kevin Petrie, **The Relationship Between School Climate and Student Bullying**, p. 30 Retrieved December 11, 2020 from <https://research.avondale.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1237&context=teach>

²¹¹ Mark A. Biernbaum and Bohdan S. Lotyczewski, *op. cit.*

²¹² Kevin Petrie, *op. cit.*

รวมถึงความรู้สึกที่มีต่อสังคมว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มยังส่งผลต่อความเต็มใจในการละทิ้งประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ของส่วนร่วมอันเป็นการลดการเป็นผู้มองดูเหตุการณ์ข่มเหงรังแกอย่างหนึ่งเฉย (Bystander) อีกด้วย²¹³

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า การสร้างมาตรการเพื่อให้เกิดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาที่ดีครอบคลุมทุกมิติตามองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสังคม สิ่งแวดล้อม ระบบสังคม และวัฒนธรรมองค์การย่อมลดการสนับสนุนการข่มเหงรังแกได้²¹⁴ สอดคล้องกับข้อมูลจากผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่า มาตรการในสถานศึกษาสามารถลดทัศนคติในเชิงลบที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการข่มเหงรังแกได้ มาตรการของสถานศึกษาจึงควรให้ความสัมพันธ์กับการจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียน²¹⁵

2.2.9 ทฤษฎีความผูกพันทางสังคม

ทฤษฎีความผูกพันทางสังคม (Social Bond Theory) เป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์กับครอบครัว เพื่อน และสังคมที่สามารถสร้างความเชื่อมโยงระหว่างบุคคลอันเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งไม่ให้เด็กกระทำความผิด ก่อความรุนแรง รวมถึงการข่มเหงรังแกได้²¹⁶ โดยทฤษฎีความผูกพันทางสังคมมีสาระสำคัญ ดังนี้

2.2.9.1 หลักการของทฤษฎีความผูกพันทางสังคม

ทฤษฎีความผูกพันทางสังคมพัฒนาขึ้นในปี ค.ศ.1969 โดยทราวิส เฮอร์ชชี (Travis Hirschi)²¹⁷ ทฤษฎีนี้เชื่อว่ามนุษย์เรามีแนวโน้มจะกระทำความผิดกฎหมายเป็นทุนเดิมอยู่ก่อนแล้วเพียงแต่ควบคุมเอาไว้เท่านั้น เหตุที่มนุษย์สามารถควบคุมไว้ได้ และไม่กระทำความผิดเนื่องจากกลัวว่าจะทำให้เสียความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนฝูง ครอบครัว พี่น้อง เพื่อนบ้าน ครู อาจารย์ นายจ้าง เป็นต้น โดยองค์ประกอบความผูกพันต่อสังคม (Elements of the Social Bond) ได้แก่²¹⁸

²¹³ *Ibid.*, p. 32

²¹⁴ Columbia University, "School Climate: Research, Policy, Practice, and Teacher Education", **Teacher College Record** 111 (2009): 180.

²¹⁵ Cixin Wang and others, *op. cit.*

²¹⁶ Johannes Finn and Frode Svartdal, **Relational Rehabilitation: Reducing Harmful Effects of Bullying**, pp. 361-362, Retrieved December 23, 2020 from <https://www.researchgate.net/publication/329629703>

²¹⁷ T. Hirschi, **Causes of Delinquency** (Berkeley: University of California Press, 1969).

²¹⁸ Özden Özbay and Yusuf Ziya Ozcan, "A Test of Hirschi's Social Bonding Theory," **International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology** 52, 2 (May 2008): 710-726.

1) ความผูกพัน (Attachment) หมายความว่า การที่บุคคลมีความผูกพันหรือความรักใคร่กับบุคคลอื่น หรือมีความสนใจกับความรู้สึกนึกคิดของบุคคลอื่นซึ่งความผูกพันนี้เป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้บุคคลมีพัฒนาการยอมรับค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคมส่งผลให้บุคคลสร้างความรู้สึกที่จะควบคุมตนเองให้เป็นบุคคลที่ดีในสังคม ดังนั้นความผูกพันจึงเป็นองค์ประกอบด้านอารมณ์หรือด้านความรักของพันธะหรือสัญญาผูกมัดที่บุคคลมีต่อสังคม

2) ข้อผูกมัด (Commitment) หมายความว่า การที่บุคคลผูกมัดกับการดำเนินชีวิตตามทำนองคลองธรรมของสังคม กล่าวคือ ได้ศึกษาเล่าเรียนเพื่อที่จะประกอบอาชีพที่สุจริตและเพื่อที่จะได้ประสบความสำเร็จในชีวิต ซึ่งจะส่งผลให้บุคคลไม่ย่อท้อกระทำผิดกฎหมาย เนื่องจากจะเป็นการเสี่ยงต่อการสูญเสียความสำเร็จในชีวิต ดังนั้นข้อผูกมัดจึงเป็นองค์ประกอบด้านความมีเหตุมีผลของพันธะหรือสัญญาผูกมัดที่บุคคลมีต่อสังคม

3) การเข้าร่วม (Involvement) หมายความว่า การที่บุคคลได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของสังคมเป็นเหตุให้บุคคลถูกจำกัดเวลาที่จะไปประกอบอาชีพการงาน เนื่องจากเวลาส่วนมากได้ถูกใช้ไปกับกิจกรรมของสังคม ดังนั้นการเข้าร่วมจึงเป็นองค์ประกอบด้านกิจกรรมของพันธะหรือสัญญาผูกมัดที่บุคคลมีต่อสังคม

4) ความเชื่อ (Belief) หมายความว่า ระดับของความเชื่อถือที่บุคคลมีต่อค่านิยม และบรรทัดฐานของสังคม หากบุคคลมีระดับความเชื่อต่อค่านิยมและบรรทัดฐานในสังคมสูงก็จะมีแนวโน้มที่จะไม่กระทำผิดกฎระเบียบของสังคม ดังนั้นความเชื่อจึงเป็นองค์ประกอบด้านจริยธรรมของพันธะหรือสัญญาผูกมัดที่บุคคลมีต่อสังคม

ความผูกพันทางสังคมที่ดีจึงสามารถช่วยเด็กจากการกระทำการรุนแรง รวมถึงการข่มเหงรังแก เพราะเด็กจะมีความยับยั้งชั่งใจโดยคำนึงถึงความผูกพันที่ตนมีต่อครอบครัว เพื่อน และสถานศึกษา ประกอบกับการสร้างความตระหนักถึงการข่มเหงรังแก และค่านิยมเกี่ยวกับการข่มเหงรังแกที่ต้องยอมเป็นปัจจัยส่งเสริมการลดการข่มเหงรังแกในเด็กได้

2.2.9.2 วิเคราะห์ทฤษฎีความผูกพันทางสังคมกับการคุ้มครองเด็กจากการข่มเหงรังแก

ทฤษฎีความผูกพันทางสังคมเป็นทฤษฎีที่เชื่อว่าความผูกพันทางจิตใจจะเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งไม่ให้มนุษย์กระทำความผิด และช่วยในการยับยั้งการกระทำความผิด ความผูกพันระหว่างเด็กกับครอบครัว เพื่อน สถานศึกษา จึงสามารถลดปัญหาการข่มเหงรังแกในเด็กได้ โดยสามารถวิเคราะห์ได้ว่าหากเด็กผูกพันกับสถานศึกษา เช่น เด็กมีความรู้สึกที่ดีกับสถานศึกษา เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษามาก สภาพแวดล้อมในสถานศึกษาเอื้ออำนวยต่อเด็กในความประสบความสำเร็จทางวิชาการ เด็กมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนจะ

ก่อให้เกิดความผูกพันทางสังคม²¹⁹ย่อมสามารถลดปัญหาการช่มเหงรังแกในสถานศึกษาได้ ดังนั้น การสร้างมาตรการที่เพิ่มความผูกพันทางสังคม การสร้างความตระหนัก และค่านิยมที่ถูกต้องเกี่ยวกับการช่มเหงรังแกจึงสามารถที่จะจำกัดพฤติกรรมการช่มเหงรังแก และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับเด็กได้ ดังนั้นผู้วิจัยมีความเห็นว่า กิจกรรมที่เพิ่มความผูกพันทางสังคมของเด็ก ย่อมสามารถลดปัญหาการช่มเหงรังแกได้

2.2.10 หลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก

หลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก (The Best Interests of the Child) เป็นหลักการที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาการคุ้มครองเด็กว่าควรมีหลักการพื้นฐานหรือขอบเขตอย่างไร โดยหลักประโยชน์สูงสุดของเด็กสามารถนำมาปรับใช้ในการวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมาย การศึกษาเพื่อคุ้มครองเด็กจากการช่มเหงรังแกได้ในมุมมองของการให้เด็กมีส่วนร่วมและการกำหนดมาตรการในการคุ้มครองเด็ก โดยหลักประโยชน์สูงสุดของเด็กมีสาระสำคัญ ดังนี้

2.2.10.1 หลักการของหลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กให้ความสำคัญกับการคุ้มครอง การพัฒนาทั้งด้านจิตใจและร่างกายให้ได้มาตรฐานอย่างน้อยที่สุดจะต้องเป็นไปตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กนี้ โดยไม่กระทำการใด ๆ ที่จะเป็นการทำลายชีวิตและอนาคตของเด็ก แต่จะต้องสนับสนุนและส่งเสริมให้เด็กได้มีความสามารถในการพัฒนาตนเองตามระดับความสามารถซึ่งจะเป็นการพัฒนาให้เด็กได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต ดังนั้น ในการดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับเด็ก รัฐจะต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ²²⁰

ทั้งนี้ ผู้บังคับใช้กฎหมายพึงตระหนักเสมอว่า เด็กไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวในสังคม หากแต่เด็กถือเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว ชุมชนและประเทศ ดังนั้น ในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครองเด็กจึงจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึง “ขอบเขต” และ “ดุลยภาพ” ของการให้ความคุ้มครอง “สิทธิเด็ก” กับการรักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนควบคู่กันไปด้วยเสมอ การใช้และการตีความกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิเด็กภายใต้กรอบและแนวคิดเกี่ยวกับหลักประโยชน์สูงสุดของเด็กจึงควรกระทำอย่างระมัดระวัง เพื่อไม่ให้เกิดการละเมิดสิทธิ

²¹⁹ Lisa S. Dulli, **Primary Socialization Theory and Bullying: The Effects of Primary Sources of Socialization on Bullying Behaviors among Adolescents** (Doctoral dissertation Health Behavior and Health Education, University of North Carolina, 2006), pp. 31-32.

²²⁰ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, วสันต์ เหลืองประภัสร์ และปานรัตน์ นิ่มตลุง, โครงการวิจัยเรื่อง การปรับเปลี่ยนกลไกเชิงสถาบันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะ ในการทำงานด้านเด็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ค้นวันที่ 3 สิงหาคม 2563 จาก http://www.dla.go.th/upload/ebook/column/2012/7/2012_5042.pdf

ของบุคคลอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคม โดยผู้บังคับบัญชาใช้กฎหมายต้องให้ความสำคัญกับการคำนึงถึงเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมายแต่ละฉบับ รวมถึงที่มาและวัตถุประสงค์ของกฎหมายเหล่านั้นเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเด็กเกิดประสิทธิภาพและเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กอย่างแท้จริง²²¹

2.2.10.2 วิเคราะห์ หลักประโยชน์สูงสุดของเด็กกับการคุ้มครองเด็กจากการข่มเหงรังแก

จากการศึกษาหลักประโยชน์สูงสุดของเด็กนำมาสู่ประเด็นที่ต้องพิจารณาว่า มาตรการทางกฎหมายการศึกษาเพื่อคุ้มครองเด็กจากการข่มเหงรังแกในลักษณะใดจึงจะสอดคล้องกับหลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก สำหรับการปรับใช้หลักประโยชน์สูงสุดของเด็กกับกฎหมายนั้นจากการศึกษาพบการศึกษาที่เป็นประโยชน์ที่สามารถนำมาพิจารณามาตรการของกฎหมายการศึกษาเพื่อคุ้มครองเด็กจากการข่มเหงรังแกในบริบทของหลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก คือ การศึกษาเรื่อง “หลักการคุ้มครองสิทธิเด็กภายใต้แนวคิดเกี่ยวกับประโยชน์สูงสุดของเด็ก”²²² อันทำให้มีข้อควรพิจารณามาตรการของกฎหมายการศึกษาที่ตามหลักการที่เกี่ยวข้องกับหลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก ดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง การมีส่วนร่วมของเด็ก

จากหลักการประโยชน์สูงสุดของเด็กนำมาสู่การพิจารณาได้ว่า หากเด็กมีวุฒิภาวะในการตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ในกรณีดังกล่าวรัฐต้อง “จัดให้เด็กได้ใช้สิทธิของเด็กเองในการแสดงออกถึงมุมมองของตนหรือแสดงความคิดเห็นใดๆ เพื่อประโยชน์ของตนเองได้” (Right of the Child to Express His or Her Own Views) โดยรัฐต้องดำเนินการในทุกทางเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่การมีส่วนร่วมของเด็ก เพื่อสื่อสารกับเด็กถึงความคิดเห็นในเรื่องดังกล่าว รวมถึงให้คำปรึกษาเพื่อหาทางออกที่เป็นประโยชน์ต่อมุมมองของเด็ก ตลอดจนการให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่เด็กในการค้นหามุมมองของตนเองด้วย²²³ ด้วยการปรับใช้กับกฎหมายนี้ส่งผลให้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า มาตรการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจำเป็นต้องมีช่องทางให้เด็กสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรการตั้งแต่ต้นทางถึงปลายทาง และต้องมีผู้ที่สามารถให้คำปรึกษาในการใช้ช่องทางดังกล่าวได้เมื่อเด็กมีความประสงค์

ประการที่สอง การออกแบบมาตรการ

²²¹ มาตาลักษณ์ เสธเมธากุล, “การคุ้มครองสิทธิเด็กภายใต้หลักประโยชน์สูงสุดของเด็กในกฎหมายไทย,” วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 48, 4 (2562): 621-653.

²²² เรื่องเดียวกัน.

²²³ เรื่องเดียวกัน.

จากการศึกษาเรื่อง “หลักการคุ้มครองสิทธิเด็กภายใต้แนวคิดเกี่ยวกับประโยชน์สูงสุดของเด็ก”²²⁴ มีข้อเสนอแนะถึงขั้นตอนและเงื่อนไขที่สามารถนำมาวิเคราะห์กับการออกแบบมาตรการของกฎหมายการศึกษาเพื่อคุ้มครองเด็กจากการข่มเหงรังแกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้ ดังต่อไปนี้²²⁵

1) หากข้อเท็จจริงหรือสถานการณ์ดังกล่าวไม่มีลักษณะของการขัดกันของผลประโยชน์ (Non-Conflicts of Interest) และสถานการณ์ดังกล่าวไม่มีภัยอันตรายต่อชีวิต ร่างกายหรือเพศของเด็ก (Non-Dangerous Situation) ไม่มีผลกระทบต่อเด็กทั้งทางตรงหรือทางอ้อม (Effect of Danger) รวมถึงไม่อาจเกิดอันตรายหรือความเสียหายแก่เด็กนั้นทั้งในปัจจุบันอันเป็นที่ประจักษ์หรือในอนาคตอันใกล้ (Actuality or Potential) ดังนั้น ควรนำหลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก “ในฐานะเป็นสิ่งที่สำคัญลำดับแรก” (Primary Consideration) มาปรับใช้

2) หากข้อเท็จจริงหรือสถานการณ์ดังกล่าวไม่มีลักษณะของการขัดกันของผลประโยชน์ (Non-Conflicts of Interest) แต่สถานการณ์ดังกล่าวมีภัยอันตรายต่อชีวิต ร่างกายหรือเพศของเด็ก (Dangerous Situation) ไม่ว่าจะมีความกระทบต่อเด็กโดยตรงหรือโดยอ้อม (Effect of Danger) และอาจเกิดอันตรายหรือความเสียหายแก่เด็กนั้นไม่ว่าในปัจจุบันอันเป็นที่ประจักษ์หรือในอนาคตอันใกล้ (Actuality or Potential) ดังนั้น ในกรณีนี้ควรนำหลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก “ในฐานะเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด” (Paramount Consideration) มาปรับใช้

3) หากข้อเท็จจริงหรือสถานการณ์ดังกล่าวมีลักษณะของการขัดกันของผลประโยชน์ (Conflicts of Interest) แต่สถานการณ์ดังกล่าวไม่มีภัยอันตรายต่อชีวิต ร่างกายหรือเพศของเด็ก (Non-Dangerous Situation) และไม่มีผลกระทบต่อเด็กทั้งทางตรงหรือทางอ้อม (Effect of Danger) รวมถึงไม่อาจเกิดอันตรายหรือความเสียหายแก่เด็กนั้นทั้งในปัจจุบันอันเป็นที่ประจักษ์หรือในอนาคตอันใกล้ (Actuality or Potential) ดังนั้น ควรนำหลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก “ในฐานะเป็นสิ่งที่สำคัญลำดับแรก” (Primary Consideration) มาปรับใช้

4) หากข้อเท็จจริงหรือสถานการณ์ดังกล่าวมีลักษณะของการขัดกันของผลประโยชน์ (Conflicts of Interest) และสถานการณ์ดังกล่าวมีภัยอันตรายต่อชีวิต ร่างกายหรือเพศของเด็ก (Dangerous Situation) ไม่ว่าจะมีความกระทบต่อเด็กโดยตรงหรือโดยอ้อม (Effect of Danger) ซึ่งอันตรายหรือความเสียหายนั้นอาจเกิดแก่เด็กนั้นไม่ว่าในปัจจุบันอันเป็นที่ประจักษ์หรือในอนาคตอันใกล้ (Actuality or Potential) ดังนั้น ในกรณีนี้ควรนำหลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก “ในฐานะเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด” (Paramount Consideration) มาปรับใช้

จากข้อมูลดังกล่าวทำให้เกิดข้อค้นพบว่า มาตรการคุ้มครองเด็กจากการข่มเหงรังแกสามารถมีหลักการพิจารณาแยกตามแต่ละกรณีที่เกิดขึ้นกับเด็กให้เหมาะสมกับ

²²⁴ เรื่องเดียวกัน.

²²⁵ เรื่องเดียวกัน.

ข้อเท็จจริงและสถานการณ์โดยพิจารณาถึงภัยอันตรายต่อเด็กประกอบเพื่อให้เกิดมาตรการของ
สถานศึกษาที่เหมาะสมยิ่งขึ้นได้

